

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája.

153 Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája.

Ebben az írásban arról lesz szó,

- a) hogyan keletkeztek a soproni közművek vagy közüzemek,
- b) hogyan kerültek azok a város tulajdonába,
- c) milyen várospolitikai elgondolások irányították a város törvényhatósági bizottságát akkor, amikor azok létesítésére az engedélyt megadta, illetve amikor azoknak a város házi kezelésébe való átvételét elhatározta és végül
- d) milyen hatást gyakorolnak azok a város háztartására.

Mielőtt azonban mindezekre a kérdésekre az egyes közművek vagy közüzemek történetének az ismertetése során feleletet adnánk, tisztáznunk kell azt a kérdést, hogy tulajdonképpen mit is értünk közmű vagy közüzem alatt?

A közmű vagy közüzem kifejezést körülbelül egyenlő jelentőséggel szoktuk használni és azért a továbbiakban a rövideg kedvéért csak a közüzem szót fogjuk használni. Azért ezt, mert ez valamivel jobban fedi azt a fogalmat, amely fejtegetésünknek a tárgya.

Olyan törvényünk, amely a közüzem fogalmát közelebbről meghatározná és annak szervezetét, életét és működését egységesen szabályozná, nincsen és ezért kénytelenek vagyunk annak fogalmát részben az uralkodó közfelfogás, részben pedig a különböző időkben és különböző alkalmakra alkotott egyes törvényeinkben elszórtan található rendelkezések alapján meghatározni. Ilyen elszórt rendelkezéseket találunk pl. a Budapest székesfőváros közigazgatásáról szóló 1872. évi 36. t.-c. 4. és 58. §§-ban, a törvényhatóságokról szóló 1886. évi 21. t.-c. 5. és 47. §§-ban, az önkormányzati testületek háztartásának hatályosabb ellenőrzéséről szóló 1927. évi 5. t.-c. 48. §-ban és végül az iparfejlesztésről szóló 1931. évi 21. t.-c. 34. §-ában. Ezeknek a törvényeknek a lényegesebb rendelkezéseit a következőkben foglalhatjuk össze: a magyar törvényhatóságoknak közművek emelése tárgyában hozott határozatai 154 kormányhatósági jóváhagyást igényelnek és a kormánynak kötelessége a jóváhagyást megtagadni, ha a felállítandó közművek vagy vállalatnak a munkáját a magánvállalkozás gazdaságosan és a fogyasztók szükségleteit a közérdeknek

is megfelelő módon el tudja látni; elrendelheti a kormány egyes vállalatok vagy közüzemek összevonását vagy megsemmisítését, ha azok nem gazdaságosan dolgoznak és nem közszükségletet elégítenek ki. Ezeknek a rendelkezéseknek a közfelfogással való egybevetéséből és kiegészítéséből a közüzemek fogalmát a következőkben gondoljuk meghatározhatni:

A közüzem elnevezést csak olyan üzemeknek, vállalatoknak adhatjuk, amelyeket egy magasabbrendű erkölcsi testület, egy község, egy város, vagy maga az állam létesített és tart fenn, amelyek valamely magasabb közérdek szolgálatában állanak és amelyeknek a célja, feladata és hivatása az, hogy a közület vagy a területén lakó összpolgárság számára elsőrendű közszükségleti cikkeket termeljenek vagy a közület közösségi életében természetesen keletkezett és a közre káros és ártalmas termékeket összegyűjtsék, elszállítsák és megsemmisítsék.

Ebből a fogalom meghatározásból következők:

a) hogy a közüzem elnevezés csak azoknak az üzemeknek és vállalatoknak jár, amelyeket az állam, a város vagy a község létesít és tart fenn. Téves volna azonban azt hinni, hogy minden üzem vagy vállalat, amelyet az állam, a város, vagy a község létesít és tart fenn, közüzem. Egy városnak a faaprító üzeme, amelyet azért létesített, hogy az erdőgazdaságában kitermelt fáját jobban tudja értékesíteni, nem közüzem, hanem magánvállalata a városnak és sohasem részesülhet abban az erkölcsi támogatásban, amely a közüzemeknek a közhatóságok részéről kijár;

b) a közüzem elnevezés csak olyan üzemeknek és vállalatoknak jár, amelyek valamely magasabb közérdek szolgálatában állanak. Az állam, a város vagy a község nem azért létesít gázgyárat, villamos áramfejlesztő telepet és vízvezetékot, mert gázt, villamos áramot vagy vizet akar termelni és eladni – mert ezt más is meg tudná csinálni –, hanem azért, mert ezeknek a termelésével és elosztásával a gazdasági szükséglet kielégítésén felül a közbiztonságot, az élet, a vagyon, a tűz és a forgalom biztonságát, a közegészséget és a köztisztaságot akarja – mert köteles – szolgálni;

c) a közüzem sohasem lehet öncélú. Szorosabb értelemben vett feladatának maradéktalan teljesítése után minden erkölcsi és anyagi erejével bele kell olvadnia annak a közületnek az általános célkitűzéseibe, amely őt életre hívta és fenntartja. Egy közüzem csak egy olyan közületnek a keretében tud erőssé és izmossá fejlődni, amely kiegyensúlyozott közgazdasági, kulturális és szociális életet él és azért elsőrangú érdeke, hogy ezek a problémái jó megoldást találjanak;

d) a közüzem csak abszolút jót, minden igényt kielégítő mennyiségben és gazdagnak, szegénynek egyaránt elérhető áron termelhet. Sem ráfizetés, sem tökehiány nem lehet ok arra, hogy silány árut elégtelen mennyiségben és drágán termeljen;

e) a közüzem nem lehet más üzemeknek a vetélytársa. Megértéssel kell megállnia a kisipart és a nagyipart megillető területek előtt, mert neki nem érdeke, hogy ezeket elnyomja, hanem hogy támogassa. Korlátozza a maga működését azoknak a jogoknak a kiaknázására, amelyek versenyen kívül állanak, mert monopóliumok és amelyeknek a kiművelése a közület felségjoga alatt álló légi, földi és földalatti térnek az állandó igénybevétele nélkül meg sem oldható és ezért sem való másnak, mint magának a helyi közhatóságnak a kezébe;

f) a közüzemnek minden kockázatát a fenntartó közület viseli, következésképpen annak netalán minden haszna vagy nyeresége is a fenntartó közületé és sohasem szabad megengedni, hogy abból bárki is a

törvényesnél magasabb előnyben részesüljön;

g) az adott fogalommeghatározásból végül következik, hogy a közüzemeknek két csoportja van és pedig egy aktív vagy termelő és egy passzív csoportja. Az aktív csoportnak, ahová pl. a vízmű, a gázgyár és a villamos áramfejlesztő központ tartozik, a szorosabb értelemben vett feladata az, hogy vizet, gázt és villamos áramot, tehát elsőrangú közszükségleti cikkeket termeljen, a másik csoportnak pedig, ahová a csatornaművet és a köztisztasági vállalatot soroljuk, arra irányul a működése, hogy a közületeknek közösségi életében természetszerűen keletkezett és az emberi társadalomra káros termékeket összegyűjtse és megsemmisítse.

Feleletet kell adnunk arra a további kérdésre is, hogy vajon a magyar városoknak egyáltalában szabad-üzemi gazdálkodást folytatni? Ezt a kérdést azért kell tisztáznunk, mert a 19. század második felében, amikor a magyar közüzemek legnagyobb része keletkezett, a magyar közgazdasági életben az volt az uralkodó felfogás, hogy vállalatszerű, iparszerű, nyereségre alapított és így veszteséget sem kizáró, szóval kockázatos vállalkozásba egy város nem bocsátkozhatik, mert a városok közvagyonot, közpénzeket kezelnek, ezek pedig semmiféle kockázatot nem bírnak el. A közgazdasági életnek ez az erkölcsstana annyira mélyen benne élt az akkori kornak a köztudatában, hogy még az olyan vállalatokkal szemben sem ismert kivételt, amelyekről az első pillanatban is mindenki megállapíthatja, hogy azok olyan magasabb közcélnek a szolgáltatásban állanak, amelynek minden időben és minden körülmények között kifogástalan ¹⁵⁶ellátásáért elsősorban a helyi közhatóság felelős. Ennek az erkölcsstannak volt a következménye, hogy a jelzett időben csekély kivétellel minden magyar közüzem, mint a nemzetközi magántőke alkotása, látott napvilágot.

A magyar törvényes álláspont ezt az erkölcsstant nem tette magáévá. Minden hozzáértő ember előtt világos volt, hogy ezt a tant csak a nemzetközi magántőke találta ki és csempészte be a köztudatba azért, hogy annak leple alatt a maga számára biztosítsa a magyar városokat mint feltétlenül biztos és jó tőkeelhelyezési piacokat. A magyar törvénytárban olyan törvényt, amely a városoknak megtiltotta volna azt, hogy közérdekű vállalatokat a háztartásuk keretében létesítsenek, nem találunk. Azok a törvények, amelyeket fent idéztem, élő bizonyosságai annak, hogy a magyar városok háztartásából a közüzemi gazdálkodás számúzve sohasem volt. Ezek a törvények azonban azt is bizonyítják, hogy a magyar törvényhozás a magyar városok üzemi gazdálkodását már a 19. század második felében is a kormányhatóság ellenőrzése alá helyezte és ott tartja ma is azért, hogy azokat határozott keretek közé szorítva, egyfelől biztosítsa a városok háztartásának az egyensúlyát, másfelől pedig megvédje az ipart és a kereskedelmet attól, hogy a hatóságok kötelező védelme és oltalma alatt álló közüzemek elhódítsák előlük azokat a területeket, amelyek a jó ízlés és jó erkölcs szerint is a magángazdálkodásnak vannak fenntartva.

Lássuk most már, hogy Sopron szab. kir. város közönsége a maga közüzemi politikájában ezekkel a kérdésekkel szemben milyen álláspontra helyezkedett.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája. / I. A gázgyár.

I. A gázgyár.

Sopron mai közüzemei közül elsőnek a gázgyár épült meg 1866-ban. Mint a magántőke alkotása látott napvilágot és 52 éven át mint magánvállalat teljesítette hivatását.

1865-ben egy müncheni Rüdiger nevű cég kért a várostól engedélyt arra, hogy a városi közvilágítást gázzal elláthassa és hogy a gázt a magánháztartásokba is bevezethesse. Amikor ezt *Flandorffer Ignác* soproni kereskedő, aki a városi törvényhatósági bizottságnak is tagja volt, megtudta, egy beadványban arra kérte a várost, hogy a Rüdiger-féle tervet ejtse el, adja meg neki az engedélyt egy gázgyári üzem felállítására, ő kötelezi magát arra, hogy a gázgyárat tisztán soproni polgárok pénzén megépíti és egy éven belül üzembe helyezi. A város örömmel üdvözölte Flandorffer ajánlközését, kérelmének helyt adott, és pedig 1866. évi március havában megalakította 120 ezer forint alaptőkével tisztán soproni polgárokból a Soproni Légszszvilágítási Részvénytársulatot és 1866. december havában már üzembe is helyezte a soproni gázgyárat.

157Ez a Flandorffer Ignác mint kereskedőinas apjának a Kis-Várkerületen volt fűszeres-boltjában kezdte meg a pályafutását. Mint kereskedősegéd megjárta a külföldet, onnan hazatérve, az édesapja fűszeresboltját előbb gyarmatáru nagykereskedéssé, majd világhírű bornagykereskedéssé fejlesztette. Már 1848-ban polgármesterré akarták megválasztani, azonban ő kitért a megtiszteltetés elől és a közgazdasági élet terén folytatta rendkívül sokoldalú és áldásos működését. A 19. század végén nem volt Sopronban gazdasági, kulturális vagy szociális intézmény, amely nem Flandorffer Ignácnak köszönhette a létét vagy amelyet anyagiakkal hathatósan nem támogattak volna. Áldásos működése legfelsőbb helyen is elismerésre talált. I. Ferenc József osztrák császár és magyar király előbb a lovagi rangot adó osztrák vaskoronarenddel tüntette ki, majd „kőmáli” előnévvel a magyar nemességet adományozta neki, 1884-ben pedig azzal tüntette ki, hogy az akkor már világhírűvé vált soproni borpincéjében személyesen is meglátogatta. Ő volt az, aki a polgártársaival is, meg a hivatalos várossal is megértette, hogy egy gázgyárnak az építése és fenntartása nem valami közönséges ipari gyári vállalat, hanem egy olyan intézmény, amelyet a magasabb közérdek, a közbiztonság, a tűzbiztonság és a forgalombiztonság ezernyi szála fűznek a városhoz. Ő volt az, aki a soproni patrícusokkal megértette, hogy a gázgyár a lakosságnak napról-napra megnövekedő igényei mellett egy feltétlenül lukratív vállalat, amelyet bűn volna idegeneknek átengedni.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy ő a legjobban azt szerette volna, ha a város maga építi meg a gázgyárat (a várossal megkötött szerződésnek némely rendelkezése jogot ad erre a feltevésre), de mert a polgártársai még túlságos mértékben annak a bevezetésben érintett közgazdasági erkölcstannak a hatása alatt állottak és mivel maga a város is túlságosan kockázatosnak és körülményesnek találta egy városi üzemnek a létesítését, megalakította a Soproni Légszszvilágítási Részvénytársulatot és mint a soproni polgárok alkotását, megépítette a soproni gázgyárat.

Amíg a gázgyár épült, hosszas tárgyalás után elkészült az a szerződés is, amely a városnak és a Soproni Légszszvilágítási Részvénytársulatnak egymáshoz való viszonyát szabályozta. A szerződést 1866. december hó 5-én írták alá és december hó 22-én már a budai helytartótanács jóváhagyó záradékával is el volt látva. Ennek a szerződésnek úgy kellett volna kezdődnie, hogy „Sopron szab. kir. város közönsége ennek a szerződésnek a tartamára a gázgyártásnak és eladásnak őt megillető kizárólagossági jogát – monopóliumát – a Soproni Légszszvilágítási Részvénytársaságnak engedi át”. Ezt a rendelkezést azonban a szerződésbe azért nem lehetett felvenni, mert a város elmulasztotta **158**ezt a jogot a maga számára az e tekintetben fennálló közjogi alakiságok betartásával megszerezni. Azt az egyszakaszos városi szabályrendeletet, amely kimondaná, hogy Sopron szab. kir. város területén a gáz gyártása és továbbeladása a város közönségének a kizárólagossági joga, a város a mai napig sem alkotta meg és így még ma is az a helyzet, hogy Sopronban bárkinek joga van gázt termelni és mások részére eladni, de gázcsőfektetésre a város föld- és légi terében a város a megkötött szerződés értelmében másnak nem adhatott engedélyt, mint a Soproni Légszszvilágítási Részvénytársulatnak. Igaz, hogy a város így is elérte

a maga célját, de a dolog így még sincsen egészen rendjén.

A szerződésben a társaság kizárólagossági jogot kapott arra, hogy a város közvilágítását ellássa és hogy a magánháztartásokban is saját munkásaival végezhesen gázszereléseket és hogy a gázberendezéseket kizárólag ő szállíthassa.

A Soproni Légszuszívítási Részvénytársulatban tömörült soproni jómódú polgárok a gázgyár megépítését azért vállalták, mert maga a város a már ismertett okokból arra abban az időben még nem mert vállalkozni. Ők viszont nem akarták megengedni azt, hogy külföldiek szívják ki a gáz eladási árával a város vérkeringéséből azt a gazdasági erőt, amelyre idehaza annyi mindenféle problémának a megoldására szükség volna. Ennek a felfogásnak világos kifejezője a szerződésnek az a rendelkezése, amely szerint a városnak már az üzembehelyezéstől számított hatodik esztendőből kezdve bármikor joga volt a gázgyárat megváltani és az a további rendelkezés, amely szerint a magántulajdonban lévő gázgyárat szerződésileg is közintézmény jellegével ruházták fel és a városi tanács és az összes közbiztonsági szervek kötelező oltalma alá helyezték.

A szerződést 30 év tartamára kötötték, de kimondták, hogy amennyiben azt a 30 év lejártakor egyik fél sem mondja fel, akkor az további 25 évre, és ha ennek leteltével sem történne felmondás, akkor további 20 évre meghosszabbítottnak tekintendő, 75 év múlva pedig a gázgyár minden tartozékával együtt üzemképes állapotban és ingyen a város tulajdonába megy át.

A közvilágítási berendezést a társaság a saját költségén volt köteles létesíteni és a közvilágítás céljából fogyasztott gáznak az árát körülbelül 40%-kal olcsóbban kellett számítani, mint amennyit magánosok fizettek a világítási ár fejében (3 forint 15 krajcár pro 1000 angol köbláb). A magánfogyasztók érdekeit mindössze azzal védték meg, hogy a gáznak az árát a szerződés tartamára rögzítették (5 forint 77.5 krajcár pro 1000 angol köbláb), és kimondták, hogy azt 17.5 krajcárral akkor kell majd leszállítani, ha a szénnek az ára métermázsánként tartósan 10.5 krajcárral olcsóbb lesz.

159A város még 30 évig pótdómentességet is adott a társaságnak, de a maga számára sem bért, sem a haszonban való részesedést nem kötött ki. Az embernek az az érzése, hogy városházán örültek, hogy ennek a mindenesetre fontos városi feladatnak a megoldását másvalaki vállalta.

Biztosítva volt a szerződésben a város számára a megváltási jog is. Ennek az alapját mindig az utolsó tíz év nyereségének egyévi átlaga képezte. A 6–15. évben ennek az évi átlagnak a huszonötszörös összege, a 16–25. évben a húszszoros összege, a 26–29. évben a tizenhatszoros összege, a 30. évben a tizenhatszoros összege és az 51. évben a tízszeres összege lett volna a megváltási ár.

Elővásárlási jogot is biztosított magának a város és kikötötte, hogy a társulat a gázgyárat albérletbe nem adhatja.

1898-ig mint önálló és egyedüli világítási iparvállalat teljesítette a gázgyár mindazokat a kötelezettségeket, amelyeket szerződésileg a várossal szemben vállalt. Működésével, úgy látszik, a város is, meg a részvényesek is meg voltak elégedve. A városi tanács szorgalmasan ellenőriztette a közvilágítási lámpák fényerejét, a rendőrkapitányság pedig a lámpák meggyújtásának és eloltásának az idejét. Érdemleges panaszra nem volt ok. Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a város – bár már a hatodik üzem évtől kezdve minden évben gyakorolhatta volna a megváltás jogát, – ezt sohasem tette, sőt 1898-ban, amikor megtudta, hogy gróf Batthyány Géza kevés kivétellel az összes gázgyári részvényeket és ezzel tulajdonképpen magát a gázgyárat is megvásárolta, még az elővételi jognak a gyakorlását sem kísérelte meg, holott a részvényeknek

névre szóló címletekben történt kibocsátása ennek a lehetőségét akkor még biztosította volna. A részvényesek sem panaszkodhattak, mert a gázgyár már működésének első éveiben olyan szép nyereséggel dolgozott, hogy a részvénytársaság az évi rendes osztalékon felül „tökevisszafizetési tartalékalapot” létesített és azt a nyereségből évről-évre nagyobbodó összeggel annyira dotálta, hogy az az 1895. évben már a részvénytőke 95%-át is elérte.

Amennyire eseménytelen volt egyébként a gázgyár fennállásának első 25 esztendeje, annyira gazdag és változatos lett közüzemi jelentőségű eseményekben a 19. századnak ezt követő utolsó évtizede. A 90-es évek elején soproni polgárok megalakítják a „Sopronvárosi Vívezetési Részvénytársulatot” és 1892-ben megépítik a soproni vízvezetékét. A Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársulat 1895-ben 120.000 forintról 6000 forintra szállítja le az alaptőkéjét és az imént érintett tartalékalapból 114.000 forintot a részvényeseknek visszafizet, mert – így okolta meg a cégbíróság előtt az eljárását – vállalt kötelezettségeinek a teljesítésére a 6000 forintos alaptőke is elegendő. A Légszeszvilágítási Részvénytársaság részvényesei egy-két darab kivétellel minden gázgyári részvényt eladnak, és azokat az a gróf Batthyány Géza vásárolja össze, aki szoros pénzügyi kapcsolatban állott a „Vasvármegyei Elektromos Művek Részvénytársaságával” és aki, mint ilyen, 1897-ben engedélyt kapott a kereskedelmi minisztertől arra, hogy egy Sopronban megindítandó villamos közúti vasút előmunkálatait elvégezze. Ez a gróf Batthyány Géza 1898-ban, de ekkor már mint a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársulat részvényei túlnyomó többségének a tulajdonosa, engedélyt kért és kapott a kereskedelmi minisztertől arra, hogy Sopronban egy villamos áramfejlesztőközpontot építsen. A villamos áramfejlesztőtelep 1898-ban meg is épült, a gázgyárral közös és egységes igazgatás alá került és mint egységes világítási vállalat, egy idegen, külföldi érdekeltségnek vált a tulajdonává.

A kérdőjelek egész raja sorakozik fel lelkeszemeink előtt, amikor ezeket az eseményeket közelebbről figyeljük. Miért kellett a gázgyári vállalatból 114.000 forintot kivonni? Miért kellett a jól jövedelmező gázgyári részvényeket eladni? Miért nem azok a jómódú soproni polgárok, illetve az általuk alapított Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársaság építette meg a villamos áramfejlesztőközpontot is, hogy a két vállalat egymásnak vetélytársa ne legyen? Miért kellett ezt a szép jövőt ígérő két soproni közüzemet a soproniaktól elvenni és külföldiek kezére játszani?

A választ mindezekre a kérdésekre hármassal irányban találjuk meg:

1. Flandorffer Ignác, a soproni gázgyár alapítója és a soproni patricius családok jószellemű tanácsadója 1891-ben meghalt. Vele sírba szállt az az önzetlen, mindent a szülővárosáért áldozó, igazi soproni közszellem is, amely az ő életében minden gazdasági, kulturális és szociális alkotásnak a szülőanyja volt.

2. A vezér, az irányító, a tanácsadó és a példaadó nélkül maradt soproni patriciusok „idegen kézbe kerültek”. Egy idegenből ideszakadt szélhámos, valami Schladerer Alfréd nevű úr jelent meg a soproni közélet porondján. Mint a soproni építőbanknak – a „Baubank”-nak – igazgatója, a szélhámosokat jellemző biztos fellépésével hihetetlenül rövid idő alatt befurakodott a vagyonosabb soproni polgárok bizalmába és pénzügyi tanácsadója lett Sopronban, csekély kivétellel, mindenkinek, akinél pénzt szagolt. Igazgatósági tagja lett a Sopronvárosi Vívezetési Részvénytársaságnak csakúgy, mint a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársulatnak is és bizonyosak lehetünk abban, hogy az a gázgyári részvénytőkekivonás és a gázgyári részvények eladása egyaránt az ő tanácsára történt, mert neki kellett nemcsak ez, hanem a jómódú soproni családoknak az a **161**temérdek pénze is, amelyet azok ezenfelül is még odahaza őriztek. Rövid tíz év leforgása alatt meg is kapta és bűnös tőzsdemanipulációjával el is verte az egészet. A 10 millió koronát

meghaladta az a veszteség, amely a Baubanknak 1901-ben történt bukásával a soproni polgárságot érte.

3. A külföldi nemzetközi magántőke, amely a gázgyárnak és a vízvezetéknek soproni pénzen történt megépítésével Sopronból kiszorult, nem adta fel a reményt arra, hogy ezt a biztos piacot visszaszerezze. Erre jó alkalom kínálkozott a villamosáram használatának Sopronba való bevezetésében. Ennek a nemzetközi tőkének volt az exponense az a gróf Batthyány Géza, aki a gázgyári részvényeket jó pénzért összevásárolta, a villamos áramfejlesztőközpontot megépítette és a két világítási vállalatot egy kézben egyesítette csak azért, hogy azután egy csapásra mind a kettőt átadhassa nemzetközi megbízóinak.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája. / II. A villanytelep.

II. A villanytelep.

1892-ben, vagyis a város és a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársaság között megkötött szerződésnek a 26-ik évében sem a város, sem a társulat nem élt a szerződésben biztosított felmondási jogával, aminek következtében a szerződés további 25 évre meghosszabbítottnak volt tekintendő. Az így biztosított nyugalmi helyzetnek a tartama alatt zavartalanul folytak azok a tárgyalások, amelyek 1898-ban ahhoz a nagy tranzakcióhoz vezettek, amely a városi levéltárban 14.596/253. kgy. 1897. számon három okmányban van megörökítve. Ennek a három okmánynak a közös tulajdonsága az, hogy mind a hármat Sopron szab. kir. város közönsége és gróf Batthyány Géza, mint a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársaság részvényei túlnyomó többségének a tulajdonosa kötötték egymással, hogy mind a három Sopron szab. kir. város közönségének 14.596/253. kgy. 1897. számon hozott közgyűlési határozatán alapulnak és végül, hogy mind a hármat egy napon, 1898. jan. 8-án írták alá.

Az első okmány a „Szerződés” nevet kapta és tartalma szerint egy engedélyokirat, amelyben Sopron szab. kir. város közönsége engedélyt adott gróf Batthyány Gézának arra, hogy Sopronban egy villamos áramfejlesztőközpontot és egy áramelosztó hálózatot építhessen és hogy abban, illetve azzal Sopron város területén kizárólagossági joggal villamos áramot termelhesse és azt világítás és erőátvitel céljára másoknak szállíthassa. Tíz év tartamára kizárólagossági jogot nyert az engedélyes arra, hogy az utcai villamosvezetékhez csatlakozásokat létesítsen, a házak és lakások belsejében szereléseket eszközölhessen, szerelési kellékeket szállíthasson, javításokat végezhesse, [162](#)sőt még arra is, hogy az ív- és izzólámpákhoz a szentet szállíthassa.

Ez az engedélyokirat megállapítja, hogy a villamos áramelosztóvezetéket csupasz rézhuzalokból földfeletti légvezeték alakjában kell elkészíteni, de ott, ahol azt forgalmi vagy egyéb köztekintetek megkívánják, földalatti kábelekre kell fektetni.

A szerződésben kimondották, hogy annak 1950. évi dec. hó 31-én bekövetkező lejártakor az egész villamossági vállalat – áramfejlesztőközpont és elosztó hálózat együttesen – minden tartozékával együtt ingyen megy át a város tulajdonába. A város a szerződésben jogot nyert arra, hogy a vállalatot a szerződés lejárta előtt is megválthassa és pedig első ízben 1929-ben, majd 1940-ben, végül 1945-ben. A megváltási árat a vállalat utolsó tízévi tiszta nyeresége egyévi átlagának 1929-ben a tizenkétszeres, 1940-ben a hatszoros és 1945-ben a háromszoros összegében állapították meg.

A vállalat kötelezte magát arra, hogy a közvilágítási lámpákat a saját költségén szereli fel és tartja fenn és

hogy az ezekben és a városi középületekben fogyasztott villamosáramot kedvezményes áron fogja számlázni. Ingyen áram, bér, vagy a haszonban való részesedés a város részére itt sem köttetett ki. A vállalat köteles volt a villamos áramfejlesztőközpontot a legrövidebb időn belül megépíteni. Kötelezettségének eleget is tett, az elosztó hálózatot is megépítette, azonban a vezetéknek földalatti kábelekben való fektetésére sem a forgalom, sem egyéb köztekintetek által magát indítatva nem érezte és mivel a városi tanács sem támasztott vele szemben ilyen igényt, egyetlenegy utcában egyetlenegy méter földalatti kábelt nem fektetett.

A második okirat a „Pótszerződés” nevet kapta és ebben a szerződő felek az 1866. évi december hó 5-én kötött gázgyári szerződés egynemely rendelkezésének a módosításával vagy hatálytalanításával ezt a gázgyári szerződést a most érintett villamosszerződéssel összehangolták és ezzel a két vállalatnak a harmadik okmányban tervezett egyesítését előkészítették.

Ebben a harmadik okmányban, amely az „Egyezmény” nevet kapta, Sopron szab. kir. város közönsége ünnepélyesen kijelenti, hogy neki felettébb nagy érdekében áll, hogy a gázgyár és a villanytelep, amelyek a várost megillető háramlási jognál fogva maholnap úgyis a város tulajdonába mennek át, már most a villanytelep működésének megindulásakor egy kézben egyesíttessenek és a megkötött szerződések egész tartama alatt, mint egy vállalat egységes vezetés és irányítás mellett tartassanak üzemben. Ezért kötelezte gróf Batthyány Gézát, mint a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársaság részvényei túlnyomó többségének a tulajdonosát, hogy ezt az egyesítést a részvénytársaság alapszabályainak megfelelő módosításával és kiegészítésével **163**haladéktalanul hajtsa végre. Ebben az egyezményben a szerződő felek megállapodtak abban, hogy úgy a gázgyári, mint a villamossági szerződés a pótszerződésben nem érintett részében hatályban marad továbbra is, de mind a kettő egyidőben – 1950. dec. hó 31-én – fog lejárni és hogy mind a két vállalat minden tartozékával együtt ezen a napon együttesen megy át ingyen a város tulajdonába. A megváltási jogot az egyezmény értelmében a város a jövőben csak mindkét vállalatra együttesen gyakorolhatja és pedig 1929-ben, 1940-ben és 1945-ben az utolsó tízévi tiszta nyereség egyévi átlaga tizenkétszeres, hatszoros, illetve háromszoros összegének a befizetése ellenében. A város az egyezmény értelmében most már haszonrészesedést is kap és pedig úgy a gáz, mint a villamosáram eladásából származó nyers jövedelemnek 1/2 százalékát 1920. évi december 31-ig, 1%-át innen 1940. évi december 31-ig és 5%-át innen a szerződés lejártáig. Végül megállapodtak az egyezményben abban is, hogy a város nyújtotta pótdómentesség mindkét vállalatra nézve 20 évre szól.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája. / III. A Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat.

III. A Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat.

Az egyezményben vállalt kötelezettségének a teljesítésére gróf Batthyány Géza az 1898. évi február hó 26-ára összehívta a Soproni Légszeszvilágítási Részvénytársaság közgyűlését és azzal kimondatta, hogy az alapszabályait a következőképen módosítja:

a) A vállalat működési körébe felveszi a városnak légszeszszel és villamos árammal való ellátását és az erőátvitelnek a kihasználását is;

b) a vállalat az eddigi neve helyett a „Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat” nevet, francia nyelven

„Société anonyme d'éclairage et de transport de force de Sopron” veszi fel;

c) a vállalat az eddig névre szóló részvényeket bemutatóra szóló címletekkel cseréli ki és maximálisan 6 millió korona erejéig 500, 1000, 5000 és 10.000 koronás elsőbbségi kötvényeket bocsát ki.

Rövid egy féleven belül már köztudomásúvá vált, hogy gróf Batthyány Géza ezt a tranzakciót nem a maga számára, hanem egy külföldi tőkeérdekeltség megbízásából hajtotta végre. Az új néven elindult részvénytársaság ugyanis az 1898. évi június hó 17-én megtartott közgyűlésén az új igazgatóságot már úgy állította össze, hogy abban 4 brüsszeli, 2 párisi, 1 lüttichi, 3 szombathelyi, 1 budapesti részvényes és az ügyészi teendőket végzett dr. Schwarz Miklós soproni ügyvéd kapott helyet. Gr. Batthyány Géza ennek az igazgatóságnak már nem tagja, de benne ült már itt is Schladerer Alfréd, a soproni Baubank hírhedt igazgatója.

164 Ezzel a tranzakcióval megindult Sopronban a villamos áramszolgáltatás is és amilyen mértékben ez tért hódított a közvilágítás, a magánvilágítás és az erőátvitel terén, ugyanolyan mértékben szorult ki innen a gáz. A gázgyárnak eddigi önállósága megszűnt: társat, versenytársat kapott a villamos áramfejlesztőközpontban, amely azonban vele egy igazgatás és irányítás alá helyezve, nem azt kereste és szorgalmazta, hogy minél nagyobb területeket elhódítson tőle, hanem hogy mint testvérvállalat, azokon a területeken keressen alkalmazást, amelyek a természetének leginkább megfelelnek. Sopron város fogyasztóközönsége azt várta ettől a tranzakciótól, hogy olcsóbb lesz a gáz és hogy olcsó áron fogja kapni a villamosáramot is. Ez a vágy azonban nem teljesült. A város jóformán minden ellenszolgáltatás nélkül belement abba, hogy a két vállalat egy kézben egyesíttessék, arról azonban, hogy a nagyközönség számára valami kézzelfogható előnyt, vagy a maga számára az áralakulásba való beleszólást, befolyást biztosítson, megfeledezett teljesen. Ezzel a tranzakcióval a soproni gázgyár is, meg a villamos áramfejlesztőközpont is idegen kézbe, idegen érdekek szolgálatába került. 1910-ig egy belga tőkéscsoportnak – a „Compagnie de Service Urbains”-nak –, azontúl pedig egy a „Gesellschaft für Gasindustrie in Augsburg” és a „Dresdener Bankfiliale in Augsburg” német pénzcsoportnak volt a tulajdona mindaddig, amíg a város 1918-ban meg nem vette.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája. / IV. A város harca a világítási művek tulajdonjogáért.

IV. A város harca a világítási művek tulajdonjogáért.

Alighogy a „Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat” a működését megkezdte, Sopronban lényegesen megváltozott a közüzemről alkotott felfogás. A gázgyárnak nyilvánosságra jutott harmincéves fényes pénzügyi multja és az a körülmény, hogy az alig 10 éve megépített vízmű is már meg tud állani a saját lábán, bizonyítékát szolgáltatva annak, hogy ezek a vállalkozások nem is olyan kockázatosak, hogy tőlük a közvagyon, a közpénzeket félteni kellene. A gyakorlati élet is bizonyította, hogy a villany és a gáznak a termelése és elosztása csak a hatóság kezében nyújthatja azt a biztosítékot, amelyet a közegészségügy, az élet-, a vagyon-, a forgalom- és a tűzbiztonság követel. Ezt a felfogást, vagy mondjuk hangulatváltoztatást erősen élesztette az a panasz is, hogy a gáz és a villamosáram ára még mindig változatlanul magas és hogy a rajta elért vállalati nyereség külföldre vándorol és Sopron gazdasági életére nézve teljesen elvész. Csoda-e, ha ilyen körülmények között napról-napra hangosabb lett a polgárságnak az az óhaja és követelése, hogy a villany telepet is, meg a gázgyárat is, amelyekről az eddigi tulajdonosaik a varossal kötött szerződésben is 165 már annak a kimondását kérték, hogy azok közintézményeknek tekintessenek és

mint ilyenek, a közhatalóságok kötelező oltalma alatt álljanak, városi tulajdonul mielőbb meg kell szerezni és házikézelésbe kell venni.

Ennek a közhangulatnak tett eleget a város polgármestere, dr. Töpler Kálmán, amikor 1905-ben a Sopronvárosi Vívezetési Részvénytársaságtól megvette a vízművet. Ennek a megszerzése símán is ment, mert a vízvezetési részvényesek mind soproni polgárok voltak, akik a vízmű megépítését annakidején csak azért vállalták, mert az akkori közfelfogás azt vallotta, hogy ez az üzlet sem való a város kezébe, azt viszont, hogy a városnak mindenre elegendő és egészséges ivóvíze legyen, a polgárjogból folyó kötelezettségnek tartották.

A gázgyár és a villanytelep megváltása azonban nem ment olyan egyszerűen. Ennek a két vállalatnak a részvényei idegen emberek kezében voltak, akiknek Sopron nem volt egyéb, mint nemzetközi tőkájüknök egy biztos elhelyezési piaca, amelyet addig tartanak, amíg nálánál jobbat nem találnak. Pedig – ez volt a 20. század első éveiben már minden soproni várospolitikus óhaja és követelése – ezeket is meg kell szerezni, mert nem szabad tovább megtúrni azt, hogy a városban a világosságnak, a fénynek és az erőnek a forrása felett más rendelkezék, mint maga a város.

A harc tehát ezen közművek megszerzéséért is megindult és három síkban mozgott.

A város polgármestere, felbuzdulva a vízvezetési sikereken, magánlevélben szólította fel a Soproni Világítási és Eróátviteli Részvénytársaság főrészvényeseit: Geyer Gyula és Lehmann Miksa augsburgi lakosokat, hogy adják el a műveket a városnak. A jó urak eleinte kitéró választ adtak, majd a felszólítás megismétlésekor olyan magas vételárat – 6 millió 600 000 koronát – kértek, amelyről tudták, hogy azt a város még tárgyalási alapul sem fogadhatja el, amikor meg a polgármester nem a legszerencsésebb kifejezést használva, „vexaturák” alkalmazásának a kilátásba helyezésével egy utolsó felhívást intézett hozzájuk, külképviselük útján a magyar kormánynál kértek védelmet a város eljárása ellen.

A törvényhatósági bizottságban már 1898-ban, amikor a többség gróf Batthyány Gézának adta meg az engedélyt a villamos áramfejlesztőtelep létesítésére, a Zsombor Géza vezetése alatt álló radikális ellenzék vetette fel egy önálló városi villamosmü építésének a gondolatát, azonban eredménytelenül. Az ekkor történt leszavazás azonban az ellenzékot nem némította el. 1905-ben felvetette a polgármesterrel és a városi tanáccsal szemben a felelősség kérdését azért, amiért 1898-ban nem tettek előterjesztést a gázgyárral szemben az elővételi jognak a gyakorlására, 1661911-ben pedig megismételte azt az indítványát, hogy a város maga építsen egy villanytelepet. Igaz, hogy ezeket az ellenzéki indítványokat a közgyűlés többsége elvetette, de magát a mozgalmat elnémítani nem lehetett. 1910-ben már a közgyűlés *egyhangú* határozattal mondja ki, hogy revízió alá kell venni mindazokat a szerződéseket, amelyek 1866-ban és 1898-ban kötöttek, mert úgy találja, hogy azok már nem mindenben felelnek meg a kor követelményeinek és a város érdekeinek. A felülvizsgálásra kiküldött bizottság 1913-ban terjesztette elő a javaslatát, amelynek az volt a lényege, hogy a város indítson pert a részvénytársaság ellen a fennálló szerződéseknek eredeti érvénytelenség címén való megsemmisítése iránt. Úgy az 1866-ban megkötött gázgyári szerződés, mint az 1898-ban megkötött villanyszerződés, valamint ezeknek minden módosítása érvénytelen – így szólott a kiküldött szakbizottság javaslata –, mert a város azokban olyan kizárólagossági jogokat, monopóliumokat adott el, amelyek sohasem voltak a városé, amelyeket a város a maga részére soha meg nem szerzett és így nem volt joga azokat eladni sem. Van joga a városnak – így szólott a szakbizottság véleménye – egyes ipari tevékenységek gyakorlását fontos közérdekből monopolizálni, a város kizárólagos jogává minősíteni, de ennek a fennálló törvényekben előírt közjogi alakiságok betartásával, szabályrendelet alkotása útján kell történni. Sopron sem a gázgyártás, sem a villamosáramfejlesztés, sem bármelyiknek magánosok részére

való eladása, sem gáz vagy villanyberendezések létesítésének a kérdésében ilyen kizárólagossági jogot teremtő szabályrendeletet eddig nem alkotott és így nem is volt joga ezeknek kizárólagossági joggal való gyakorlását egyszerű magánjogi szerződéssel másra átruházni.

A törvényhatósági bizottság közgyűlése ezt az érvelést helyesnek találta, biztosra is vette, hogy a bíróság a szerződéseket, ha azokat valamely az ipara gyakorlásában a kizárólagossági jog miatt akadályozott iparos támadja meg, az iparossal szemben nem létezőnek nyilvánítaná, azt azonban nem merte feltételezni, hogy akadjon egy olyan bíróság, amely ezeket a szerződéseket éppen annak a városnak a kérelmére hatálytalanítaná, amely azokat ennek a saját hibájának a tudatában megkötötte és 30 éven át élvezte azoknak minden előnyét és teljesítette az azokban vállalt minden kötelezettségét. Ezért úgy határozott a közgyűlés, hogy érdemleges állásfoglalás előtt még külön műszaki szakembereket fog meghallgatni.

A városi tanács egészen 1913-ig vajmi keveset foglalkozott a gázgyárnak és a villanytelepnek a kérdésével és ha foglalkozott vele, legfeljebb azt kutatta, hogy a szerződés milyen jogot vagy kötelezettséget ró a tanácsra és sohasem kereste azt, hogy a városi tanácsnak, *mint építési hatóságnak*, milyen kötelezettségei **167**vannak ezzel az iparvállalattal és annak a város területén épített, folyton átalakított és fejlesztett berendezéseivel szemben. E sorok írója volt az, aki 1913. május 22-én felhívta a tanácsnak, mint építésrendőri hatóságnak a figyelmét arra, hogy a világítási és erőátviteli vállalat a Gyár-utcán, a Flandorffer-utcán, a Kossuth-úton és a Rákóczi-úton át a Széchenyi-térre vezető villamos légvezetéken olyan munkálatokat végez, amelyek megítélése szerint a közbiztonságra veszélyesek. Az amúgy is túlterheltnek látszó oszlopokra újabb vastag rézhuzalokat erősítettek fel, hogy az új postapalotát elegendő árammal tudják ellátni. Mivel a munkálatok elvégzésére a tanácstól, mint építési hatóságtól, engedélyt nem kértek, sürgős beavatkozást kért. A tanács azonnal intézkedett is, hogy ez a veszedelmesnek jelzett munka szakszabványilag felülvizsgáltassék és, mivel a szakszabványoknak az volt a véleménye, hogy erre a már amúgy is túlterhelt vezetékekre újabb huzalok felerősítését megengedni nem lehet, 7278/1913. számú véghatározatával az engedély nélkül megindított munkálatokat azonnal beszüntette. A vállalat a tanácsnak az intézkedését természetesen megfellebbezte, azonban a közigazgatási bizottság, mint másodfokú hatóság, a tanács véghatározatát nemcsak helyben hagyta, hanem a közveszélyre való tekintettel a többi városi vezetékek speciális szakértővel való felülvizsgálását is elrendelte. A vállalat a másodfokú határozat ellen felülvizsgálati kérelmet adott be, ezt azonban a belügyminiszter elutasította és megállapította, hogy a városi tanács, mint építésrendőri hatóság, törvényeken alapuló köteletségét teljesítette akkor, amikor a veszélyes munkálatokat beszüntette.

Hogy a vállalat mennyire bízott ekkor még a maga tőkeerejének hatalmában, azt semmi sem jelzi jobban, mint az a körülmény, hogy a szerelési munkálatokat a háromfokú jogerős hatósági intézkedések ellenére is továbbfolytatta, aminek az lett a következménye, hogy a városi tanács előbb 100, majd 200, végül 400 korona rendbírsággal sújtotta és elrendelte a már felszerelt huzaloknak a leszerelését. A vállalat ennek a végrehajtását is megtagadta, mire a tanács a rézhuzalokat a városi mérnöki hivatal útján távolíttatta el és a leszerelési költségeket – mivel a vállalat ezeknek a megfizetését is megtagadta – végrehajtás útján hajtotta be rajta.

Időközben a polgármester, részben a törvényhatósági bizottság határozatára, részben pedig a közigazgatási bizottság utasítására felkérte Hollós József kereskedelmi miniszteri tanácsost, országosan elismert villamossági szakértőt, hogy vizsgálja felül az egész villamossági berendezést és adjon szakvéleményt arról, hogy az az általános közbiztonsági szabályoknak és a várossal kötött szerződésnek is megfelel-e. Hollós József szakvéleménye döntő súllyal nehezedett a vállalatra. Úgy szólt, hogy a **168**vállalat által létesített oszlopos légvezeték túl van terhelve, a fali szerelések pedig különösen a Templom-utcában és a

Várkerületen tűzveszélyesek.

Ennek a szakvéleménynek az alapján a városi tanács, mint építési hatóság, a 12.072/1913. számú véghatározatával

- a) arra kötelezte a Világítási és Erőátviteli Vállalatot, hogy a város egész területén a villamos légvezetéket, a fali vezetékeket, a kikötő és támasztó szerkezeteket 1913. évi december hó 31-ig úgy alakítsa át, hogy azok a köz-, a forgalom- és a tűzbiztonság minden követelményének megfeleljenek;
- b) nyomatékosan figyelmeztette a vállalatot, hogy ezen az időponton túl a kifogásolt elosztóhálózaton villamos áramszolgáltatást nem fog engedélyezni és
- c) hogy mindazokért a károkért, amelyek addig is akár emberben, akár vagyonban netalán beállnának, teljes egészükben a vállalatot fogja felelőssé tenni.

A vállalat a tanácsnak ezt a véghatározatát is megfellebbezte, azonban a közigazgatási bizottság ezt a fellebbezést is elutasította, a belügyminiszter úr pedig 3837/1914. III. számú harmadfokú határozatával a vállalat felülvizsgálati kérelmét nemcsak alaki okokból utasította vissza, hanem érdemben is elutasította azért, mert a tanácsnak a megállapításait szakszerűség szempontjából is helytállóknak találta. Ezzel a döntéssel a tanácsnak az intézkedései és rendelkezései végrehajthatókká váltak.

Ezekből a hatósági intézkedésekből most már világosan és félre nem ismerhető módon tudomására jutott a vállalatnak, hogy az a városi tanács, amely a város területén az élet-, a vagyon-, a tűz és a forgalom biztonságáért nemcsak erkölcsi, hanem büntetőjogi felelősséggel is tartozik, a jövőben nem fogja tűrni, hogy a villamosáram túlterhelt és tűzveszélyes vezetéken szállíttassék a fogyasztókhöz és hogy össze-vissza görbült vagy elhajolt faoszlopokra vagy otromba vasállványokra szerelt, hajókötélvastagságú, erősen lehajló, csupasz rézhuzalok csúfítsák azt a szép városképet, amelyet őseink annyi szeretettel és nemes ízléssel évszázadokon át kialakítottak és szent örökségként reánk hagytak. Tudomásul kellett vennie a vállalatnak azt, hogy a városi tanács felelőssége tudatában a vállalat részéről a jövőben semmiféle jogos magánérdeknek vagy köztekintetnek az elhanyagolását nem fogja tűrni és azért a vállalatnak, ha élni és fejlődni akar, áldozatot nem kímélve teljesítenie kell mindazokat a követelményeket, amelyeket vele szemben a hatóság úgy a közérdek, mint a jogos magánérdek védelme szempontjából támaszt.

Mire azonban sor kerülhetett volna arra, hogy ezek a most már jogerős hatósági rendelkezések végrehajtassanak – a belügyminiszter 169-úrnak a döntése a tanács által adott háromhavi határidőn túl 1914. június 18-án érkezett meg a városhoz –, kitört az 1914–18-as világháború, aminek az lett a következménye, hogy az ágyúk és géppuskák zajában idehaza be kellett szüntetni minden háborúskodást. Jómagam is, aki mint tanácsi előadó, a társulat elleni mozgalmat hatósági alapon megindítottam, megszerveztem és irányítottam, a harctérre kerültem, az itthon maradt kartársaknak pedig elég gondot okozott a háborús közigazgatás ellátása.

Ebben az időben a „Gesellschaft für Gasindustrie in Augsburg” és a „Dresdener Bankfiliale in Augsburg” volt a Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalat összes részvényeinek a tulajdonosa. Ezeket az új tulajdonosokat meglepetésszerűen és kellemetlenül érintették azok a követelések, amelyeket a tanács a vállalattal szemben támasztott. Nem ők okozták azokat az állapotokat, amelyeket a tanács meg akart szüntetni és mégis nekik kellett volna ezekért nemcsak óriási anyagi áldozatot hozni, hanem még a büntetőjogi felelősséget is vállalni mindazokért a mulasztásokért, amelyeket mások a múltban elkövettek. Valószínűnek látszott, hogy ők ez elől ki fogják térni és ki fogják vonni a tőkéjüket a soproni vállalatból,

amely a mult bünei miatt a hatóság állandó nyugtalanításának lett a tárgya. Azonban az ő elhatározásukat is meglassította a világháború kitörése.

Három éven át nem is történt ezen a téren semmi sem. Azonban 1917-ben egy véletlen eset következtében újból megindult a harc és meghozta a várva-várt eredményt. Ebben az évben a legfelsőbb hadvezetőség rendeletére az országos rézbizottság tárgyalásokat kezdett a Soproni Világítási és Erőátviteli Vállalattal is abban az irányban, hogy a villamosműből kitermelje a rezet és azt alumíniummal pótolja. Mivel a réz ára magasabb volt, mint az alumíniumé, a kettő közötti különbözetet a hadvezetőség a vállalat tulajdonosainak meg akarta téríteni. A polgármester elnöklete alatt folytak ezek a tárgyalások épen akkor, amikor én kéthetes üdülési szabadságra jöttem haza a harcterről. A polgármester beavatott a tárgyalások anyagába és – mint az ügynek háborúelőtti előadóját – megkért, hogy azokra vonatkozólag észrevételeimet tegyem meg. Azon az ülésen, amelyen a polgármester kérésére résztvettem, a vállalat és a rézbizottság kiküldötte arról tárgyaltak, hogy mekkora is legyen az a felár, amelyet a rézbizottság fizetni fog. Engem az a kérdés érdekelt, hogy kié lesz az a felár, a vállalaté-e vagy a városé? A vállalat jelen volt igazgatója természetesen azt vitatta, hogy az a vállalatot, mint az áramfejlesztő telep és elosztóhálózat tulajdonosát illeti, amivel szemben én a villamossági szerződés 6. paragrafusára való hivatkozással azt vitattam, 170 hogy az a városé, mint várományosé és hogy azt a város pénztárába kell befizetni. A szerződésnek ez a paragrafusa ugyanis azt mondja, hogy az elosztóhálózatot „csupasz rézsodronyokból” kell készíteni. Erre a rézsodronyos vezetékre biztosította magának Sopron városa a háramlási és megváltási jogot és az ebben a minőségben megépítendő villamos vállalatra vállalta a város azokat a megváltási összegeket, amelyeket a szerződés különböző időkre különböző nagyságokban megállapított. Ebből pedig logikusan következik, hogy a szerződéses előírásnak megfelelő minőségben megépített vállalaton vagy annak bármely tartozékán olyan változtatásokat eszközölni, amelyek a szerződéses minőséggel és mennyiséggel szemben értékcsökkenést vonnak maguk után, a városnak mint várományosnak, illetve megváltásra jogosultnak, a hozzájárulása és kártalanítása nélkül nem szabad.

A vállalat igazgatója erre az érvelésemre kijelentette, hogy amennyiben a város magának követeli a rézbizottság által fizetendő felárat, akkor ő a rézbizottsággal tovább nem tárgyal, hanem javaslatot tesz a saját igazgatóságának, hogy a vállalatot minden tartozékával együtt a városnak megvételre ajánlja fel, én viszont kijelentettem, hogy a város, ha komoly ajánlatot kap, azt nem fogja elutasítani.

Ebből a jelentéktelennek látszó kis incidensből a vállalat külföldi tulajdonosai most már azt is megtudták, hogy Sopron városát, mint a világítási művek leendő tulajdonosát, az is érdekli, hogy a vállalat hogyan gazdálkodik és hogyan konzerválja a maga vagyontárgyait, mert súlyt fektet arra, hogy azok akár a megváltás, akár a háramlás idejében teljesen üzemképes, jó állapotban legyenek. A városi beavatkozás ezen irányának kellemetlen hatását tagadni nem tudták és azért igazgatójuknak a javaslatára rövid időn belül az egész vállalatot minden tartozékával együtt a városnak megvételre felajánlották.

Miután a polgármester a város tárgyalási készségét kinyilatkoztatta, rövid időn belül előbb Augsburgban, majd Sopronban összeültek a városnak és a vállalatnak a megbízottai és megállapodtak abban, hogy Sopron szab. kir. város közönsége 4 millió 200.000 korona vételáron megvásárolja a Soproni Világítási és Erőátviteli Reszvénytársulat összes részvényeit és 1919. évi január hó 1-én a tulajdonába átveszi a soproni gázgyárat, a soproni villanytelepet és a savanyúkúti villamosteletet, amely utóbbi ugyancsak a vállalatnak volt a tulajdona. Ezt a megállapodást a város törvényhatósági bizottsága is elfogadta és miután a belügyminiszter is jóváhagyta, a város 1919. január hó 1-én tulajdonosa lett azoknak a világítási közműveknek, amelyekért több mint két évtizeden át harcolt.

A 4 millió 200 000 koronás vételárat a város egy 50 év alatt 171 törlesztendő kölcsönből fedezte, a felvett kölcsönt azonban koronáknak a háborút követő években bekövetkezett hihetetlen elértéktelenedése következtében 1924-ben teljes összegében, de papírkoronában visszafizette. Ennek az akkori idők sok nyomorúsága mellett a városra nézve szerencsés körülménynek köszönhető a város, hogy a 4 millió 200.000 koronás vételárat mai aranypengő értékre átszámítva, 35.967 aranypengővel teljesen letörlesztette.

A savanyúkúti villanyostelepet a város rövidesen eladta, mert annak megtartása nem volt városi érdek.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Dr. Schindler András, nyug. polgármesterhelyettes: Sopron közüzemi politikája. / V. A villamosmú és a gázgyár korszerűsítése.

V. A villamosmú és a gázgyár korszerűsítése.

1918. október havában fejeződött be a reánk nézve oly szerencsétlen kimenetelű világháború és 1919. január 1-én, amikor a gázgyár és a villamosmú a város tulajdona lett, nyakig benne voltunk már az öszirózsás forradalomban, sőt mi több, már öles lépésekben haladtunk a kommunista forradalom felé. Páris környékén már készítették és egymásután ki is osztották a legyőzött nemzeteknek a békeparancsokat és a Magyarországnak szánt békerongyban hazánkat négy oldalról úgy megcsonkították, hogy megmaradt területén élni nem, csak vegetálni tudott a nemzet. A minden nemzeti öntudatot sértő és minden gazdasági érdeket megcsúfoló békediktátumok nyomán keletkezett államok új határait egymással szemben hermetice elzárták. Az áruforgalom, a gazdasági javak kicserélése teljesen megszűnt és csak a kölcsönös gyűlölet maradt az az egyedüli áru, amely a határzáron is átjutott. A hitel egy ismeretlen fogalomná vált. A városok beruházások eszközzésére kölcsönt nem kaptak, akinek pénze még volt, az „koszt”-ba adta és „kosztpénz” fejében elkért hetenként 4%-ot is. Pénzünk annyira elértéktelenedett, hogy egy békekoronáért 17.000 papírkoronát kellett adni. Összefoglalva mindazt, amit a világháború szerencsétlen kimenetele és az annak nyomán kivirágzott forradalmak eredményeztek, azt mondhatjuk, hogy pusztulóban volt itt minden, amit valaha a közgazdasági életben, a kultúrában, az erkölcs és a vallás terén értéknek tekinttünk. Ezeknek az állapotoknak a gázgyárra és a villamosmúre gyakorolt hatása abban nyilvánult meg, hogy a gázgyár már 1918. augusztus havában kénytelen volt az üzemét beszüntetni, mert a gázfejlesztéshez szükséges külföldi szenet megszerezni nem tudta. Ennek pedig az volt a következménye, hogy a város a közvilágítással, a magánosok pedig a magánvilágítási szükségletük kielégítése végett ahhoz a villamosmúhoz rohantak, amely ugyancsak szénhiány miatt áramszolgáltatási korlátozás alatt állott, amelynek áramfejlesztő telepe egy elavult rendszerhez: az egyenáramú rendszerhez tartozott 172 és amely áramelosztó hálózatának a kiépítéséhez és fejlesztéséhez a rézhiány miatt rezet kapni nem tudott, úgyhogy kénytelen volt nemcsak a házi-, hanem egyes utcákban még a fővezetéket is vashuzalokkal megépíteni, ami viszont még jobban növelte azt a köz- és tűzbiztonságra veszélyes voltát, amit a városi tanács szakértők véleménye alapján már egy évtizeddel ezelőtt megállapított róla.

Ilyen légkörben 1921. január hó 21-én ült össze a város törvényhatósági bizottságának közgyűlése abból a célból, hogy a városi tanácsnak 537/1919. számon tett előterjesztése alapján megvizsgálja a város gazdasági helyzetét általánosságban és határozzon abban a tekintetben, hogy milyen úton és módon gondolja megoldhatni azokat a problémákat, amelyek a város közvéleményét már évek óta foglalkoztatták és amelyek nélkül egészséges haladás és fejlődés nem volt elképzelhető. A törvényhatósági bizottság közgyűlése a tanács javaslatára mindenekelőtt elhatározta, hogy az egyenáramú rendszere miatt nem

fejlődésképes villamos áramfejlesztőtelepet megszünteti és annak helyébe egy olyan méretű forgóáramrendszerű telepet épít, amely a város szükségletén felül egész Sopron vármegye áramszükségletét is ki tudja elégíteni. Ezzel a határozatával a város közönsége nemcsak annak a kötelezettségének akart eleget tenni, amely reá, mint egy veszélyes állapotban lévő villamosmű tulajdonosára természetesen hárult, hanem meg akart felelni annak a közgazdasági szempontnak is, amely azt mondja, hogy meglévő energiaforrásainkkal takarékosan bánjunk és ne apró energiapazarló telepek, hanem gazdaságosan dolgozó, nagyobb helyközi telepek létesítésével elégítsük ki minél nagyobb területek energiaszükségletét. Megállapította a közgyűlés, hogy egy ilyen nagyobb szabású energiafejlesztő és elosztó telepnek a megépítésével korántsem merül ki a városnak az a gazdasági tevékenysége, amelyet a város fejlesztése, ipari és gazdasági erősödése és háztartása javításának érdekében ki kell fejtenie, mert ezenkívül közérdekű intézmények egész sora vár megoldásra. Hogy egyebet ne is említsünk, a közbiztonság és hűtőház, egy korszerű közfürdő, egy városi takarékpénztár és zálogház és idegenforgalmi berendezések létesítése voltak már akkor is a várospolitikát irányító gondolatok. Ezek az intézmények a villanytelephez hasonlóan, egyenként is, meg összesen is olyan magas összegű beruházási tőkét igényeltek, amelyet a város a saját erejéből előteremteni nem tudott. Mivel továbbá ezeknek az intézményeknek az életrevalóságát csak a kereskedelmi szabadság és az üzleti alapon való felépítés biztosítja, amit a városi közigazgatás a maga kötött formái mellett nyújtani nem tud, a közgyűlés úgy határozott, hogy mindezen és hasonló természetű gazdasági kérdések megoldása érdekében egy 173 közérdekű részvénytársaságot alapít, amelyben a majoritást és az irányító szerepet magának biztosítva, társul beveszi a vármegye összes érdekelt községeit és a magántőkének is biztosít megfelelő helyet. Arra számított a város, hogy a magántőke képviseletében részt fog venni a Sopronvidéki Kőszénbánya Részvénytársaság – ma Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya-részvénytársaság –, amely bérlője a város tulajdonát képező brennbergi szénbányának, amelynek sok a silány, egyébként nehezen értékesíthető szénhulladéka és meglehetősen nagy a villamosáramszükséglete. Úgy gondolta a közgyűlés, hogy az így megalakítandó részvénytársaság a maga hatáskörét állandóan bővítve, a városnak egy olyan gazdasági szervévé fog idővel fejlődni, amely létesíti és üzemben tartja mindazokat az intézményeket, vállalatokat és üzemeket, amelyek a városias fejlődésnek előfeltételei, de amelyek a közigazgatás kötött formái között megélni nem tudnak. Az volt a közgyűlésnek az elgondolása, hogy a szorosabb értelemben vett közigazgatástól elkülöníti a városnak azokat a gazdálkodási ágazatait, amelyeknek eredményes működését csak a kereskedelmi szabadság és az üzleti szellem biztosítja.

Azt jelentette a közgyűlésnek ez a határozata, hogy a város hajlandó lett volna a csak rövid néhány évvel ezelőtt megszerzett gázgyár és villanytelep kizárólagos tulajdonjogáról is lemondani, csak azért, hogy azoknak a város érdekében való fejlesztését és korszerűsítését siettesse és biztosítsa. Egy elhatározása volt ez a városnak, amelyet helyteleníteni is lehet, de amely az akkori viszonyok súlyos válságából indulva ki, lázasan kereste és kutatta azt a lehetőséget, amely a feltámadás felé vezet.

A közgyűlés ezen határozatának a végrehajtására azonban nem került sor, mert, miközben a városi tanács a megalakítandó közérdekeltségű részvénytársaság alapításának az előmunkálatait végezte, az imént vázolt politikai és gazdasági viszonyok rohamosan annyira súlyosan rosszabbodtak, hogy – csak egy példát ragadva ki – a helyközi villamosáramfejlesztőtelep megépítéséhez nem 200 millió korona – amennyire a tanács eredetileg számított –, hanem még a húsz- vagy harmincszoros összege sem lett volna már elég. Nem kerülhetett azonban a sor a végrehajtására azért sem, mert a Sopronvidéki Kőszénbánya Részvénytársaság akkori vezérigazgatója az időt nem tartotta alkalmasnak arra, hogy a város és a bányabérlőtársaság között eddig már fennállott kapcsolatokat még jobban kimélyítse. Ezért kénytelen volt a város minden egyéb tervet elejteni és kizárólagosan azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy miképpen lehetne megszüntetni azt a veszélyt,

amellyel a villamosáramfejlesztőtelep elavult rendszere és az elosztóhálózat közbiztonságellenes volta fenyegette a várost.

1741923-ban terjesztette elő a városi tanács az erre vonatkozó javaslatát. Ennek a lényege az volt, hogy a város 14.5 milliárd korona költséggel az egyenáramú rendszere miatt nem fejlődésképes, gazdaságtalan üzemű, túlterheltsége miatt a város áramszükségletét korlátlan mértékben kielégíteni nem képes, villamos áramfejlesztőtelepét és annak városi hálózatát egy háromfázisú, 50 periódusú, forgóáramrendszerű, csak a város és közvetlen környékének áramszükségletére méretezett teleppé építse át.

Alighogy a városi tanácsnak ez a javaslata ismeretessé vált, jelentkezett a Sopronvidéki Kőszénbánya Részvénytársaság vezérigazgatója – aki csak nemrég a polgármester felhívására azt válaszolta, hogy neki elég a várossal egy szerződés – és ajánlatot tett a városnak arra, hogy amennyiben a saját telepe építésének a gondolatát elejti, ő a brennbergi villanytelepéről látja el a városnak villamos áramszükségletét. Sopronban a magasfeszültségű oldalon mérve 22 aranykorona fillért kért kilowattóránként a szállítandó áramért.

A városi tanács ezt az ajánlatot még a tárgyalás alapjául sem találta elfogadhatónak, mert az

- a) túldrága volt – Pécs városa 7 fillérért kapta az áramot a Dunagőzhajózási Társaságtól –;
- b) mert abból a villamostelepből akarta az áramot adni, amely a brennbergi „Sopron” aknának 1920-ban bekövetkezett beomlása óta a tanács tudomása szerint veszélyeztetett területen áll és
- c) mert ennek az ajánlatnak az elfogadása visszatérést jelentett volna arra az alapra, amelynek megszüntetése érdekében a város nemrégiben egy húszéves harcot viselt.

A tanács elutasító magatartása következtében egy újabb kétéves háborúság keletkezett a város és a nemzetközi magántőke ezen tipikus reprezentánsa között, aki még csak alig egy évvel ezelőtt oda nyilatkozott, hogy ő nem kíván a várossal még szorosabb kapcsolatba kerülni, mint amilyenben a brennbergi bányabérleti szerződés következtében már úgyis van. Minden rendelkezésre álló eszközt felhasznált arra, hogy a várost a saját telepépítésének a gondolatától eltérítse és az ő lehetetlen ajánlatát elfogadtassa.

Két évig el is odázta ez a háborúság a villanytelep korszerűsítését, de 1926-ban a törvényhatósági bizottság közgyűlése a város jól felfogott érdekét a tanács javaslatában felismerve, a brennbergi ajánlatot elutasította és a tanács javaslatát határozattá emelve, a villanytelep korszerűsítését elrendelte.

Két év múlva – 1928-ban – már el is készült az új, két darab 1200 lóerős gőzturbinából és egy 400 lóerős gőzgépből álló, forgóáramrendszerű, háromfázisú és 50 periódusú áramfejlesztőtelep, amelynek primár elosztóvezetéke a belváros területén földalatti kábelekben fekszik. Ezzel nemcsak az a sokat 175rettegett köz- és tűzveszélyes állapot szűnt meg, amelyet a régi, elavult telep jelentett, de eltűnt Sopron város lakosságának a szeme elől az a sok elgörbült faoszlopokra, otromba vasállványokra szerelt, erősen lelógó, hajókötélvastagságú régi légvezeték is, amely csak arra volt jó, hogy rongosra Sopronnak kedves városképét.

A villanytelep korszerűsítésének a költsége lényegesen több lett, mint amennyire a városi tanács költségelőirányzatában számított. 14.5 milliárd korona helyett a végelszámolás 22 milliárd koronának a felhasználását igazolta. Emiatt az a városi tanács, amely a villamosműnek nemcsak a megszerzéséért, hanem még a korszerűsítéséért is sok kellemetlen háborúságot volt kénytelen viselni, még fegyelmi eljárás alá is került. De ez sem keserítette el, mert minden elszenvedett kellemetlenségért bőszes kárpótlást nyújtott számára az a tudat – amit még a marasztaló fegyelmi ítélet sem tudott elhallgatni –, hogy egy

olyan közművet szerzett a városnak, amely szakszerűség szempontjából tökéletes és fejlődőképes, rendkívülien kedvező hatást gyakorol a város háztartására, a város lakosságának minden más magyar vidéki várossal szemben olcsóbban adja az áramot és évről-évre növekedő jövedelme más városi feladatok megoldását is elősegíti.

A gázgyárnak a korszerűsítésére ezuttal még nem került sor, nem is volt rá még szükség. A gázgyár ugyanis az 1918-ban bekövetkezett első üzembeszünet óta – egy tízhónapos megszakítástól eltekintve – még mindig üzemben kívüli állapotban volt és csak 1929-ben vette fel újból az üzemet. Hatalmas propagandamunkát kellett elvégeznie azért, hogy pótolhassa mindazt, amit a villamosáramnak a térhódítása és a tízéves kényszerű üzembeszünet következtében elvesztett. Az újból való talpraállításhoz jó szolgálatot tett a gázgyárnak az a körülmény, hogy maga a város a közvilágítás terén nem ejtette el teljesen, hanem felhasználja arra, hogy annak biztonságát és a villamosvilágítás hatáskörét a főbb közlekedési útvonalakon – Várkerület, Deák-tér stb. – fokozza. Ennek és a fűtés-főzés terén való természetszerű fejlődésnek köszönhető, hogy a gázgyár rövid időn belül túlszárnyalta a békeidőbeli termelési és leadási arányokat és hogy a város gázszükséglete ma már a napi 1500 köbmétert is meghaladja. Ennek meg az a további következménye, hogy a város a folyó évben egy új függőleges, kiskamrás kemencével bővítette a gázgyár üzemét, amelynek a teljesítőképessége egymagában több, mint az eddigi két darab, vízszintes, retortás kemencéé és biztosra vehető, hogy annak 200.000 pengős beruházási költsége meg fogja hozni a maga gyümölcsét.

Az az „egyezmény”, amelyben Sopron thjf. szab. kir. város közönsége 1898-ban írásban is kijelentette, hogy neki felettlőbb nagy érdeke, hogy a gáz- és villamosmű egy kézben egyesíttessék [176](#)és a jövőben egy vállalként kezeltesse és hogy azok csak együttesen képezhessék a megváltás tárgyát, *dr. Prinz Ferenc* városi tanácsos-polgármesterhelyettesnek a fogalmazványára. Temérdek kritika, gáncs és gúnyolódás volt érte a jutalom azok részéről, akik az áram és a gáz árának a mérséklésében látták a városnak egyedüli érdekét. Hozzá nem értés, a magánvállalkozóval szemben való gyengeség, naivitás, a város és a fogyasztóközönség érdekeinek elhanyagolása, vagy éppenséggel elárulása voltak azok a legenyhébb vádak, amelyekkel eljárását illették. Pedig ez az akkori viszonyok közepette indokolatlannak látszott, bátor állásfoglalás nagyon rövid időn belül bölcs előrelátásnak bizonyult. Néhány évvel ennek az egyezménynek az aláírása után, amikor a mozgalom az üzemek megszerzéséért megindult, ennek az állásfoglalásnak volt a következménye, hogy a város egy fronton indíthatott eredményes támadást a nem kívánatos külföldi érdekeltség ellen, és mindkét vállalatnak egyszerre lett a tulajdonosa, amikor pedig a világháború borzalmas pusztításainak a következményeként a gázgyár kénytelen volt tízéves üzembeszünetet tartani, nem a gyilkos versenytárs, hanem a megsegítő testvérüzem állott a betegágya mellett és megőrizte a számára mindazokat a területeket, amelyek az ő természetének legjobban megfelelnek és amelyek a megváltozott viszonyok mellett is a további életben maradását biztosítják. Amióta végül a két üzem újból teljes erővel teljesíti hivatását, felbecsülhetetlen értéket jelent úgy a város, mint a fogyasztó közönség szempontjából az a harmónikus együttműködés, amelynek az alapját ebben az egyezményben lerakták.

Ami már most a Városi Világítási és Erőátviteli Vállalatban egyesített gázgyárnak és villanytelepnek a gazdasági erejét és a város háztartására gyakorolt hatását illeti, azt mindennél beszédesebben igazolják a következő statisztikai adatok:

1919. január hó 1-én, amikor a két mű a város tulajdonába került, a gázgyárnak maximális napi termelése 800 köbméter volt, 1941. végén pedig 1500 köbméter, a villamos áramfejlesztőközpont évi áramtermelése 1919. január 1-én 1 millió kilowattóra volt, 1941. végén pedig 7 millió kilowattóra. A villamos áram egységára, Budapest székesfőváros kivételével, sehol az országban nem volt oly olcsó, mint Sopronban.

Ennek ellenére a Városi Világítási és Erőátviteli Vállalat teljesen a sajátjából viselte azokat a költségeket, amelyekbe a gázgyárnak és a villanytelepnek a megvétele, korszerűsítése és bővítése került és ami 1941. végéig P 3,000.000 tett ki. 1941. végéig a vállalat a város igazgatási költségeihez való hozzájárulás címén befizetett a város pénztárába P 2,657.139 és különféle tartalékokra félretett P 3,000.000, amely összeget a város állandóan kölcsön alakjában más városi feladatok megvalósítására használja.

(Folytatjuk.)

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre.

177 Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre. / III.

III.

Kleinschmidt János. Négyelt pajzs. 1., 4. szárny, 2., 3. koronás kígyó. S d. cölöpösen álló koronás kígyó, nyitott szárnyak között.

B. III. 109. Boppo János Helfenreich 1732.

Kolbra János. Ov. pajzsban békegalamb S. d. oltókést és szőlőfürtöt tartó alak.

H. V. 238. Heygler Mihály 1741.

Komáromi Ádám. Ov. pajzsban szívből kinövő három rózsa. S. d. szarvasszarvak között madár. A. K. mon.²⁸⁽¹⁾

F. IV. 145. Fröhlich István 1710.

Kozáry Mihály. Címer: nagy követ gurító kakas. S. d. a kakas szarvak között. M. K. monogram.

B. III. 112. Benkovits Mária Borbála 1733.

Kramer János György. Pólyával osztott pajzsban koronás griff. S. d. u. a. növ.

F. IV. 151. Fiedler Mátyás 1716.

Króner György. Címer: ágaskodó oroszlán. S. d. tollbokréta. G. K. mon.

A. II. 54. Altmayr Márton 1705.

Krönovither (Kranawetter) Keresztély. Szőlőfürtöt (?) tartó griff. S. d. u. a. növ.

D. III. 93. Dreysinger Magdaléna 1743.

Kühnn (?) János Péter. Címer: golyót tartó páva. S. d. nincs.

B. III. 111. Behsics István 1732.

Küttel György Samu, orvos. Ov. pajzsban fátyolt tartó táncoló meztelen női alak. S. d. kétfarkú oroszlán. G. S. K. mon.

D. III. 96. Degenhardt János Tamás. 1750.

Laitner Gottlieb. Címer: kardot tartó griff. S. d. u. a. növ.

B. IV. 158. Bierschock Mihály 1767.

Lannius Jakab Richárd. Címer: kardot tartó ágaskodó oroszlán. S. d. nyitott szárnyak.

D. II. 71. Ducat Zakariás 1718.

F. IV. 153. Fürtle Ilona 1719.

Lassgallner Ábrahám. Ov. pajzsban monogramm. Rangkorona.

B. III. 117. Blaswetter János 1740.

Lederer János. Ov. pajzsban fakád. S. d. valamit tartó növ. alak. L. J. monogramm.

B. III. 104. Brandt Lipót 1729.

178*Leitner* Ferenc. Címer: kardot tartó griff. S. d. u. a. növ.

A. III. 67. Alster Salamon 173?

Liebezeit Pál. Ovális alakú négyelt pajzs. 1. kardot tartó kar, 2. két bátyatorony, 3. háromágú korona, 4. két, egymásnak háttal álló ágaskodó oroszlán. S. d. sugaras napkorong.[29\(2\)](#)

A. III. 57. Alberti Zsigmond aranyműves 1706.

Liebezeit Lajos Richárd. Címer hasonló a fent leírthoz, de 1. mezőben buzogányt vagy kardra tűzött fejet tartó kar van, a 3. mezőben ötágú korona van. A pajzson pedig három sisak áll, a középsőn a sugaras napkorong, a jobboldalin szarvak között három virág, a baloldalin növekvő szarvas.

B. IV. 165. Bálint Anna Mária 1771.

v. *Lier János Rezső*. Süvegezett ov. pajzs két szélső mezejében egy-egy oroszlán, közepén botot tartó férfi. S. d. a férfi növekvőleg, nyitott szárnyak között.

H. V. 237. Hueber Péter 1740.

Lindburg Mátyás. Ov. pajzsban cölöpösen álló horgony. S. d. fátylat tartó meztelen női alak. M. L. monogramm.

F. V. 206. Farkasics Anna Mária 1761.

Lissy György. Ov. pajzsban G. L. monogramm. S. d. zászlót tartó griff.

G. V. 283. Gratzner János András 1782.

Loithner (Leitner) Szervác. Hasított pajzs, jobboldala kivehetetlen, baloldalán szarufa fölött szárny. Sisak nincs. S. L. mon.

G. IV. 160. Gergovicz János 1707.

Löscher Ágost. Ov. pajzsban monogramm. Rangkorona.

G. V. 248. Gänger Márton 1762.

Martony Boldizsár. Címer: Sziklán ülő (!) kőszáli kecske. S. d. egyenes kardot tartó páncélos vitéz. B. M. mon.[30\(3\)](#)

B. IV. 176. Brandmayer Jakab 1780.

Mattheis György Frigyes. Címer: Strucctollcsomó, alatta hatágú csillag. S. d. hatágú csillagot tartó kalapos férfi növekvőleg.

B. III. 90. Brezner Mátyás 1719.

Maxemann János. Címer: Emberi alak. S. d. u. a. növ.

A. III. 62. Asl Jánosné 1727.

Morenich Gáspár. Négyelt pajzs. 1., 4. emberi törzs, 2., 3. oroszlán. S. d. a törzs nyitott szárnyak között.

C. II. 33. Czeltner Emanuel 1771.

D. III. 121. Dorner Mária. 1787.

Neuhold Károly. Címer: Kardot tartó kar. S. d. faágot tartó galamb.

A. III. 82. Auer Mátyás 1770.

A. III. 92. Amtmann György 1782.

[179](#)*Nuster Jakab*. Vágott ov. pajzs felül kardot tartó kar, alul 3 kis pajzs (2., 1.) 5–5 szeggel. Rangkorona.

G. V. 208. Geb János 1738.

G. V. 229. Grader Ábrahám 1751.

Ottinger József. Ov. pajzsban kehely, fölötte sugaras ostya, körülötte búzakaralászok. S. d. a kehely.

D. III. 92. Dreyssiger János 1743.

Pämer (Pamer) György Nándor. Címer: Két halmon egy-egy pálma. S. d. nyitott szárnyak között egy pálma.[31\(4\)](#)

B. III. 127. Billhofer György 1745.

F. V. 187. Franck Kristófné 1745.

Partsch (Barth?) József. Ov. pajzsban serföző szerszámok (lapát és merőkanál között 3 szál árpa). S. d. növ. vitéz három szál árpát tart. I. P. mon.

E. III. 102. Eisenkölbel Jakab 1757.

Pauer Ádám Zsigmond. Címer: Szent György vagy Szent Mihály. S. d. letöredezett.

B. IV. 145. Binder Mária Zsuzsanna 1755.

Pellicán Ferenc Ignác. Címer: Fiait vérével tápláló pelikán (beszélő címer). S. d. kardot és csillagot tartó griff.

C. II. 29. Cronavether Keresztély 1749.

Pellicán Ignác Lőrinc. Címer: füstölő bomba, felette feltűnően kis sisak, e felett sokkal nagyobb koronából kiemelkedő fiait vérével tápláló pelikán. Különös, gömbökből összerakott sisaktakaró. I. P. mon.

F. IV. 143. Fridl Pál 1710.

Pelz János. Ov. pajzsban nyíllal átlőtt nyakú vágató ló. S. d. a ló növekvőleg.

B. III. 123. Bschaiden András 1743.

Pelz János. Rámával ellátott pajzsban: úszó hattyú. S. d. nyitott szárnyak.

C. II. 30. Czayka János Teophil 1757.

Pelz János. Négyelt pajzs, 1., 4. Hattyú, 2., 3. ág (?). S. d. nyitott szárnyak. I. P. monogramm.

A. III. 80. Arnhold Kristóf 1761.

G. V. 223. Özv. Gumpenhueber Jánosné 1749.

Petrak Ferenc. Címer: buzogányt (?) tartó ágaskodó oroszlán. S. d. u. a. növ.

B. III. 103. Bergmann Mihály 1729.

Petrak János. Ov. pajzsban ágaskodó oroszlán. S. d. u. a. növ. P. I. mon.

B. II. 75. Borsik Ádám. 1709.

Petrick Mihály. Hasított, elől vágott pajzs; jobb felső mezőben szárny, 180alul két lepény egymás fölött, baloldalt emberi alak. S. d. növ. kétfarkú oroszlán ormányok között. (14. ábra.)

H. V. 179. Hauckstauk Mátyás 1708.

Pfitzermeister János József. Harangöntőmester. Címer: egy vízszintes és két álló ágyúcső alatt kétszer hat-hat ágyúgolyó gulába rakva, balharánt vonalkázott pajzstalp fölött. S. d. jobboldalt kard, baloldalt egy csákány, közöttük a sisakba belészúrva öt buzogány. I. I. P. M. mon. (15. ábra.)

B. IV. 151. Beysteiner János József 1763.

Pintér János Ádám. Címer: fiait tápláló pelikán. S. d. kardot tartó kar. I. Á. P. monogramm.

H. V. 230. özv. Halpaur Györgyné 1735.

Pintér János Ádám. Ov. pajzsban két nyíllal átlótt szívből kinövő három virág. Sisak nincs, a pajzs felett növekvő alak tart valamit.

14. ábra.

15. ábra.

G. IV. 198. Galus Henrikné 1731.

Pach János György. Süvegezett pajzs, két felső mezejében egy-egy pólya, alul kardot tartó koronás oroslán. S. d. nyitott szárnyak között az oroslán. (A múzeumkertben levő sírkövén látni, hogy a szárnyakon ismétlődnek a pólyák.)

B. II. 69. Bojcz János Mihály 1702.

Pöck János György. Ov. pajzsban kétfarkú, kardot és pajzsot tartó oroslán, sisak nincs, de sisakfoszlány viszont van. A pajzson kiterjesztett szárnyú sólyom áll.

B. III. 139. Brädtrager Kristóf 1751.

F. V. 193. Fux Tamás 1750.

Pöck Ignác József. Négyelt ov. pajzs. 1., 4. ágaskodó kétfarkú oroslán, 2., 3. kardot tartó növekvő vitéz. S. d. a vitéz nyitott szárnyak között.

F. V. 221. Özv. Fink Lipótné 1771.

Pogätsch János Ádám. Négyelt pajzs, 1., 4. ágaskodó oroslán, 2., 3. mezőben legallyazott cölöp. Rangkorona, a címer alatt pálmaágak.

181A. III. 75. Albertini János Baptist 1755.

Poszvék János. Címer: ágaskodó oroszlán. S. d. tollbokréta. I. P. mon.

D. III. 81. Drottner Mártonné 1728.

Praumüller János Miklós. Címer: kerék. S. d. botot tartó alak.

B. III. 95. Boehm Mihály 1725.

Prisoman Egyed Lajos. Címer: balharánt pólyában sarkantyú. S. d. nyitott szárnyak között egyenes kard. (16. ábra.)

B. II. 67. Böhm Mátyás 1701.

G. IV. 161. Grundtner Orsolya 1706.

Raitaller János Menyhért. Címer: két szikla, a jobboldaliról egy a baloldali sziklán ülő madár egy gyűrűt vesz el. S. d. növ. ló. I. M. R. mon.

G. IV. 186. Gämel Tamás 1726.

Reiner János Imre. Címer: három virág. S. d. u. a. I. E. R. mon.

16. ábra.

17. ábra.

H. V. 173. Hemler György 1705.

Reisch Péter. Ékre harmadolt ov. pajzs középső mezejében lombos fa. Sisak nincs, a címeren egy kád áll, mögötte emberi alakkal. P. R. mon.

B. III. 129. Blaswetter János 1746.

Reisch Péter. Süvegezett ov. pajzs két szélső mezejében egy-egy hatágú csillag, alul egy háromszirmú virág (vagy lombos fa). S. d. szerszámot tartó alak. P. R. mon.

B. IV. 153. Blaswetter Mária 1766.

Reisch Tóbiás. Ov. pajzsban monogramm, a pajzsban sisak helyett kád van és ezen áll egy daru. Sisaktakaró nincs, egy volutákból összeállított dísz helyettesíti.

F. V. 210. Fleck Tamás 1768.

Reihnthaller János Gottlieb. Négyelt pajzs 1., 4. madár, 3., 4. kardot tartó oroslán. S. d. kivehetetlen.

E. III. 108. Eichinger Györgyné 1759.

182*Reissinger Menyhért,* alezredes. Négyelt pajzs, 1., 4. jobbharánt pólya, 2., 3. befelé forduló ágaskodó oroslán. S. d. nyitott szárnyak között növ. oroslán. M. R. monogramm.

C. II. 27. Csirtz Gáspár 1732.

Rieder Lipót. Címer: botot tartó oroslán. S. d. u. a. növ.

B. II. 76. Bauhoffer Katalin, Pál neje 1709.

G. IV. 153. Gstettner Miklós 1704.

Riemer János Imre. Címer: három virág. S. d. u. a.

B. II. 67. Böhm Mátyás 1701.

Rimayer András alezredes. Balharánt szalaggal osztott, felül hasított pajzs első mezejében egy kétfjú sas fele, 2. mezőben egy bizánci, a szalag is három bizáncival van díszítve, alul valamit vivő oroszlán. A sisakon csak korona van, külön sisakdísz nincs. (17. ábra.)

D. III. 90. Düner János dragonyosezredes 1741.

Roth János Simon. Függélyesen vonalkázott ovális pajzsban balharánt pólya, ebben trombita. S. d. trombitáló növ. férfi. I. S. R. mon.

F. IV. 163. Prickh Miklós 1727.

Röcs Ignác. Barokk pajzsban ágat tartó madár. Címertartó egy férfialak. Sisak nincs.

C. II. 32. Corcos Benjamin 1760.

Russ János Kristóf. Címer: két róka egy cölöpösen álló zászlót tart. S. d. növ. kutya nyakörvvel és láncsal.

B. III. 112. Benkovits Mária Borbála 1733.

D. II. 77. Demetrius Sándor 1723.

Sailer György Lajos. Címer: koronát tartó kétfarkú ágaskodó oroszlán. S. d. szarvak között a koronás oroszlán növ. alakban.

A. III. 68. Abel Jánosné 1738.

Sailer György Vilmos. Címer: mint S. György Lajosé.

A. III. 61. Agenhoffer Mátyás 1724.

G. IV. 159. Graf János 1706.

Sala ? gróf. Egy kétfjú sas mellére helyezett négyelt pajzs, 1., 4. egy-egy kétfjú sas fele. 2., 3. három-három csillaggal díszített harántpólya. A sas két feje fölött egy rangkorona.

D. III. 90. Düner János dragonyosezredes 1741.

Sartori Pál. Ov. pajzsban három száj virágot tartó ágaskodó zerge. S. d. u. a. növ. P. S. mon.

B. II. 75. Borsik Ádám 1709.

Scheiber Mihály. Ov. pajzsban kád, fölötte keresztbe tett pálcák. Rangkorona. M. S. mon.

E. III. 110. Eschenlackner Zsuzsánna 1760.

Schilson János Mihály. Négyelt pajzs, szívpajzssal. A szívpajzsban stilizált liliom, rajta korona. 1. háromszor vágott mezőben hármashalmon, koronából kiemelkedő kettős kereszt, 2., 3. kardján fejet tartó oroszlán, 4. egyenes kardot tartó páncélos kar. S. d. a kardot tartó kar, nyitott szárnyak között. (18. ábra.)

183H. V. 180. Holtzmann György 1708.

Schneller János Mátyás. Ov. pajzsban golyón álló fátylat tartó meztelen nő. (Fortuna?) S. d. nyitott szárnyak között követ tartó daru.

F. V. 210. Fleck Tamás 1768.

Schneller Pál. Vágott ov. pajzs felső mezejében lépdelő állat (kecske?), az alsó mezőben haránt pólya, ezen két ötágú csillag. S. d. növ. kecske.

G. V. 202. Gregeritsch Györgyné 1733.

18. ábra.

Scholl (?) Mátyás. Címer: cölöpösen álló horgany. S. d. madár. M. S. mon.

H. V. 192. Huetter Ádám 1715.

Schubert János Mátyás. Ov. pajzsban egyszarvú. S. d. nyitott szárnyak között az egyszarvú, növekvőleg.

A. III. 57. Alberti Zsigmond aranyműves 1706.

(Folytatjuk.)

Szent János-kápolna az Előkapunál. Lebontották 1899-ben.
Schwerák-Rossrucker rajza.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye.

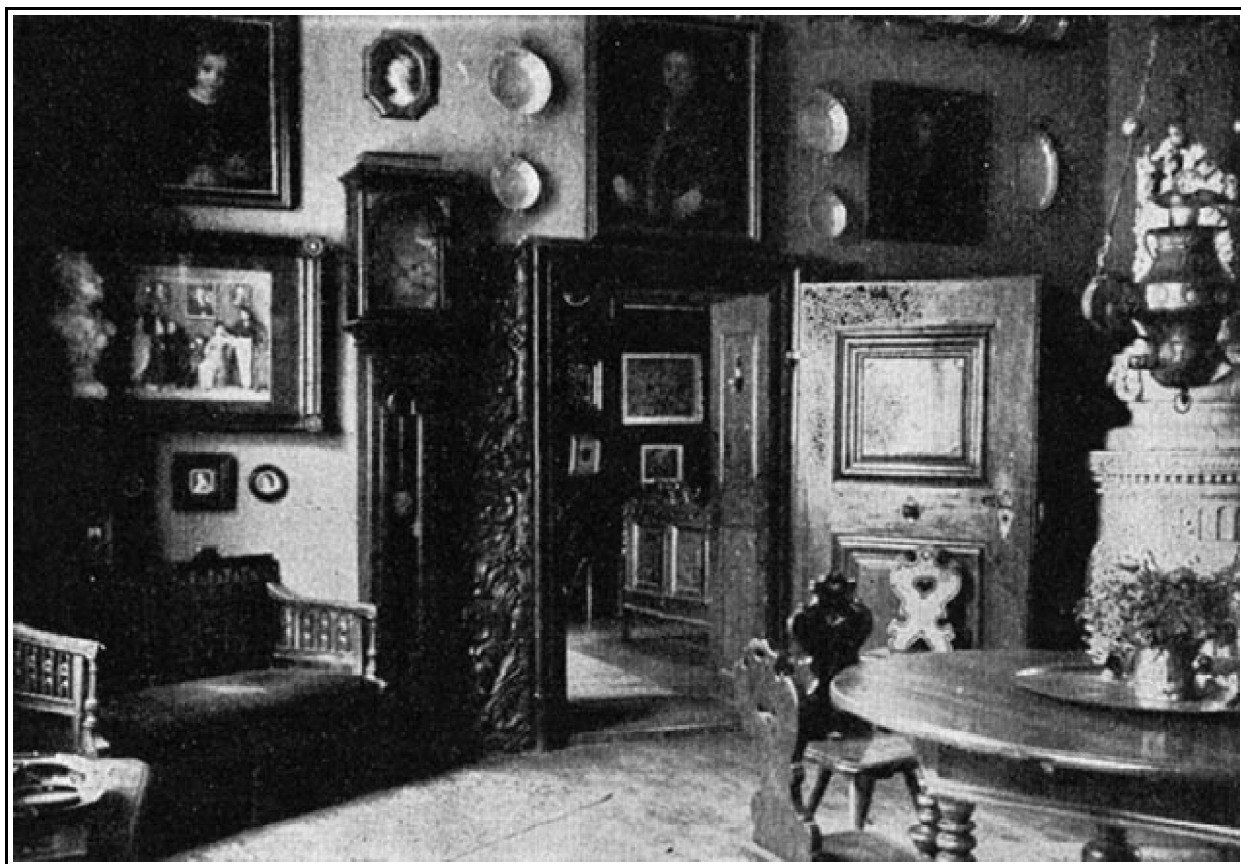
1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye. / I. A Storno-ház.

I. A Storno-ház.

E finomvonalú homlokzatszíntéses ház a Ferenc József-tér^{*(5)} 8. számon oszlopdíszes kapujával, a félkörben kiugró, zárt sarokerkélyével a tér legszebb háza.¹⁽⁶⁾ A ház építési idejéről adataink nincsenek, de kétségtelen, hogy a 15. században már fennállott. Az évszázadok folyamán megismétlődő nagy tűzvészek után, melyek a Belvárosban is nagy pusztítást okoztak, az épületet többször átalakították, míg mai monumentális szépségű formáját a 17–18. században nyerte.²⁽⁷⁾

A földszinten végighaladó s az utca felé nyitott, csúcsíves záródású árkádokat³⁽⁸⁾ még régebben befalazták, a kőből faragott gótsíllú ablakkeretek másodlagos felhasználást nyertek, a kapualjában volt csúcsíves ülőfülkéknek csak nyomai maradtak meg. A kőből faragott féloszlopos kapukeretet a gróf Festetich-címer, az erős szegekkel és vasból készült levéldíszes ütközőléccel ellátott kaput művészi módon kidolgozott ajtókopogtató díszíti. Ez utóbbin előfordul *pelikán* valószínűleg utalás készítője, *Ignatius Pellican* nevére, aki a 17. század végén a városi fegyvertárnok (*bürgerlicher Zeugwarth*) tisztségét viselte, s akinek címeres pecsétnyomóján szintén ez a madár szerepel.⁴⁽⁹⁾ A ház homlokzatát és annak egyes részleteit a „Sopron műemlékei” I. kötete mutatja be,⁵⁽¹⁰⁾ alaprajzát, metszetét, valamint egyes részleteket a Felső Építő Ipariskola szünidei felvételei ismertetik.⁶⁽¹¹⁾

Az erkély alatt látható erős vaslánc, melyet a szemben állott régi városházán megerősített láncsal kapcsolnak össze, a tér kocsiforgalmának az istentisztelet tartamára való lezárására szolgált. Hasonló felszerelés volt a Templom-utca torkolatánál is, a bencéstemplom sarkán és a szemben lévő Ferenc József-tér 4. számú ház falán, azonban ma már csak a lánc felerősítésére szolgáló erős vasgyűrűk vannak meg. A ház csak ritkán cserélt gazdát és közel hat század folyamán alig néhány család bírta. A 15. században Haberleiter Miklós a tulajdonosa,⁷⁽¹²⁾ kinek birtoklása idején, 1482–83 telén, szállt meg benne Mátyás király. Erre az eseményre a Soproni Városszépítő Egyesülettől 1918-ban a ház falán elhelyezett emléktábla hívja fel a **185**figyelmet. A 16. században Erdélyi Jakab soproni polgáré, a 17. században az ákosházi Sárkány-családé a ház. 1605-ben Bocskay István embere, Bakó Farkas kiskomáromi főkapitány, majd utána a Sopront megszállva tartó Trautmanstorff császári ezredes seregéhez tartozó Dorn kapitány lakott benne katonáival.⁸⁽¹³⁾ 1698-tól kezdve Festetich grófék tulajdonában van a ház 1872-ig, amikor id. Storno Ferenc szerzi meg vétel útján, kinek unokái ma is bírják.⁹⁽¹⁴⁾ 1840-ben Liszt Ferenc a házban lakó Auersperg Károly hercegnél gyönyörködteti művészetével hallgatóit,¹⁰⁽¹⁵⁾ majd 1881 április 6-án gróf Zichy Ödön kíséretében tiszteli meg id. Storno Ferencet, míg 1882 szeptember 13-án József főherceg tünteti ki látogatásával az alcsuti udvari kápolna alkotóját.¹¹⁽¹⁶⁾ 1881-től 1886 szeptember 15-ig a ház elsőemeleti helyiségeiben talált helyet az állami felsőbb leányiskola¹²⁽¹⁷⁾ 1938 óta pedig a gróf Széchenyi Istvánra vonatkozó értékes anyag talált itt elhelyezést,¹³⁽¹⁸⁾ míg a régiséggyűjtemény a második emeleten van. A házban levő lakások egy részét bérbe adták ki, azonban az épület összes helyiségeinek a gyűjtemény részére való igénybevételét tervezik, mert nagy és érdekes anyaga ezt szinte szükségessé is teszi.

1. kép.
Ebédő.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye. / II. A gyűjtemény története.

186II. A gyűjtemény története.

A gyűjtemény helyiségei a Storno-családnak még a közelmúltban is lakásul szolgáltak. A múlt század első felében Sopronban letelepedett id. Storno Ferenc (1821–1907) építész és festőművész, egy régi olasz kéményseprőcsalád sarja, tagjai között könyvnyomdászok is voltak. Magyarországon végzett nagyszámú restaurálási munkálatai közben bőséges anyagot gyűjtött össze. Többek közt ő végezte a soproni Szt. Mihály-plébániatemplom (1862–66), a pannonhalmi főapátsági templom és kriptá (1868–1875), a szepesváraljai Zápolya-kápolna (1874), a besztercebányai plébániatemplom (1876–77), a garamszentbenedeki templom (1882–85), a körnöcbányai vártemplom (1883–86), a soproni Szt. Jakab-kápolna (1885–86), a fraknói várkápolna (1887), a soproni Szent János-templom (1889–90) helyreállítási munkálatait. Idővel az anyag annyira felszaporodott, hogy az egész lakást megtöltötte. A 19. század új szelleme a régi bútorok és egyéb tárgyak iránti érdeklődést jóformán teljesen megszüntette, úgy hogy azok könnyű szerrel voltak megszerezhetők. Így jutott azután sok helyi vonatkozású régiség is a gyűjteménybe, bár lakásjellegét mindvégig megőrizte. Éppen ezért az egyes tárgyak itt sem kor, sem

tárgyszerinti csoportosításban kiállítva nincsenek, hisz a családnak nem volt szándéka múzeumot létesíteni. Az idők folyamán hatalmasan fellendült idegenforgalom, valamint a régi iparművészet iránt mindjobban fokozódó érdeklődés a gyűjteményt szélesebb körökben tette ismertté, úgyhogy ma alig fordul meg idegen a városban, aki a gyűjteményt meg nem tekintené. Ez a körülmény készítette a családot arra, hogy a gyűjteményt, melyet immár a harmadik nemzedék tart fenn és ma is gyarapít, a közönség számára hozzáférhetővé tegye.[14\(19\)](#)

2. kép.
Ebédő részlet.

A gyűjtemény keletkezéséből kifolyólag nemcsak régiségeket, hanem a [187](#) család művésztágjainak egyes munkáit is tartalmazza. Igaz, hogy ezek között id. Storno Ferenc egyes festményei már százestendősek, s

így még bekapcsolódnak a biedermeier-kor művészetébe, újabb munkái viszont már a korszerűbb felfogásnak szellemében készültek. Ez különösen nagyszámú vázlatkönyveiben jut kifejezésre, amelyek azzal, hogy sok hazai műemléket rögzítenek meg, művészettörténeti értéket jelentenek. Egyházművészeti beállítottságánál fogva képei főleg e tárgykörből valók, bár nagy számmal vannak világi tárgyú alkotásai is, s külön teret foglalnak el illusztrációs rajzai. Ezek között különös figyelmet érdemel Kisfaludy Sándor „Csobánc” című regéjéhez, alig ismert, 7 lapból álló képsorozata, mely magyar- és németnyelvű magyarázó szöveggel könyvformában is megjelent.[15\(20\)](#)

3. kép.
Erkélyszoba.

Ifj. Storno Ferenc (1851–1938) atyja nyomdokain haladva, jóval közelebb áll már művészetével a naturalisztikus irányzathoz, bár képeinek barna tónusával és színdús ecsetével a múlt század második felében divott festészetet képviseli. A közel kétezer darabot kitevő tájkép-akvareljei azonban a modern művészeti felfogáshoz való közeledést mutatják. Fia, legifjabb Storno Ferenc Kálmán (1881–1903) kezéből sajnos, korán hullott ki az ecset. Mint a bécsi akadémia tehetséges növendéke, 1901-ben a Dessauer-díjat nyerte s főleg nagyon jól festett arcképeivel keltett feltűnést.

A Bécsi-út 5. számon levő műteremben olyan sok a kép és rajz, hogy azok elhelyezése a gyűjtemény

keretében lehetetlen, bár az egész anyag összefoglalása [188](#)egy helyen kívánatos volna. A gyűjteményt az átrendezés miatt most csak általánosan ismertetjük. A római és praehistorikus leleteket helyszűke miatt nem tudjuk az érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tenni, bár a terjedelmes anyag között Sopron és környékének történelemelőtti, valamint római kori idejéből sok figyelemreméltó érték van.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye. / III. A gyűjtemény rövid ismertetése.

III. A gyűjtemény rövid ismertetése.

1. *Kapualj.* A bejárattól balra a régi Szt. Mihály-temetőből származó kőtábla, ezzel a felirattal: *Márczy István XXIV esztendőbéli hiv. szolgálattjának emlékezetére emelte Gróff Széchényi Ferentz MDCCXCII esztendőben.* Jobboldalt a falon régi tűzoltószerek, szalmából font, belül szurokkal bevont vedrek, valamint hosszú tűzcsáklyák. Soproni tűzrendészeti szabályzatok az 1681., 1700., 1748. és 1811. évekből a gyűjtemény könyvtárában vannak.

2. *Présház* a földszinten, ebben régi borsajtó 1773-ból.[16\(21\)](#)

3. *Lépcsőház.* Fából faragott, aranyozott és festett Szt. Rozália-szobor (18. sz.). Jobb- és baloldalt kovácsolt vasrács, soproni ház erkélyéről (18. sz.). Falmélyedésben Nepomuki Szt. János szobra kőből faragva (18. sz.). Soproni munka.

4 kép.
Szobarészlet.

4. *Elsőemeleti előtér.* Kétszárnyú kovácsolt vasrácsajtó 1773. évszámmal és *F. S.* monogrammal. Kétajtós szekrény puhafából (18. sz.). Rajta fából faragott gyertyatartók (18. sz.). Zöldmázás nagy céhkorsó 1838. évszámmal. Asztal diófából, esztergályozott erős lábakkal, soproni gazdapolgár házából (17. sz.). Ugyanonnan diófából készült székek, kivágott támlákkal. A falon Krisztus-monogramm kovácsolt vasból, a Szt. János-templom lebontott régi tornyáról. A két ajtó fölött félköríves vasrács (új, nyilakkal) a Müller P.-utca 3. számú házról (19. sz. eleje). A falakon illusztrációk Kisfaludy Sándor „Csobánc” című regéjéhez.¹⁷⁽²²⁾ 189A mennyezet a Háromházsér 2. számú házban volt vendégfogadó cégére (18. sz. vége).¹⁸⁽²³⁾

5. *Másodikemeleti előtér.* A lépcső fölött kovácsolt vasrács (17. sz.). Az ablakok közötti falon régi soproni boroshordók faragott fenéklapjai. [18a\(24\)](#) Zenélőóra festett számlappal (19. sz.) és festmények a 18 sz.-ből. A loggiás folyosón vasrács (18. sz.).

6. *Ebédlő.* Két ajtó kovácsolt vaszárakkal és pántokkal (18. sz.). Faragott diófakerettel (17. sz.).

Bejárattól balra tölgyfapohárszék 1755-ből. Felirata: *ANNO 1755. An Gottes Segen ist Alles Gelegen. Talcke Elsen.* Rajta nagy kancsó vörösrézből, trébelt virágdísszel (17. sz.).

Két darab falburkolat, eredetileg templompad homlokzati része Körmöcbányáról (17. sz.). Közöttük szekrény intarzia-díszítéssel; soproni munka (18. sz.)

Véssett ónkancsó Felső-Magyarországról (17. sz.).

Magas falóra faszekrényben, díszes sárgarézszámlappal. Hardmon Gáspár bécsi órás készítménye (*Casper HardMon Wienn*) (18. sz.).

Női mellkép fehér márványból faragva, francia munka (18. sz.). (Dubarry grófné arcképe?).

Díszes fehér cserépkályha sárgaréz lábakon, a 18. sz.-ből, valószínűleg holicsi munka.

A bejárati ajtó fölött régi soproni mércék [19\(25\)](#) 1774-ből, a kismartoni takácsok céhjelvénye 1722-ből (ón vetéllő). valamint több nagyobb tál ónból és sárgarézből.

A falakon óntányérok és tálak a 18. sz.-ből (Augsburg, Karlsbad, Schlackenwald). Lámpa sárgarézből, trébelve (18. sz.).

5. kép.
A fogadószoba egyik bejárata.

Kerek asztal esztergályozott lábakkal, diófából (17. sz.).

Székek diófából, kivágott támlával, ezek közül három darab faragással, Ágfalváról.

Kisebb asztal faragott lábakkal (18. sz.).

A kis szobába vezető ajtó fölött nemes Schiller György (1671–1734) [190](#)soproni polgár arcképe 1722-ből, [20\(26\)](#) kinek 1753-ban készült művészi sírköve [21\(27\)](#) jelenleg a városi múzeum kertjében van elhelyezve. A falakon főleg családi arcképek. Storno Péter (1749–1804) és neje pasztell arcképei 1793-ból. Id. Storno Ferencről: Kis önarckép, lavírozott tussrajz, 1840; kisebb önarckép, olaj, 1848; nagyobb 1860-

és 1896-ból. Utóbbi szép régi keretben. Családi csoportkép, akvarel 1840- és 1852-ből, id. Storno Ferenc neje miniatúr arcképe és miniatúrszerűen kidolgozott nagyobb akvarel arcképe 1848-ból, valamint ugyanaz, de olajban festve 1848- és 1860-ból. Fia, ifj. Storno Ferenc gyermekkori arcképe, olaj 1856-ból,[22\(28\)](#) Storno Ferenc K. és Anna gyermekkori arcképei 1886-ból.

Ifj. Storno Ferentől: id. Storno Ferenc arcképe, olaj, 1896, Storno Anna két arcképe, olaj, 1900, ifj. Storno Ferenc neje arcképe, akvarel, 1880.

Storno Ferenc Kálmán önarcképe, olaj- és szénrajz, 1901, anyja arcképe, ceruzarajz 1901-ből.

6. kép.
Fogadószoba.

A mennyezeten 17. századbeli faragott keretben „Flagellum Dei” című befejezetlen nagyobb olajfestmény és az ablakokban két üvegfestmény (1878) ifj. Storno Ferentől. Szintén tőle való hét nagyobb tollrajz, a Szűz Mária-ciklus.[23\(29\)](#)

7. *Kis hálószoba*. Faragott ágy (17. sz.), fölötté harci jelenetet ábrázoló 192×177 cm méretű gobelin a 16. sz.-ből. Az ajtó fölött Sopron város látképe 1700 körül. Olajfestmény. Régi rajzok, metszetek és felvételek felhasználásával festette ifj. Storno Ferenc. A faliszekrényben aquamanile [191](#)(korsó) bronzból[24\(30\)](#) (13–14. sz.). Kisebb aquamanile sárgarézéből. Négyágú gyertyatartó bronzból[25\(31\)](#) (14. sz.). Kehely

bronzból,²⁶⁽³²⁾ belül aranyozva, talpán alul: „*meling*” bevéselt felirattal (14. sz.).

Szt. János fából faragott kisebb szobra, részben aranyozva és festve, Felső-Magyarországról (15. sz.). Keresztelő kagyló, rajta Szűz Mária, Szt. Rozália és Szt. Borbála körbe foglalt képei, a gróf Pejacsevich-családtól.

Régi fayence (17–18. sz.), közte a soproni ácsok céhkorsója 1712-ből.

Kőagyagkorsó (Schraubenflasche) a gróf Dittrichstein-címerrel 1652. évszámmal.

Kisebb ereklyetartó bronzból, aranyozva (18. sz.) Rahl Károly bécsi festőművész (1812–1865) viaszból mintázott arcképe, plakett Steinböck Osswald-tól. Ugyanerről bronzöntvény. Óra sárgaréz díszítésű kis szekrényben, díszes számlappal (Charleson, London készítménye) fából faragott konzolon (18. sz.). Faragott lábú játékasztal négy fiókkal, intarziás lappal (18. sz.).

Fiókos szekrény figurális berakással, szép sárgaréz veretekkel (18. sz.).

Hatágú sárgaréz csillár (17. sz.).

A helyiségben stukkó-mennyezet (18. sz.). Kis tükör csiszolt díszítésekkel, fából faragott keretben (18. sz.) Az ajtón a kereskedő testület jelvénye sárgarézből, színes üveggel díszítve; felirata: „*Bruderschafft derren Reissenden Handelsleuthen und Allen Gutthaetern. Anno Domini 1763.* Alul: *Der Herr Sihet Alles.*”

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye. / III. A gyűjtemény rövid ismertetése. / Réz- és fametszetek, rézkarcok és rézlemezek.

Réz- és fametszetek, rézkarcok és rézlemezek.²⁷⁽³³⁾

Wohlgemuth Mihály. (1434–1519. Dürer tanítómestere.) Két darab fm., m. = 250 mm, sz. = 175 mm. Ábrák (48. és 52.) a „Schatzbehälter”-ből.

Dürer Albrecht. (1471–1528.)

„Der Spaziergang.” 1495 körül. B. 94. rm.

„Der heilige Eustachius.” 1505 körül. B. 57. rm.

„Ritter, Tod und Teufel.” 1513. B. 98. rm.

„Die kleine Passion.” Három lap. B. 8., B. 14., B. 17. rm.

„Hieronymus in der Zelle.” 1514. B. 60. rm.

„Maria von einem Engel gekrönt.” 1520. B. 37. rm.

H. S. jelzésű mester. 1566.

„Ádám és Éva a paradicsomban.” rm. m. = 430 mm, sz. = 585 mm, sz. = 585 mm. Széle levágva. Ritka lap.

Sadeler I.

„Fiducia.” 1579. és „Politica.” 1579. rm. m. = 137 mm, sz. = 90 mm.

„Hercules a válaszúton.” rm. m. = 435 mm, sz. = 315 mm. Széle levágva.

Dietterlein Wendelin. (1550–1599.)

Két darab rézkarc. m = 250 mm, sz. = 182 mm. Ábrák (36. és 37.) az „Architectura” című művéből.[28\(34\)](#)

Wierix Hieronymus. (1553–1619.)

„Jézus bevonulása Jeruzsálembe.” rm. m. = 121 mm, sz. = 95 mm. Széle levágva.

„St. Michael.” rm. m. = 111 mm, sz. = 64 mm.

Callott Jacques. (1593–1635.)

[192](#)„Les grandes misères de la guerre.” című sorozatból az 1., 7., 8., 9., 10., 12., 13. és 14. lap. rm. m. = 82 mm, sz. = 187 mm. Ritka sorozat.

Diepenbeeck Abraham van. (1596–1675.) P. P Rubens tanítványa.

Két eredeti rézlemez mitológiai jelenettel. m. = 190 mm, sz. = 140 mm.

Rosa Salvatore di. (1615–1673.)

Bal karjával mutató férfi. rm. m. = 140 mm, sz. = 97 mm.

Waterloo Anthonis. (1630?–1675 után.)

Tájkép. rk. m. = 232 mm, sz. = 290 mm. Széle levágva.

Audran Jean. (1667–1756.)

„Parnasse François.” 1723. rm. m. = 795 mm, sz. = 570 mm. Széle levágva.

Pitieri Marcus.

„Szt. Ferenc.” (I. B. Piaretto.) rm. m. = 350 mm, sz. = 260 mm.

„Sta Catharina.” (I. B. Tiepolo.) rm. m = 580 mm, sz. = 600 mm. Széle levágva.

Pfeffel I. A.

„Szűz Mária.” rm. m. = 180 mm, sz. = 125 mm. Alul a herceg Esterházy-címer. Felirata: *Andr. POZZO S. I. delin I. A. Pfeffel sculp. Vien. (18. század.)*

Traunfellner G.:

„Lázár feltámasztása.” (Rembrandt.) 1798. rm. m. = 750 mm, sz. = 60 mm. Széle levágva. (Schabkunst.)

Ismeretlen művésztől.

„Az éj.” rk. m. = 179 mm, sz. = 188 mm. Technikája szempontjából nagyon érdekes lap (Schabkunst.) A

18. század végéről. Széle levágva.

Meller G.

„Sopron ostroma 1605-ben.” rk. m. = 160 mm, sz. = 260 mm. Ritka lap.

Ismeretlen művésztől.

„Sopron látképe.” 1650 körül. rm. m. = 60 mm, sz. = 112 mm.

Schraps Mihály.

Sopron madártávlati képe. 1700. rm. m. = 132 mm, sz. = 170 mm. Ugyanazon ábrázolás, mint a soproni városi múzeumban levő *Zach. Michl. Bib.* jelzésű lemez, azonban *Mich. Schraps Bibliopeg* felirattal.

Ismeretlen művésztől:

„Sopron látképe.” 18. sz. rm. m. = 172 mm, sz. = 114 mm. B. von Purkenstein „*Mathem. Wissenschaften*” című művéből²⁹⁽³⁵⁾. 142. l.

„Sopron látképe.” Két fametszetű fejléc (18. sz.). fm. m. = 85 mm, sz. = 278 mm.

Soproni játékkártyák. Rézlemez. (18. sz.) m. = 100 mm, sz. = 82 mm.

A nagymartoni Szűz Mária-kegykép. Rézlemez. (18. sz.) m. = 112 mm sz. = 73 mm.

Id. Storno Ferenc. (1821–1907.)

„A soproni Várostorony és a régi városház.” Rézlemez. 1848. m. = 132 mm, sz. = 104 mm.

A gyűjtemény ezenkívül még nagyon sok metszetet, valamint id. Storno Ferentől nagyszámú eredeti, főleg vallási tárgyú, lemezt is őriz.

8. *Erkélyszoba.* Faragott ajtókeret (18. sz.). Az ajtó fölött a Schiller-család címere, új festmény. (Ifj. Storno Ferenc, 1907.)

A második ajtó fölött faragott angyalfejek (16. sz.); alattuk Szűz Mária fából faragott és festett szobra (15. sz.) Az ajtón kovácsolt vasból lakat (17. sz.).

Sötétbarna tölgyfaszekrény, részben faragva (17–18. sz.).

Háromfiókos szekrény sárgaréz veretekkel (18. sz.).

Kis női írószekrény faragott lábakkal (18. sz.).

¹⁹³Nagy ruhaszekrény, a négy évszakot ábrázoló berakással díszítve. (19. sz. eleje.)

Kisebb asztal esztergályozott lábakkal, lapja fekete palából, intarziadíszítésű kerettel (17. sz.).

Esztergályozott lábon álló kis asztalka, fiókja faragott angyalfejjel díszítve (18. sz.)

Szék esztergályozott lábakkal, magas támlával, bőrrrel átvonva (17. sz.).

Három darab festett, bőrrel átvont, faragott szék, 1775. évszámmal.

Két darab hasonló szék, mint előbb (18. sz.).

Szék faragott támlával 1785. évszámmal.

Óra, sárgarézdíszítésű kis szekrényben, díszes számlappal (18. sz.).

Velencei tükör üvegbe csiszolt díszítéssel, címerrel (17. sz.).

Velencei, tizenkétágú üvegcsillár (18. sz.).

Áttört művű sárgaréz lámpa (Ampel) (17. sz.).

A mennyezeten a később létesített válaszfalon a mellékszobába átnyúló stukkó-díszítések.

Az erkélyben régi falburkolat, festése részben új. Ónbetétes hajtókerekű rokka (18. sz.).

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Storno Miksa: A Storno-család magángyűjteménye. / III. A gyűjtemény rövid ismertetése. / Képek:

Képek:

Szt. Jeromos. Olajfestmény, velencei iskola (17. sz.).

A bűnbánó Magdolna. Olajfestmény, mint előző.

Két csendélet. Olajfestmény. F. M. Tamm-tól. (1658–1724.)

Tájkép, előtérben lovassal. Olaj, németalföldi iskola (17. sz.).

Két kisebb tájkép, olaj, fára festve. Hátlapon régi jelzés: március és április. Németalföldi iskola (17. sz.).

Két darab kis tájkép, állatokkal, bádogra festve. Németalföldi iskola (17. sz.).

Kocsmai jelenet. Olaj, fára festve, mint előbbi.

Női arckép. Szénrajz Schiller J. Józseftől, [30\(36\)](#) (Sopron 1756–1820.)

Kiseb női arckép, olaj, bádogra festve, korabeli kerettel (18. sz.).

Két pasztell női arckép (19. sz.).

Ceruzarajz Johann Adam Klein-től, 1822, J. C. R. Hard arcképe.

Tengerparti tájkép, kisebb vízfestmény, *H. von S. 1832* jelzéssel.

Ceruzarajz, sárga papíron fehér festékekkel beledolgozva „Salzburg 8. 8. 44. Gasthaus zur Marquetenderin” jelzéssel.

Várromot ábrázoló tájkép, akvarel Markó Károlytól.

Tájkép, olaj, vászonra festve, és néhány tájkép-tanulmány H. Peyertől.[31\(37\)](#)

Az erkély ónabetés ablakaiban négy dekoratív üvegfestmény (1878), ugyanott kis kerek asztal reneszánsz stílusban, berakással (1881) ifj. Storno Ferencről.

9. *Szoba*. A mennyezet 17. századi faragások felhasználásával 1875-ben készült.

A középső kép, „Kronosz és Párka”, id. Storno Ferencről, a többi festmény ifj. Storno Ferenc munkája. Körzöt tartó kéményseprővel díszített és *S. T. F.* monogrammal ellátott agancsos csillár 1865-ből.

A folyosóra vezető ajtó reneszánsz-stílusú kerettel és az angyali üdvözlést ábrázoló, részben aranyozott domborművel; id. Storno Ferenc rajza után mintázta Schöpfung J. (Bécs).

Az ajtótól jobbra üvegszekrény régi fajansz- és porcellánalakokkal, korszokkal, [194](#)csészékkel, valamint kisebb régiségekkel. Fölötte Sz. György, olajfestmény id. Storno Ferencről.

Az ajtótól balra zöldmázás cserépkályha, a csempéken apostolok ábrázolása (17. sz.), valószínűleg salzburgi munka.

A második ajtó körül faragott keret (17. sz.), soproni munka.

Fölötte csárda előtti jelenet, előtérben fehér ló. Olajfestmény, németalföldi iskola (17. sz.).

Az ajtótól jobbra faragásokkal és intarziával díszített kelengyeláda (17. sz.). Rajta a soproni fazekasok céhládája 1750-ből, régi iratokkal. Fölötte szépiával lavírozott fa-tanulmány, jelzése *Ertl 1819*,[32\(38\)](#) mellette Sz. Józsefet ábrázoló olajfestmény, melynek jelzése: *Pinxit J. Molitor 1832*.[33\(39\)](#) Fölöttük Sz. Ferencet és Sz. Ignácot ábrázoló két olajfestmény, Altomonte (= Hohenberg) Mártonról (1657–1745).

Az ajtótól balra díszesen faragott láda palizanderfából, olasz munka (16. sz.). Fölötte soproni misekönyv lapja, díszes iniciáléval, a 15. századból. Körülötte id. Storno Ferenc miniatürszerűen kidolgozott kisebb akvareljei (1850).

Jobboldalt Krisztus a keresztfán, olajfestmény fára festve, korabeli kerettel, jelzése: *M. Willmann fec. Anno 1691*.[34\(40\)](#)

Baloldalt osztrák főhercegnőt (?) ábrázoló arckép (18. sz.). Fölöttük Szűz Mária koronázása. Olajfestmény id. Storno Ferencről (1858) és néhány kisebb kép ifj. Storno Ferencről.

Az ablak mellett két kisebb, faragással díszített fiókos szekrény (17. sz.). Az egyikben ereklyetartó feszület (14. sz.), tiroli munka, valamint kőagyagkorsók (17. sz.), napóra sárgarézről, 1812-es évszámmal. Fölötte két kisebb olajfestmény, melyek közül az egyik, a Szentlélek eljövetele, a soproni Szentlélek-templom főoltárképe vázlata Dorfmeister Istvántól (1729?–1797).

A másik szekrényen régi óntalak, valamint a soproni pékek alakokkal díszített fedeles céhkupája 1638-ból, fülén Sopron város címere. Fölötte „Mózes megtalálása” és „Rebeka a kút mellett” finoman kidolgozott két kisebb olajfestmény (18. sz.).

A két szekrény között kisebb asztal esztergályozott lábakkal, lapján női alakot (flóra) ábrázoló berakással (18. sz.). Rajta feszület sárgarézről, ezüsttel bevonva (18. sz.) és kelheimi lapba vésett napóra (*Joan Andreas Bertram invenit et fecit 1708*). sárgaréz árnyékvetővel. Fölötte: „Az Olimpusz”, olajvázlat

Dorfmeister Istvántól, a gróf Niczky-féle ligvándi kastély termének mennyezetén levő freskóhoz. Feljebb: Fából faragott és aranyozott díszes tükörkeret (18. sz.).

Az ajtó fölött Sz. Istvánt és Sz. Imrét ábrázoló kisebb oltárkép, korabeli kerettel, szintén Dorfmeister I. munkája.

Az ajtótól balra faragott lábú aranyozott kis asztal, festett lappal. Rajta Sz. János fából faragott és festett szobra (15. sz.). Fölötte fából faragott és aranyozott díszes tükörkeret (18. sz.). Kétoldalt: Sz. István és Sz. Benedek, a soproni bencéstemplom mellékoltárképeinek vízfestményes vázlatai, id. Storno Ferencről. Feljebb ifj. Storno Ferenc olajfestményei.

Az ablaknál kerek asztal, esztergályozott lábakkal (17. sz.).

Az ablakban négy kerek üvegfestmény (Quatuor Coronati) id. Storno Ferencről.

A kályha előtt asztal esztergályozott lábakkal, faragott kerettel, vörös márványlappal (17. sz.). Rajta szabók céhládája berakással, 1786-ból. Mellette két faragott gyertyatartó (16. sz.), tiroli munka.

Szék, faragott támlával és felirattal: *Georgius Jamerbauer. 1701.*

10. *Fogadószoba.* Díszes stukkó mennyezet (18. sz.), a négy évszakot ábrázoló festmény, valamint a feliratos fríz id. Storno Ferencről.

195Az ablak felé konzol-asztal, faragott lábakkal, berakott lappal, a Várostorony és Előkapu ábrázolásával (18. sz.). Rajta feszület finoman faragott Krisztus testével, fölötte fából faragott díszes tükörkeret aranyozva (18. század).

Kisebb Szűz Mária-kép díszes kerettel, kétoldalt fából faragott angyalok (18. sz.).

A tükör mellett régi faragott keretekben festmények id. Storno Ferencről. Az ablak előtt asztal, esztergályozott lábakkal, lapja és lábtartói kikerekíthetők (17. sz.). Rajta a magyaróvári csizmadiacéh nagy céhkorsója ónból, a céhtagok névsorával és 1730. évszámmal.

A két ablak között kis írószekrény, intarzia-díszítéssel. Rajta Szt. Borbála (új átfestéssel) és Szt. Margit fából faragott és aranyozott szobra (15. sz.). (Felső-Magyarországról.) Közöttük óra, alabástrom oszlopokkal (19. sz. eleje). Fölötte velencei tükör, díszes üveggerettel.

Az ablak mellett kétajtós nagy szekrény, díszes párkányzattal, lizenákkal és figurális intarzia-díszítéssel. A vésett sárgarézlappal ellátott zár: *M. Joh. Mich. Schneller 1749* felírással. Rajta fából faragott és aranyozott díszes óra (18. sz.)

Kisebb tölgyfaszekrény három csavart féloszloppal, faragott díszítéssel, kisebb fiókokkal (17. sz.). Rajta kétajtós, fiókokkal ellátott ékszerszekrény ébenfából elefántcsont berakással (17. sz.).

Gyermekfej (Storno Lujza, † 1854) agyagból mintázva, id. Storno Ferencről (1852). Kétajtós fekete körtefaszekrény három, esztergályozott féloszloppal, erősen kiugró párkányzattal, soproni munka (17. sz.). Rajta csavart féloszlopokkal és faragásokkal díszített óra (17. sz.) valamint több festett fajánszkorsó (18. sz.). A szekrények között négy darab díszesen faragott, támlákkal és esztergályozott lábakkal ellátott szék, valamint két darab esztergályozott lábú, kerek lappal ellátott asztalka (Guerridon) (17. sz.). A szekrények fölött Van Dyk és Sandrart után másolatok id. Storno Ferencről és több eredeti kisebb festménye. A

hálófülkébe vezető nyílás kerete szőlőindával díszített oszlopokkal (17. sz.). Rajta id. Storno. Ferenc mellszobra. Kugler Pál Ferenc (1836–1875) soproni szobrász műve. Jobb- és baloldalt festett korsók, valamint gyógyszerész-edények a soproni Oroszlán-gyógyszertárból (18. sz.). Az ajtó mellett faragott és aranyozott díszes asztalka, vörös márványlappal (18. sz.). Rajta fekete ékszerszekrény elefántcsont berakással (17. sz.). Fölötte faragott feszület a 18. századból. (Jansenista feszület.)

A falon kisebb képek id. és ifj. Storno Ferencről.

Ajtókeret díszesen faragott angyalfejes oszlopokkal (18. sz.), a párkányszaton festett korsók és edények (18. sz.).

A zöldmázás, reneszánszstílusú kályha mellett sarok-vitrin intarziás díszítéssel, benne üvegpoharak (17–18. sz.).

A falon régi és újabb festmények. Ajtókeret angyalfejekkel díszített oszlopokkal (18. sz.), a párkányszaton Kruesz Krizosztóm volt pannonhalmi főapát mellszobra Helmer E. bécsi szobrászművésztől.

A kályha előtt díszesen faragott asztal, kikerekíthető lappal (17. sz.). Rajta a soproni kádárok céhládája 1628-ból; céhlevél 1566-ból és régi számadáskönyvek. Hatágú sárgarézcsillár (17. sz.). Esztergályozott lábú kis kerek asztal reneszánsz stílusban, intarzia-díszítésű lappal, ifj. Storno Ferencről (1881). Rajta négyágú olajlámpa sárgarézről, vésett díszítéssel, a herceg Barberini-család címerével. Olasz munka (17. sz.). Faragott székek (18. század).

A hálófülkében faragott ágy, berakott díszítéssel (18. sz.) és áttört művű lámpa sárgarézről (17. sz.). Képek a 17–18 századból.

*

Az anyag terjedelménél fogva egyelőre csupán egy általános áttekintést adhattunk a gyűjteményről, az egyes tárgyköröket felölelő részletes ismertetéseket lapunk egyik következő számában hozzuk.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Verbényi László dr.: Plébániai jellegű iskola Sopronban a 19. században. (Michel János magániskolája.)

196 Verbényi László dr.: Plébániai jellegű iskola Sopronban a 19. században. (Michel János magániskolája.)

Az a nagyiramú gazdasági fellendülés, amely Széchenyi céltudatos építőmunkája nyomán országosan indult meg, Sopronban is érezhetővé vált a múlt század negyvenes éveinek elején. A tanácsi jegyzőkönyvekből tükröződő sokféle alapítás, kezdeményezés és újítás közepette ez a pezsdülés, frissítő erő áterjedt a város iskolaügyére is; részben ostromolta a félévszázad óta mozdulatlan, merevvé vált kereteit, részben a bontakozó gazdasági élettel való együtthaladást követelte az iskolától. Az új szellem főként abban mutatkozott meg, hogy megszorodott a magániskolák száma, előtérbe került a szakirányú nevelés és egyre hangosabb követelményként jelentkezett a nőnevelés.

A szépen induló fejlődést csirájában ölte meg a szabadságharcot követő nehéz levegő és lelki tétlenség. A központosító kormányzat szigorú felügyelet alá vette az egész magyar életet és figyelmét nem kerülte el az

ifjúság minőségét lényegesen alakító iskolaügy sem. Egyelőre nem újjászervezésre, hanem rendőri ellenőrzésre volt szükség, mert az iskolák jelentékeny része a szabadságharc idején a magyarsággal rokonszenvezett. Vonatkozott ez főként a magániskolákra, amelyek a bécsi kormány szempontjából „téves felfogások gyűjtőhelyei” voltak.¹⁽⁴¹⁾ Működését legtöbbje még a szabadságharc előtt akár a tanács engedélyével, rendszerint nélküle kezdette meg. További ténykedésével aztán alig törődött valaki.

Ezen, a kormányzat számára kellemetlen állapoton akar változtatni a pozsonyi kerületi főbiztosnak 1849. október 4-én a városi tanácshoz intézett átirata.²⁽⁴²⁾ Eszerint a városban működő magániskolák az utóbbi időben kitűzött céljuknak nem felelnek meg, fennmaradásuk tehát semmiképpen sem szükséges. Azonnali hatállyal megvonja a tanítási engedélyt hat leányiskolától és négy elemi iskolától, újból való megnyitásuk esetére súlyos büntetést helyez kilátásba. Néhány nappal később a városkapitány végigjárja a magániskolákat és a rendeletnek személyesen szerez érvényt.³⁽⁴³⁾

A szomorú sorsra jutott intézetek között van a Michel-féle magániskola is. Vezetője, Michel János tanítói oklevéllel bír és egyúttal a Sz. Mihály-templom sekrestyése. Minthogy krónikaíró tevékenysége miatt tudomásom szerint személyével nagyobb ¹⁹⁷tanulmány óhajt foglalkozni, csak legfontosabb életrajzi adatait közlöm. Michel János 1791. október 23-án Fertőféhéregyházán született, 1808-ban jött mint segédtanító Sopronba, 1810-ben lett a Sz. Mihály-templom sekrestyése, ugyanekkor házasodott meg.⁴⁽⁴⁴⁾ Magántanítói működése nem sokkal ezután kezdődhetett meg.

Érdeklődésünkre különösen azért tarthat számot ez az iskola, mert valószínűen a soproni plébániai iskola maradványa, vagy azzal valamelyes kapcsolatban van.⁵⁽⁴⁵⁾ A közoktatásügynek 1778-ban történt rendezése idején ugyanis komoly szervezetet és felügyeletet nyert ugyan az elemi iskola, nem valószínűtlen mégis, hogy valamely formában fennmaradt a régi plébániai iskola is. A régi plébániai nevelésnek az istentisztelettel és egyházi szertartásokkal való szoros kapcsolatára gondolva erősíti ezt a feltevést olyan gyermekek jelenléte, akikre istentisztelet vagy más szertartás idején bármikor szükség lehetett és akik emiatt más iskolát alig látogathattak. Oktatásukról a templom plébánosa gondoskodott és ezt a munkát a templomi szertartások közötti szünetekben a sekrestyés végezte,⁶⁽⁴⁶⁾ akinek így bizonyos műveltséggel rendelkeznie kellett.

Ezt az elgondolást Michel János működése is igazolja. Több évtizedes tanítói multra tekinthetett vissza, amikor a kerületi főbiztos rendelete megvonta tőle a tanítás jogát 1849. október 4-én. A városkapitány jelentése szerint a bezárás napján 14 fiú és 13 leány volt Michel iskolájában a város különböző részéből. A növendékek betűvetést, olvasást és számolást tanultak olyan órákban, amikor nyilvános oktatás nem volt! Ez a tanítás a tanítói jövedelem egy részét tette és működése mellett szólt az a tény, hogy mostani tanítványainak szülei is már növendékei voltak.

Az oklevéllel rendelkező Michel János nem törődött bele régóta fennálló intézetének ilyen módon való megszűnésébe. Ragaszkodott a tanítás jogához s nevelői tevékenységét tilalom ellenére 1849–54. évek közti időközben ismét megkezdte. A rendelkezésünkre álló adatok közelebbről nem adják meg pontosan az időpontot, 1854-ben azonban ismét működött magániskolája, mert a helytartótanács soproni osztálya 1854. január 6-i rendeletével ^{198a} városi tanács útján Michel iskoláját ismét bezáratta.⁷⁽⁴⁷⁾ A bonyolult ügybe ekkor bekapcsolódott a kat. plébánia is, az iskola fenntartása ügyében beadvánnyal fordult a helytartó-tanácsához és tevékenységét siker is koronázta.

A plébánia felterjesztése⁸⁽⁴⁸⁾ azért jelentős, mert érdekesen világítja meg Michel iskolájának történetét és helyzetét és támogat bennünket előbb kifejtett feltevéseinkben. A kérvény szerint Michel iskolájára azért

van szükség, mert bizonyos fokig egyházi iskola szerepét tölti be, papi vezetés és felügyelet alatt áll, rendszerint a templomi minisztrálásra rendelt fiúk oktatására szolgál, akiket a nyilvános oktatástól nem lehet elvonni. Ezekre a gyermekekre az istentiszteletek és temetési szertartások idején szükség van, nekik tehát erre a szolgálatra állandóan készen kell lenniök. A közbeeső időt a gyermekek nem töltik tétlenül, hanem a sekrestyés összegyűjti őket a tanteremben és a műveltség elemeire oktatja. A növendékek olyan gyermekek közül kerülnek ki, akik az iskolaköteles kort vagy túlhaladták, vagy más iskolát nem látogathatnak. Michel érdemül szolgál az a körülmény, hogy ez az iskola, amelynek keletkezése állítólag a plébánia alapításával esik egybe, a zugiskolák bezárása idején érintetlen maradt. (A kérvénynek ez az adata alapján az 1849. évi felsőbb bezárás után nem sokkal megnyílhatott Michel iskolája.)

A helytartótanács alaposan megvizsgálta az ügyet és a plébánia adatait igazaknak találta. Figyelmét kiterjesztette a tanító személyére is. Bizonyítványok alapján beigazolódott, hogy Michel János 1816-ban a tanítóképzői vizsgát sikerrel állotta meg, magániskolába való tanításra alkalmasnak bizonyult, az ifjúságnak 42 év óta fáradhatatlan szorgalommal végzett nevelésével nagy érdemeket szerzett és a szabadságharc idején az uralkodó iránt hűséges volt.

Ezek alapján a helytartótanács megengedi Michel Jánosnak iskolája fenntartását.⁹⁽⁴⁹⁾ Feltétlenül kiköti azonban, hogy csak olyan fiúk részesülhetnek oktatásban, akik az iskoláskort már túllépték, vagy más iskolát szegénységüknél fogva nem látogathatnak és kizáróan templomi szolgálatra alkalmaztatnak. Az engedélyt csupán a jelenlegi tanító, Michel János kapja meg; halálával az intézet is megszűnik. A vallástanításért a Szt. Mihály-templom plébánosa felelős, a felügyeletet a helybeli kat. iskolák igazgatója végzi.

A rendelet tartalmáról értesítést kapott mind a plébánia, mind Michel János. Az okmányokból az látszik még, hogy Michel ¹⁹⁹János bemutatta a tanítói képesítést igazoló két bizonyítványt és sajátkezű aláírásával igazolta az engedélyező okirat átvételét.¹⁰⁽⁵⁰⁾ Az intézet különös jogi helyzetében ezután még három évig maradt életben; Michel János 1857 november 25-én bekövetkezett halálával véglegesen megszűnt.¹¹⁽⁵¹⁾

A rendelkezésünkre álló adatok alapján a végső szót Michel magániskolájáról kimondani nem lehet. További kutatások szükségesek egyrészt a plébániai iskola sorsáról, másrészt a Michel-féle iskola korábbi tanítóiról, az ott végzett munkáról és a plébániai iskolával való kapcsolatáról. A kép teljesen csak ezek után tisztul meg majd. Kétségtelen azonban, hogy a plébániai beadvány, amely nem lehet egyszerűen képzelet szüleménye, figyelemreméltó adatokat tartalmaz, a régi plébániai iskolák életét idézi emlékezetünkbe és egyik bizonyossága a nyugati határvidék műveltsége kimeríthetetlen gazdagságának.

A „Brückl”-torony.

A Templom-utcának a Széchenyi-térre torkolló részén állott; 1854-ben lebontották. Sterbenz K. rajza.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK

200 NAGYJAINK

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865).

Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865).

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / Bevezetés.

Bevezetés.

Cserna Andor a magyarországi Beethoven-kultuszról írva,¹⁽⁵²⁾ kifejti, hogy a nagy zeneszerző idejében (1770–1825) „Magyarországon még teljesen ismeretlen volt az a nyilvános zenei élet, amely Bécsben már Haydn és Mozart korában magas színvonalon állott. A *zene elpolgáriasodása* nálunk sokkal később kezdődött meg, mint bármely más nyugati országban és Beethoven idejében csak a magyar főúri családok művészi hajlamú tagjai keresnek esztétikai örömet és szórakozást a zenében. Az ország fővárosa Pozsony, amelynek környéke tele volt főúri kastélyokkal, ahol állandó zenekarok működtek. Az Erdődyek Galgócon és Pozsonyban, az Eszterházy grófok Cseklészen, az Esterházy hercegek *Kismartonban* rendeznek zenekari hangversenyeket. A pozsonyi Erdődyek színházi zenekara élén működik az olasz *Chiudi*, aki az első operát írja „Pikko Hertzeg és Jutka Perzsi” címmel és Kismartonban működik, mint Haydn utóda, *Hummel*, Beethoven nagy tisztelője.”²⁽⁵³⁾

Cserna Andor fejtegetései nem igen állnak meg Sopronra nézve, mert itt főnemesség csak csekély számban élt és mégis igen számottevő volt kora időktől fogva a zene ápolása. Mi volt más, mint a *polgárok zenei műveltsége*, hogy a várostoronyban rendszeres hangversenyeket tartottak? Sőt ezeket meg is bírálták 30 városházán a 17. század elején. Mi volt ez más, mint *polgári zeneápolás*, mikor az 1604-ben alakult tudós társaság Lackner Kristóf vezetésével a zenének is teret adott?³⁽⁵⁴⁾ **201**Sőt az egyesületnek zenedarabokat is

ajánlottak. És vajjon Rauch András 13 szólamú bevonulási indulóját 1634-ben kik énekelték? *Csakis a polgárok*. Ez magyarázza, hogy már a 17. század vége felé Stark korcsmáros kis fiát zongorázni taníttatta. Ugyanannál a mesternél, akinél Esterházy Pál herceg fiai is tanultak.⁴⁽⁵⁵⁾ Ez még tovább fejlődik a 18. század második felében. 1754 óta megjelennek a hivatásos színészek és énekes darabokat, sőt mindinkább és mind nagyobb sikerrel operákat is annak elő. 1794-ben a „Varázsfuvola” is megjelenik a soproni színpadon. A színház akadémiáin a katonazenekar is közreműködik, a toronyzenészek a báli és lakodalmi zenét szolgáltatják. De szerepüket mindinkább veszélyezteti a verseny. Kurzweil szabó házában 1793-ban, ugyanakkor, mikor tanulmányunk hőse még csak pár hónapos, az egyik segéd, *Kugelgruber József* kis együttest létesített és azzal jár muzsikálni a házakhoz. Gassner Lajos toronyzenész azonban megszüntette a hatóság révén ezt a szervezkedést, mert csak neki volt joga a városban pénzért muzsikálni. A Kurzweil-házból azonban később mégis olyan zenei élet fejlődött, amely az egész várost meghódította. „*Bratigeigerek*”-nek hívták a régi Sopronban az efféle nem céhbéli zenészeket és nagyobb ellenségük nem volt, mint Gassner. 1807-ben is volt egy ilyen együttes. Tagjai: egy vadászkiáltós, aki régebben a Pejachevich grófok szolgálatában állt, azután Gassner volt segédje, egy Pokorny nevű cseh muzsikus és egy hárfás, aki egyúttal énekelt is. Kottáikat és hangszereiket is elvétette Gassner, de ekkor már a városi urak is belátták, hogy Gassner a maga öt emberével nem láthatja el a város zenei szükségleteit és annyit engedtek a Bratlgeigereknek, hogy ezek báli zeneszolgáltatásért 30 krajcárt, lakodalmi zenéért pedig egy forintot kötelesek fizetni Gassnernek.⁵⁽⁵⁶⁾ 1799-ben egy Baudiss nevű zongoratanár kap a tanácstól 22 évi derekas működés után bizonyítványt, 1813-ban pedig Carmasini József zenetanár kér engedélyt letelepedésre (hegedűt és éneket tanított). Az pedig, hogy a század első éveiben hegedűkészítő, orgonagyártó pedig már századok óta él Sopronban, szintén arra mutat, hogy a zenei művelődés párhuzamosan halad azokkal a városokkal, ahol a főnemeseik ösztönző példája már korán kifejlesztette a muzsika ápolását. Kurzweil a Zeneegyesület megalapításával ezt a százados polgári törekvést koronázta meg.

*

A „Kurzweil-korszaknak” előhírnökei azok az 1829-iki Haydn-hangversenyek, melyeknek sikerén felbuzdulva a város hivatásos és műkedvelő zenészei, énekesei a *Soproni Zeneegyesületben* tömörülnek a zeneművészet ápolására. Ennek az egyesületnek jutott főfeladatul a művészi zene népszerűsítése.

Id. Kurzweil Ferenc nevével kapcsolatos az egyesület alapítása. Ez a lelkes muzsikus, kitűnő szervezőtehetséggel megáldva, a zenebarátok egész sorát szólítja sorompóba. Ezek 202 végül is három egyesületben szolgálják Sopron zenekultúráját. A *Zeneegyesület*, a *Zenetársaság* és az *Egyházi Zeneegyesület* legfontosabb zenei tényezői ennek a korszaknak.

Kurzweil Ferenc *pedagógiai munkássága* nem kisebb jelentőségű. Nemzedékeket nevelt a zeneművészet szeretetére, egyeseknek biztos kenyeret adva az egész élet számára. Mint népiskolai tanító meg éppen százakat avatott be a legegységbe s derék polgárokat faragott belőlük.

Fiában, a korán elhunyt *iff. Kurzweil Ferenchen* újabb lelkes vezetőt adott Sopron katolikus egyházi zenekultúrájának. Méltán megérdemli tehát, hogy Sopron művelődéstörténetében előkelő helyet biztosítsunk neki!

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / I. Id. Kurzweil Ferenc, a népnevelő és templomi karnagy.

I.

Id. Kurzweil Ferenc, a népnevelő és templomi karnagy.

A Kurzweil-család csehországi eredetű. *Kurzweil Ferenc Antal* (1749–1824) untergraupeni születésű szabót 1783. február 24-én vették fel a soproni polgárok sorába.⁶⁽⁵⁷⁾ Ferenc nevű fia 1792. december 21-én született.⁷⁽⁵⁸⁾ A népiskola után a „latin iskola” negyedik grammatikai osztályát (4te lateinische Grammatical Classe) végezte el, majd Pozsonyban elemi iskolai tanítói oklevelet szerzett. Két évig Szombathelyen, 1810 óta a soproni külvárosi elemi iskolánál (Vorstadtschule am „Pflaster”) működött mint *Bittner János* tanító „segéde” (Schulgehilfe). – Bittner egyébként a Szent Mihály-plébániatemplom orgonistája volt s gyakran helyettesítette magát fiatal kartársával. Amikor aztán 1821-ben Bittner nyugdíjba ment, Kurzweil Ferenc folyamodott a kettős állás elnyeréséért.⁸⁽⁵⁹⁾

A városi tanács a kérvénnyel 1821. január 26-iki ülésében foglalkozott s Kurzweil Ferencet mint az „állásra alkalmas egyént” tanítónak s kegyúri karnagynak kinevezte.⁹⁽⁶⁰⁾

Kurzweil eredetileg csak a tanítói állás elnyeréséért akart folyamodni, amint ez gyűjteményünkben őrzött keltezés nélküli fogalmazványából kitűnik. A tanítói pálya iránti szeretetét ecseteli ez írásában meggyőző szavakkal.¹⁰⁽⁶¹⁾

Kurzweil Ferenc tanítói kinevezését a felettes hatóság is megerősítette, miről *Fejér György* győri tanulmányi főigazgató a tanácsot levélben értesítette.¹¹⁽⁶²⁾

203A város *Ofner Lőrinc* tanácsost küldte ki az 1821. február 23-iki beiktatási ünnepélyre.¹²⁽⁶³⁾ Ofner két nappal később jelenti Kurzweil Ferenc beiktatását, ami Wester Flórián, a soproni elemi iskolák igazgatója jelenlétében történt.¹³⁽⁶⁴⁾

Tanítónk a fentiek szerint tehát 1821 január 26. óta viselte a templomi karnagyi tisztet, miután az egyházi zenében való jártasságát kellőképp igazolta. Bittner tanító és Schilder Szent György- (dóm) templomi karnagy helyetteseként ugyanis az évek során kellő gyakorlatot szerzett s mint a továbbiakban látni fogjuk, mindkét munkakörét becsülettel betöltötte.

Templomi karnagyi működése kiterjedt a szentmisék, requiemek, litániák, exequiák, esketési és temetési szertartások, szóval a liturgia zenei részének szolgáltatására, a „korális és figurális ének” kíséretére, templomi ének- és zenekar képzésére, illetve az előadandó egyházi zeneművek betanítására.¹⁴⁽⁶⁵⁾

1829. március 16-án 16 o. é. forintot fizet a város mint kegyúr Kurzweil karnagynak a XII. Leó pápa lelki üdvéért tartott „exequiák” zenéjéért.¹⁵⁽⁶⁶⁾

Erre a tiszteletdíjra hivatkozik, amikor az I. Ferenc király halálakor (1835) a Szent Mihály-plébániatemplomban rendezett gyászünnepe (Trauer-Andacht) zeneszolgáltatásáért hasonló díjazásért „esedezik”.¹⁶⁽⁶⁷⁾

Tanítói járandóságairól fogalmat alkothatunk, ha csak némileg is tájékozódunk a közoktatásügyi állapotok multját illetően. A 18. század végén például, amikor Sopron csak két nyilvános, a várostól fenntartott katolikus népiskolával rendelkezett (az egyik a belvárosban, a Kolostor-utcai Györy-féle házban volt elhelyezve, a másik a külvárosban, a Szent Mihály-plébánia tulajdonát képező házban), a külvárosi iskola tanítójának a tanulók által évnegyedenként fizetendő 20 krajcár tandíjon kívül évenként 75 forint készpénz, természetben pedig 25 mérő búza, 10 öl fa és 8 akó bor volt a javadalmazása. Ezen felül a város szabad

lakást biztosított a tanítónak, ²⁰⁴ aki egyszersmind a Szent Mihály-templom kántori és karnagyi teendőit is elvégezte. A plébánia házáat a város mint kegyúr tartotta jókarban.

Kurzweil idejében ugyan már kedvezőbb a tanítók anyagi helyzete (1853-ban 25 százalékos drágasági pótlékban is részesülnek), de még mindig van panaszra ok.¹⁷⁽⁶⁸⁾

Hogy az iskolamesterek jövedelme még mindig nem volt valami fényes, azt egy közvetlenül Kurzweil halála után megjelent hosszabb újságcikk soraiból is következtethetjük. Itt a helybeli népiskolai tanítók *fizetésrendezését* sürgeti a névtelen cikkíró.¹⁸⁽⁶⁹⁾

A tanulmányi eredményekkel a Bach-korszakban a cs. kir. kormány is meg lehetett elégedve, mert két ízben is elismerő oklevéllel tüntette ki a soproni tanítótestületet.¹⁹⁽⁷⁰⁾

Kurzweil Ferenc törhetetlen szolgálatkészségének szintén számos jelét adta a hosszú évek során. Mint templomi karnagy és népnevelő élvezte felettes hatóságainak teljes bizalmát. Ennek a megbecsülésnek külső elismerése a *koronás ezüst érdemkereszt*, amit az uralkodó érdemes iskolamesterünknek adományozott.²⁰⁽⁷¹⁾

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / II. A zeneegyesületi évek.

II.

A zeneegyesületi évek.

A Soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület alapításának körülményei annyira ismeretesek az irodalomból, hogy tárgyalásukat itt bátran mellőzhetjük.²¹⁽⁷²⁾ Elég, ha megemlítjük, hogy a *Kurzweil Ferenc* és Felsőszopori Tóth József vármegyei ülnök, az Esterházyak jogtanácsosa²²⁽⁷³⁾ buzgólkodására előadott Haydn-oratóriumok (1829. jan. 30: Négy évszak; 1829. márc. 6: Teremtés) voltak tulajdonképpen megteremtői a nagymultú egyesületnek, amely 1829 áprilisa óta a soproni zenekultúrának annyi megbecsülést szerzett.²³⁽⁷⁴⁾

²⁰⁵A fennmaradt régi műsorok hű képét adják annak a művészi munkásságnak, amit a Soproni Zeneegyesület fennállása első éveiben id. Kurzweil Ferenc vezetése alatt kifejtett.²⁴⁽⁷⁵⁾ Megállapíthatjuk ezekből a sárgult, szakadozott lapokból, hogy míg alapítónk befolyása érvényesülhetett, a karkompozíciók és oratóriumok uralkodnak a hangversenyműsorokban, később, Kurzweil kiválásakor, inkább az operákon volt a hangsúly.²⁵⁽⁷⁶⁾

Talán éppen ez a fokozott operakultusz, melytől Kurzweil mint a klasszikus muzsika barátja, idegenkedett, s nem utolsó sorban ellenségeinek aknamunkája kedvetlenülítették el a művészt s készítették két ízben is lemondásra. De bizonyára nagyfokú érzékenysége, melytől oly ritkán ment a művész egyénisége, is hozzájárult a súrlódások kielezésére. Ezekre Kurzweil 1831. április 10-én kelt *lemondási nyilatkozatában* céloz.²⁶⁽⁷⁷⁾

Kurzweil zeneegyesületi tevékenysége 1836-ban szűnt meg végleg, amikor *Hold* (Haltinger) *Ágost* soproni német színigazgató veszi át a művészi vezetést.²⁷⁽⁷⁸⁾ Hold különben Kurzweil első lemondása (1831) után már vezényelte az egyesületi zenekart, majd 1836-tól 1841-ig állt az élén.^{27a(79)}

Kurzweil Ferencet úgylátszik már 1835-ben foglalkoztatta a végleges kiválás gondolata. Erre enged

legalább következtetni tervezett lemondási nyilatkozatának fogalmazványa.²⁸⁽⁸⁰⁾

*

A fennmaradt műsorok tanúsága szerint Kurzweil zeneigazgatósága alatt többek közt Mozart, Schubert, Haydn, Händel, Spontini, Méhul, Gyrowetz, Assmayer és Hummel szerzeményei kerültek előadásra Rossini, Cherubini, Weber, Auber és Boieldieu nyitányai mellett.

1835-től kezdve az egyesületi zeneiskola is ad egy-egy vizsgahangversenyt (Prüfungs-Concert).²⁹⁽⁸¹⁾

²⁰⁶Gyűjteményünkben őrizzük a Soproni Zeneegyesület hangjegyanyagának töredékes leltárát, mely a Kurzweil karnagyi működése idején szerzett áriák és „cavatino”-k címeit sorolja fel.³⁰⁽⁸²⁾ A szerzők sorában a kor legkedveltebb zeneköltőinek nevével találkozunk, mint Boieldieu, Rossini, Meyerbeer, Spohr, Mercadante, Herold, Kreutzer, Bellini, Mozart, Pacini, Auber, Donizetti, Weber, Caraffa, Schubert, Lachner, Randhartinger stb.³¹⁽⁸³⁾ Ez a hangjegyanyag is bizonyítja, mily magas művészi céljai voltak egyesületünknek.³²⁽⁸⁴⁾

A „Kurzweil-korszak”-ban előkelő műkedvelők mellett gyakran neves kismartoni hercegi zenészek is közreműködtek. Ezek között találjuk *Uhl János* gordonkaművészt, *Zagitz Károly* hegedűst,³³⁽⁸⁵⁾ a *Prinster* fivéreket.³⁴⁽⁸⁶⁾ A soproniak közül *Knöps Paula* énektanítónő, *Jachimek Ferenc* toronymester, *Herz József* zeneiskolai énektanító, *Amthor* katonakarmester s mások vettek részt az első egyesületi hangversenyeken.

A Soproni Zeneegyesület 75 éves fennállása alkalmából (1904) a régi Szent Mihály-temetőben rendezett gyászünnepély (ápr. 18.) keretében róttá le a kegyelet adóját alapítójával szemben. Az emlékbeszédet *iff. Schwartz Miklós* alelnök mondta. A vegyeskar Schubert „Halottak napján” c. szerzeményét adta elő.³⁵⁽⁸⁷⁾

Kurzweil elhanyagolt sírhelyét a Zeneegyesület alapításának 100. évfordulójakor (1929) *Balsay Vilmos* alelnök újjátta meg. Legrégibb zenetársaságunk ez alkalomból is emlékünnepeget rendezett a régi katolikus sírkertben s koszorút helyezett első zeneigazgatója sírhantjára.

Örvendetes, hogy a soproni sajtó hosszú cikkekben számolt be ezekről a jubileumokról s nevezetesen az 1929-iki ünnepségek idején zenetörténeti adalékok egész sora jelent meg, melyek Kurzweil zeneegyesületi ²⁰⁷munkásságát is kellőképp méltányolják.

*

Az elmondottakból kitűnik Kurzweil Ferenc működésének nagy jelentősége a Soproni Zeneegyesületben.³⁶⁽⁸⁸⁾ Kár, hogy művészi képességeit nem gyümölcsöztethette hosszabb ideig legrégibb zenetársaságunk javára.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / III. A Zene-Társaság alapítása.

III.

A Zene-Társaság alapítása.

Új egyesület alapításával kívánta Kurzweil Ferenc a múlt század negyvenes éveiben a *kamarazene* ápolását biztosítani. Ez a „*Musikalische Gesellschaft*” néven 1844-ben keletkezett zenetársulat alapítója lakásán rendezte hangversenyeit.³⁷⁽⁸⁹⁾ Aranynyomású kártyákon hívták meg a város zenebarátaikat,³⁸⁽⁹⁰⁾ kiknek

sorában a legelőkelőbb polgárokat találjuk. Tanuskodik erről az 1847. június 20-án rendezett hangverseny meghívottainak kéziratban maradt névjegyzéke.[39\(91\)](#)

*

A szabadságharc kitörésekor ez a társaság végleg megszűnt.[40\(92\)](#) Utolsó hangversenyét 1848. május 28-án rendezte.[41\(93\)](#)

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / IV. Az Egyházi Zeneegyesület.

IV.

Az Egyházi Zeneegyesület.

A szabadságharc és az abszolutizmus nyomasztó évei ugyan hallgatásra kényszerítették két zeneegyesületünket, Kurzweil Ferenc munkakedvét azonban nem béníthatták meg. Fiatalos hévvel taníttatta most már a serdülő ifjúságot egyházi zenére és énekekre s végül 1854-ben megszervezi a „*Szent Mihályról nevezett Egyházi Zeneegyesület*”-et (Kirchen-Musik-Verein zu Sankt-Michael), amely a templomi zene művelését és tehetséges növendékek művészi nevelését vallotta fő céljául.[42\(94\)](#)

Rách Sal. Ferenc városplébánosban (1805–1891) lelkes pártfogóra talált, aki anyagilag is támogatta Kurzweil szervező tehetségének legújabb megnyilatkozását; erről fennmaradt nyugták tanuskodnak.[43\(95\)](#)

Megértő pártfogójának *Ave Maria* **208**című szerzeményével kedveskedett templomi karnagyunk.[44\(96\)](#)

Kurzweil Ferenc minden szabad idejét egyesületének szentelte s rövidesen olyan ének- és zenekart nevelt, amely teljesítményeivel az istentiszteletek liturgikus szépségeit csak még fokozta. *Lorenz János* meghívásáig a Szent György-(dóm)templom zenei feladatait szintén ez az Egyházi Zeneegyesület látta el.[45\(97\)](#)

Hű munkatársa volt mesterünknek *Ferenc* nevű fia, aki különben már 1847 óta segédkezett atyjának a templomi karnagyi teendők ellátásában. A későbbi években a két Kurzweil tevékenysége meg olyannyira összeforrt, hogy sokszor szinte elmosódnak működésük pontos körvonalai.

*

Az egyházi zene erőteljes virágzásának bizonyítéka az a hatalmas hangjegyanyag is, amit id. Kurzweil Ferenc az évek alatt *saját költségén* szerzett meg.[46\(98\)](#) Nagy része még ma is megvan a Szentlélek-templom kottatárában. Némely régibb egyházi zenemű Kurzweil, ill. tanítványainak kézírásos másolata.[47\(99\)](#) Ismertebb szerzők: Haydn József,[48\(100\)](#) Haydn Mihály,[49\(101\)](#) Mozart,[49a\(102\)](#) Preindl József,[50\(103\)](#) **209**Seyfried Ignác,[51\(104\)](#) Eybler József,[52\(105\)](#) Romberg Jakab András,[53\(106\)](#) Schubert Ferdinánd,[54\(107\)](#) Sechter Simon,[55\(108\)](#) Hummel János,[56\(109\)](#) Cherubini,[57\(110\)](#) Stadler abbé stb.[58\(111\)](#)

Ez a hangjegyanyag – akár csak a Zeneegyesületé – Kurzweil karnagy széleskörű zeneirodalmi ismereteire is élénk világosságot vet. Kora bő termelését jól ismerte s igyekezett annak javát temploma részére biztosítani. Tájékozottságát kétségkívül az osztrák fővárosban élő zeneértő ismerőseinek köszönhetette s joggal feltehető, hogy fiatalabb éveiben maga is fel-felrándult a császárvárosba, melynek lüktető zenei élete bizonyára Kurzweil Ferencre is mély hatást gyakorolt. Finomodott ízlése s gyakorlati tapasztalatai értékes gyümölcseit a végeredményben Sopron buzgó katolikusai élvezték hosszú éveken át, amikor is a kitűnően

iskolázott templomi ének- és zenekar előadásában gyönyörködhetek.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / V. Sechter Simon Sopronban.

V.

Sechter Simon Sopronban.

1855. május 28-ika nevezetes nap Kurzweil Ferenc életében. Ekkor látogatta meg az immár 63 éves mestert *Sechter Simon* neves osztrák egyházi zeneszerző és bécsi akadémiai tanár, aki többek közt mestere volt Bruckner Antalnak, a zseniális zeneköltőnek.⁵⁹⁽¹¹²⁾ Soproni látogatása ²¹⁰emlékére egy „*Tantum ergo*”-t ajánlott a Szent Mihály-templom karnagyának, megtisztelve vele a *Musica sacra* lelkes soproni művelőjét, akinek jócsengésű nevét bizonyára bécsi zenei körökben hallotta. A kegyúri templom orgonáján valószínűleg maga Sechter játszotta el legújabb szerzeményét, amely nemes egyszerűségű témából és ennek mesteri változataiból áll.⁶⁰⁽¹¹³⁾ A zenedarabot Kurzweil mint a katolikus főgimnázium énektanára az 1860/61. tanévben diákjaival is előadatta.⁶¹⁽¹¹⁴⁾

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / VI. Id. Kurzweil Ferenc, a soproni bencésfőgimnázium énektanára.

VI.

Id. Kurzweil Ferenc, a soproni bencésfőgimnázium énektanára.

Id. Kurzweil Ferenc neve a nagymultú soproni Szent Benedek-rendi katolikus főgimnázium történetével is kapcsolatos, amennyiben mint az intézet világi tanára, másfél évtizedig sikerrel nevelte a reábízott ifjúságot az ének művészetére. A vérbeli pedagógus lelkesedésével taníttatta a bencésdiákokat s az évvégi nyilvános vizsgákon neves zeneszerzők műveinek egész sora került bemutatásra.⁶²⁽¹¹⁵⁾ 1850-től 1865-ig működött Kurzweil mester az intézetnél.⁶³⁽¹¹⁶⁾ Értesítők szerint a tanítás két csoportban, u. m. kezdők és haladók részére, folyt. A vizsgaműsorokat pedagógusunk külön jegyzékbe foglalta. Sopron város levéltára őrzi egyéb Kurzweil-emlékekkel együtt.⁶⁴⁽¹¹⁷⁾ Más jegyzék az évek folyamán betanult énekeket sorolja fel 1862-ig.⁶⁵⁽¹¹⁸⁾

Az előadott darabok javarészt német szöveggel énekelt olasz operaáriák, karok, továbbá Mozart, Weber, Beethoven és Mendelssohn szerzeményei voltak. Haydn József csupán „*Gotterhalte*”-jával szerepelt.⁶⁶⁽¹¹⁹⁾ ²¹¹Az 1859/60. iskolai év végén azonban már az *Egressi Bénitől* megzenésített „*Szózat*”-ot énekli egy diáknégyes, s végre 1861. július 26-án először hangzik fel mintegy új idők hírnökeként nemzeti imánk, a Himnusz.⁶⁷⁽¹²⁰⁾

Gyakrabban került előadásra a feljegyzések szerint alig ismert főúri szerzőnk, *Batthyány Miklósné Széchenyi Franciska grófnő* (1783–1861), Széchenyi István nővérenek „*Latin misé*”-je. 1862. július 24-én időközben elhunyt főrangú hölgyünk „*Graduale*”-ját és „*Cffertorium*”-át éneklik diákjaink zenekísérettel.⁶⁸⁽¹²¹⁾

*

Dicsérettel kell itt megemlékeznünk a hazafias Bencésrend és a két Kurzweil ama nemes törekvéséről, hogy az elnyomatás szomorú éveiben állandóan másorra tűzött magyar nép- és műdalokkal igyekeztek az ifjúság

fogékony lelkében a hazaszeretetet élesíteni. A magyar népdalköltészet gyöngyeit, *Huber Károly* és *Mátray Gábor* szerzeményeit énekelték ifjaink olyan időben, amikor kész veszedelmet jelentett már a pusztán magyar szó is.⁶⁹⁽¹²²⁾

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / NAGYJAINK / Thier László: Kurzweil Ferenc templomi karnagy, a Soproni Zeneegyesület alapítója élete (1792–1865). / VII. Kitüntetése, utolsó évei és halála.

VII.

Kitüntetése, utolsó évei és halála.

Id. Kurzweil Ferenc élte utolsó éveiben magas uralkodói kitüntetésben részesült. Pedagógiai munkásságáért 1858-ban I. Ferenc József a koronával díszített ezüst érdemkereszttel jutalmazta. Az „Oedenburger Intelligenz- und Anzeige-Blatt” 1858. november 15-iki száma a kitüntetés ünnepélyes átadásáról részletesen beszámolt, megemlékezve *Bertók Sándor* városi tanácsos üdvözlő költeményéről. E költemény 1859-ben Bertók Sándor ritka verseskötetében (*Gedichte*) jelent meg újra.

*

Örömmel szemlélhette az agg mester fiának sikeres tevékenységét, akiben zálogát látta a katolikus egyházi zene további erőteljes fejlődésének. Mesterünk nem is csalódott. Az ifjabbik Kurzweil zeneiskolájában nevelkedett énekesek és zenészek pompás összetanultságban mutatták be sorjában a klasszikus mesterek s korabeli zeneszerzők legszebb alkotásait.

Szerettei körében, az öregség derült nyugalomával élvezte Kurzweil Ferenc élte hátralévő napjait. Halála 1865 február 15-én következett be. Különös, hogy Sopron akkoriban egyetlen hírlapja, az „Oedenburger Lokal-Blatt” egy szóval sem emlékezik meg a derék tanító és templomi karnagy haláláról. Csupán az 1865. március 8-iki számban szerepel Kurzweil Ferenc neve mégegyszer – az elhunytak névsorában. A halál okául aggaszály (*Altersschwäche*) szerepel.

²¹²Egyszerű sírkő jelzi a régi Szent Mihály-temetőben azt a helyet, ahová fáradt vándorunk örökre megpihenni tért.⁷⁰⁽¹²³⁾ De gránitnál is maradandóbb emléket biztosított magának azáltal, hogy istenáldotta tehetségével Sopronban elsőnek tette közkinccsé a műzenét s emelte a katolikus templomi zenét régi fényes fokára. Ha figyelembe vesszük id. Kurzweil Ferenc sokévi templomi karnagyi és tanítói működését, melyhez egyesületi munkássága járult, bátran állíthatjuk, hogy típusa volt ama ritka embereknek, akik ideális szeretettel teljesítik vállalt kötelezettségeiket s így polgártársaiknak bizalmát és tiszteletét méltán kiérdemlik. A 19. századi Sopron egyik vezető egyénisége szállt az idősebbik Kurzweillel sírba. Hagyományait fia s utóda szeretettel ápolta.⁷¹⁽¹²⁴⁾

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények.

Kisebb közlemények.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Dr. Benkő László: A Bánk bán soproni

vonatkozásai.

Dr. Benkő László: A Bánk bán soproni vonatkozásai.

Katona tragédiájának hatalmas szereplőgárdájában *Simson* és *Mikhál* nem foglalnak el elsőrendű helyet. A két testvér spanyol származású, előkelő család sarja. Spanyolországban atyjuk: Simon és nagybátyjuk: Bertran egy hatalmas főúrral viszályba keveredtek, ellenfelüket csatában legyőzték, elfogták és megölték. De ezzel nem csekély ellenségeskedést vontak magukra. Így éppen kapóra jött számukra, hogy Imre magyar király Arragóniai Constantia hercegnőt kérte nőül. A két testvér: Simon és Bertran – egyébként nyilván igen derék és kiváló vitézek – Constantia kíséretében jöttek Magyarországra s itt meg is telepedtek. Imre király szívesen fogadta őket, hatalmas hűbéri jószágokkal ajándékozta meg az ország különböző részeiben. A tragédia szempontjából Simon és Mikhál szerepének az kölcsönöz különös jelentőséget, hogy Constantia királyné magával hozta Simon és Bertran hugát, a szépséges *Tota* leányt is, ki később Bánk bánnak lett a felesége. Számunkra az a lényeg, hogy amikor a spanyol származású gyönyörű leány (akiről majd alább megtudjuk, hogyan kapta a Melinda nevet) férjhezmegy Bánk bánhoz, *Martinsdorf* községet kapja jegyajándékkul Imre királytól és Constantia királynétól. Úgylátszik, ettől kezdve a családnak ez lett főtartózkodási helye, mert nemzetségüket Martinsdorffereknek is nevezték. Kétségtelen, hogy ez a Martinsdorf az ismert sopronmegyei *Nagymarton*. Minderről a történelmi vonatkozásról részletesen tájékoztat bennünket Kézai krónikájának függeléke [213a](#) jövevény nemesekről írt fejezetében.¹⁽¹²⁵⁾

Íme a halhatatlan tragédiának egyik érdekes sopronmegyei vonatkozása.

*

A Bánk bán vizsgálói és Katona József életrajzírói nem egy helyen rámutattak arra, hogy a tragédia tárgya nemcsak a magyar, hanem külföldi (főleg német) költőket és írókat is sokat foglalkoztatta.²⁽¹²⁶⁾

Ezeket a foglalkozásokat figyelmen kívül hagyva, csak egy olyan adatot akarunk felhozni, amely élénken rávilágít arra, hogy Endre király és felesége, valamint ennek öccse, Ottó és Bánk bán körül bonyolódó történet a közfelfogást, a nagyközönséget is mennyire érdekelte és foglalkoztatta.

Fényes tanubizonysága ennek, hogy 1793-ban egy Lakfalvy Eduárd nevű magyar ifjú *Sopronból* egyenesen felszólította Schillert, hogy ezt a történetet dolgozza fel tragédiává.

Levelét először a bécsi Neue Freie Presse közölte 1877-ben;³⁽¹²⁷⁾ Heinrich G. Bánk bán a német költészetben c. művében szintén egész terjedelmében közli ezt a rendkívül érdekes levelet, amelyből rövid kivonatot közlünk:

„Wohlgeborner Herr Hofrath!

...Deutschlands Männer sind uns jetzt ebenso wenig fremd, als unsere vaterländischen Schriftsteller. Und eben weil ich Sie kannte, weil ich ein Ungar bin, frei wie die Nation, warm wie mein Klima, unterstand ich mich, an Sie zu schreiben. Schelten Sie mich nicht unhöflich, daß ich meinem Herzen gefolgt bin, Ihnen zu danken, Sie zu versichern, daß ich Sie liebe als meinen Bruder, daß ich Sie verehere als meinen Genius...

...Wie oft stieg mir der Wunsch bei Ihrem Fiesco auf, möchte doch Schiller einen Rákóczi, Nádasdi, Banko verewigen, möchte er doch, der allein fähig und werth ist, diese Männer ins Leben zu rufen,

verkünden weit die Edlen, deren Ruhm, wären sie von Römerinnen geboren, allumfassender würde, als der Ruhm eines Scipio oder Cäsar. Dann beneidete ich Aeneas seinen Virgil nicht, nicht dem Achill seinen Armer, denn Schiller's Geist ruhte über Ungarns Helden...

...Wollten Sie mich wohl einer Antwort werth achten (das Einzige, um was ich Sie – neben Ihrer Liebe – bitte), so findet mich Ihr Brief nach innerhalb sechs Wochen in Oedenburg, dann haben wir Ordre aufzubrechen – wohin? daß weiß Gott! Vielleicht wieder die Gallier, was ich als Soldat wünschen muß und was ich als Ihr Verehrer sehnlich wünsche, und die Hoffnung haben zu können, bei unserem Zuge durch Deutschland den Mann zu finden, den ich so gern mündlich überzeugen möchte, daß ich ewig bin Euer Wohlgeboren Verehrer. Oedenburg, 21411. Mai, 1793. Eduard von Lakfalvy.”

Nem tartozik e cikk keretébe, de minden bizonnyal érdekes volna annak vizsgálata, vajjon mi lett a levél további sorsa? Heinrich Gusztáv szerint valószínű, hogy Schiller nem is válaszolt rá, hiszen hasonló lelkeshangú levelek százával futottak be hozzá mindenünnen, ahová felvillanyozó hatású első drámái eljutottak.

A mi szempontunkból az sem lehet közömbös, hogy a 18. század végén egy fiatal magyar katona felismeri Bánk bánban a drámai feldolgozásra alkalmas tárgyat.

*

Bánk bán neje nem nyerte volna el a hozzá méltóan szépcsendű Melinda nevet, ha 1812-ben meg nem jelenik egy kis könyvecske, melynek egyetlen példányát a soproni evangélikus líceum Magyar Társaságának könyvtára őrzi.

E mű címe: Ottó, vagy a zabolátlan indulatok áldozatja. Jeruzsálemi András király idejéből. Írója Cseri Péter, a m. kir. helytartótanács jegyzője (1778–1830).[4\(128\)](#)

A nélkül, hogy e nagyon ügyes meseszövésszerű román boncolgatásába elmerülnénk, idézzük Katona Józsefnek, műve első kiadása elé írt bevezető szavait: „Cseri Ur, vagyis inkább Müller (akitől fordította) egy történetkében Ottót veszi és Bánk bán által Konstantinápolyban megöleti. – Igen mohón! Majd így folytatja:

„...A másik volt Bánk bán felesége. Ezt Adelajdnak neveztem. Cseri Ur Ottója még akkor nem jött kezembe. Azután akadt egy iromány is előmbbe, melyben az van, hogy Michael és Simeon Miczban spanyol testvéreknek volt egy világszerte híres szépségű huguk, kit Benedictus- (Bánk-) bán, Konrád grófnak fia vett el: elismertem tehát spanyolabbnak és hiszem, hogy Müller Ur szerencsésebb volt nevének feltalálásában...”

Ebből a meglehetősen nehézkes fogalmazású pár mondatból tehát megtudjuk, hogy Katona a Melinda nevet Cseri Péter Ottójából vette, melyet ő Müller német író művének magyar fordításaként tekint.

Meg kell elégednünk ezzel a szerény eredménnyel. A *zabolátlan indulatok áldozatja* nem is tarthat igényt arra, hogy a nagyszerű tragédia létrejöttében, vagy kialakulásában egy névadásnál több szerepe legyen.

György Lajos ezen felül „a királyné néhány jellemvonását” is neki tulajdonítja. Nézetét nem osztjuk.[5\(129\)](#)

*

Az ev. líceum még más kapcsolatot is teremtett a Bánk bán és Sopron városa között. Katona József egy

Bárány Boldizsár nevű irodalomkedvelő ügyvéddel bíraltatta meg halhatatlan tragédiáját. Bárány Boldizsár egyéb irodalmi alkotásai, főleg történelmi színdarabjai aligha tartották volna fenn nevét; ez a bíráló azonban *A Bánk bán rostája* (1814) közismert lett az irodalomban.⁶⁽¹³⁰⁾

Bárány Boldizsár; Katona József barátja a soproni líceum tanulója volt. Szorgalmas olvasással sok esztétikai²¹⁵ és irodalmi ismeretet szerzett s a Magyar Társaságban kitűnt buzgó munkálkodásával. Két társával szövetkezve, 1811-ben jobb dolgozataik kiadására készül. A *Virágok* címmel tervezett gyűjtemény azonban nem jelent meg. Egyébként Bárányról, mint a múlt század elejének magyarosításra törekvő írójáról emlékezik meg az irodalomtörténet.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Mollay Károly dr.: Egyháztörténet és helytörténet.

Mollay Károly dr.: Egyháztörténet és helytörténet.

Még 1934-ben *Szekfű Gyula* irányítása mellett munkaközösségbe tömörült több, jórészt fiatal és állástalan történész azzal a céllal, hogy az elhanyagolt katolikus egyháztörténeti kutatást föllendítse és a történettudomány legújabb színvonalára emelje. Kezdetben csak előadások és az azokhoz fűződő viták szolgálták e célnak, 1936-ban azután megtörtént a munkaközösség első irodalmi bemutatkozása a „Regnum” c. egyháztörténeti évkönyv első kötetének kiadásával. Azóta megjelent az évkönyv negyedik kötete is (Regnum 1940/41) s így mód nyílik arra, hogy a végzett munkát több éves távlatból tekinthessük át.

Szekfű Gyula már az első kötet előszavában rámutatott arra, hogy a munkaközösség közös munkája és évkönyve nemcsak keretet akar nyújtani fiatal történészek számára, akik történeti folyóiratainkból ezek szűkreszabott terjedelme miatt kiszorulnak, hanem új értelmet és tartalmat is kíván adni az egyháztörténetírásnak. Az általános hanyatlás megszüntetésére ezért hivatkozott a korszerűsítésre, világkapcsolatok kidolgozására, rendszeres munkára és önbírálatra, valamint a vidékiek bekapcsolására. A munkaközösség ezen a ponton talált kapcsolatot a helytörténetírással s ezt a kapcsolatot az évek folyamán módszeresen igyekezett továbbépíteni. Bennünket ezen a helyen a munkaközösség munkájának éppen ez a része érdekel.

A sopronmegyei helytörténetírás számára a kimondottan sopronmegyei vonatkozású tanulmányok mellett elsősorban a módszertani cikkek szolgálhatnak tanulsággal.

Félegyházy József már az első kötetben (1936) vizsgálja a katolikus történetszemlélet lehetőségeit és a katolikus egyháztörténetírás feladatait. Módszertani megállapításai protestáns viszonylatban ugyanúgy megállják a helyüket, hiszen arról van itt szó, hogy a történetíró „tud-e még objektív, szükséges mértékben kritikus és tudományos maradni anélkül, hogy pozitív keresztény, mondjuk éppen katolikus hitét elméletileg, vagy legalább is gyakorlatilag tudományszakának művelésében föladná?” Föladásról természetesen sem katolikus, sem protestáns oldalon nincsen szó, ugyanúgy teljesen szükségtelen és elhibázott dolog egyháztörténeti munkát ma hitvédelmi céllal megírni.

Félegyházy József inkább az országos egyháztörténetírás szempontjait domborította ki. Az első után következő kötetek azonban mindjobban a helytörténetírás szempontjából nyúltak a kérdéshez. A feladatkör első szűkítését a második kötetben (1937) *Vanyó Tihamér* végzi el „Az egyházmegye-történetírásról” szóló

tanulmányában, amelyben a francia egyháztörténetírás eredményei alapján dolgozza ki tervezetét. Aki a 216magyar helytörténetírással behatóan foglalkozott, annak azonban hamarosan be kellett látnia, hogy helytörténetírásunk elmaradottsága miatt a feladatkör további szűkítése volt szükséges. Így érkezett el a módszertani fejtegetés a helytörténetírás egyik legsajátosabb területére, a *plébániatörténetírás* kérdéséhez.

Már az évkönyv harmadik kötete jelzi, hogy Vanyó Tihamér megbízást kapott a plébániatörténetírás módszertanának kidolgozására s ennek elkészültéig rövid vázlatban közli a legszükségesebb szempontokat és tennivalókat. Ebből a vázlatból is kitűnt, hogy szerzői felismerték helytörténetírásunk legégetőbb kérdéseit s megállapításait gyakorlati munkásságukból merítették. – A kérdés végleges kidolgozása a legújabb kötetben (Regnum 1940/41) *Vanyó Tihamér* tollából meg is jelent olyan kiforrott és tárgyilagos fogalmazásban, hogy legilletékesebb protestáns részről is teljes elismerést kapott. (V. ö. *Révész Imre* ismertetését a *Protestáns Szemle* 1942, 87–89. II.) A szemléletnek és a célkitűzéseknek ez az egyezése mind a két oldalon elindítója lehet a tudományos egyházi helytörténetírásnak.

Vanyó Tihamér 64 lapos tanulmánya helytörténetírásunk mindjobban fejlődő módszertani irodalmának eddigi legszebb terméke. Örömmel szegezzük le ezt a tény, hiszen évekkel ezelőtt e folyóirat hasábjain magunk is éreztük a nehézségeket, amelyek helytörténetírásunk megújulásának útjában állottak. Akkor vázoltuk a megoldás soproni és sopron megyei lehetőségeit (v. ö. *Soproni Szemle* 1938, 1939). Vanyó Tihamér most a magyarországi helytörténetírás keretében a kérdésnek nem annyira történetelméleti, mint inkább gyakorlati lélektani oldalát dolgozza ki. Hangulati beleélés, módszer és cél, források s a plébániatörténet fejezetei kerülnek itt részletes, a hazai és külföldi irodalom alapján tárgyalásra. Megállapításai és tanácsai annyira helytállóak, hogy bizalommal ajánljuk mindenkinek, aki helytörténeti tanulmányokkal foglalkozik. Úgy értesülünk, hogy az *Actio Catholica* különnyomatként több ezer példányban küldi szét Vanyó Tihamér munkáját. Reméljük, hogy a sopron megyei helytörténetírás is hasznosítani fogja tanulságait.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre dr.: Gyóni Géza tevékenysége a soproni Kultúrában.

Csatkai Endre dr.: Gyóni Géza tevékenysége a soproni Kultúrában.

1911-ben indította meg Röttig Odó soproni nyomdatulajdonos a *Kultúra* című szépirodalmi folyóiratot. Kiállítása olyan volt, hogy azóta sem jelent meg a magyar vidéken hasonló nagyszabású időszakos írás. Munkatársai sorában megtaláljuk a legjobb fővárosi és vidéki írókat. Ugyanebben az időben élt Gyóni Géza is Sopronban és egy ideig éppen Röttig Odónál a *Soproni Napló* szerkesztőségében dolgozott. Természetesnek tűnik fel, hogy a *Kultúra* is munkatársai sorába iktatta az akkor már jónévű fiatal költőt.

Gyóni leghívebb soproni barátja, Richly Rezső, ebben az időben maga is ujságíró, visszaemlékezéseiben erre nézve ezt írja: „Gyóni Gézától tudtommal egyetlen egy sor sem jelent meg a *Kultúrában*. Itt-ott pesti folyóiratokban megjelent egy-egy verse, annak bizonyosságául, hogy érdemes írnia, hogy megbecsülik tehetségét, de a *Kultúrába* nem írt. Jelentett azonban a *Kultúra* Gyóninak egy 217kis anyagi előnyt, havonta 20 koronát, amiért a szerkesztői munka alacsonyabbrendű részét, a korrektúrát ő végezte.”¹⁽¹³¹⁾

Ismerve Richly erős kapcsolatait a költővel, a helyi kutatás mindenkor készpénznek fogadta el ezeket a sorokat, amelyek alkalmasak rá, hogy új anyagot adjanak annak a feltolakodó megállapításnak: Sopron nem becsülte meg a költőt. Azonban a *Kultúra* folyóirat úgyszólván egyik soproni könyvtárban sincs meg,

így a kérdés Richlynek egyébként nem egészen határozottan állító jellegű kijelentése révén ellenőrzés nélkül a köztudatba Sopron és mellékesen Röttig Odó kárára került. Balogh István azonban, aki Gyóni Géza emlékének hivatott őrzője, de aki csak a fogságban ismerte meg a költőt, egyik cikkében a Kultúráról azt írja: „Gyóni állandóan szerepel benne költeményeivel.”²⁽¹³²⁾

Alkalom adódván, átnéztük a Kultúra évfolyamait és meglepetéssel láttuk, hogy Balognak van igaza a kortárs ellenében. Gyóni, míg Röttigékkal jóban volt, állandó munkatársa maradt a Kultúrának. Munkássága egyébként a következő:

1911. Első szám. *Egy portré előtt*. Holló Jánosnak.³⁽¹³³⁾ „Búsrájú férfiportré néz le rám a falról.” Az *Élet szeretője* című kötetben (1917) ezen a címen: „Bús monológ egy arckép előtt.”

Második szám. *Mélységben*. „Oly mélyen benne vagy szívemben.” Megjelent az *Élet szeretője* kötetben. *Éjszaka*. „Megakasztanám ezt az éjszakát.”

Harmadik szám. Gy. G. kezdőbetűk jelzéssel Hangay Sándor verseit bírálja.

Negyedik szám. *Fehér függönyök*. „Kis éji lámpák hintenek fényt.” *A Te tisztító csóкод*. „Nincs rajtam árnya bűnnek.” Megjelent az *Élet szeretője* kötetben.

Ötödik szám. *Tükör előtt*. „Testet-lelket így nem mutattál.”

Hatodik szám. *Lelkek cseréje*. „Vétkes, vágyas.” *Most-most, de meddig?* „Engedj így a szemedbe nézmem.” Ugyanebben a számban Bende Tibor verseit intézi el kegyetlen gúnnyal; jelzése: Gyg.

Hetedik szám. *Péntek este*. „Várnod kell, várnod sok ilyen péntek este.” *Jó volna*. „Jó volna immár messze menni.” Megjelent az Athenaeum kiadta Versek gyűjteményben.

Gyóni tevékenysége a Kultúrában tehát elég számottevő és a megjelent költemények is javarészből megérdemelték, hogy a gyűjteményes kiadásokban felvételt nyerjenek.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Radó István: Széchenyi orvosa, a volt soproni diák és mások.

Radó István: Széchenyi orvosa, a volt soproni diák és mások.

Gróf Széchenyi István naplóiban gyakran találkozunk *Schoepf* (később *Mérei*) *Ágost* orvosdoktor nevével. Egy időben a család orvosa volt; amint azonban az egyik, Széchenyinek elküldött könyvéhez mellékelte ²¹⁸leveléből kitűnik,¹⁽¹³⁴⁾ nem valami szerencsésen szerepelt ebben a minőségben.

Schoepf Ágost 1805. szeptember 24-én született Győrött, atyja kereskedő volt.²⁽¹³⁵⁾ Gimnáziumi tanulmányait Sopronban végezte az ág. h. ev. líceumban. Az iskola egykorú törzskönyvei szerint 1819-ben és 1820-ban járt itt. A „Classis rhetoricae seu humanitatis prima et secunda” vizsgálati jegyzőkönyve (keltezése: „Dies examinis Aestivalis erant 26 et 1/2 27 Junii a. m. a hora 7–12, p. m. a h. 2–7. Signatum Sopronii a. d. 1 Julii 1820. Paulus Seybold”) a következő személyi adatokat tartalmazza: *Numerus: 64. Cognomen, Nomen, Aetas, Religio: Schöpl Augustus, ann. 16 E[vangelicus] A[ugustinae] C[onfessionis], Locus Natalis, Comitatus. Provincia: Jauriensis, Hungarus. Pater, Tutor, aut Curator, ejusque conditio et habitatio: T[utor] Michaël Thurner Medicus Jaurini. Victus ratio: Commensalis.*

Anni in Schola exacti: 2. Absentia a lectionibus: 35, a templo: 11. Classis Morum: 1.

A további klasszifikáció szerint a messze, Győrből ideszakadt tanuló szép előmenetelt tanusított.

Schoepf neve a naplókban először 1837. július 24-én fordul elő:[3\(136\)](#) „Essen früher wegen Schoepfs Établissement. Ich und Cr[escence] und Tasner geben hin. Es ist gut, wird sich aber nicht erhalten, denn er ist zu ‚großer Herr‘.” Itt arról az ortopédiai intézetről van szó, melyet Schoepf 1836-ban nyitott Pesten; Széchenyi jóslata („wird sich aber nicht erhalten”) valóra is vált, bár másképp, mint ő azt gondolta: 1838-ban ugyanis az árvíz elpusztította az intézetet.[4\(137\)](#) 1837. december 28-án[5\(138\)](#); „Schöpf ißt bei uns.” 1840. december 21-én:[6\(139\)](#) „Magyar Academia. Ich präsidire. Jerney liest vor. Schöpf bringt uns 15 Schinglete und spricht lang und breit.” Schoepf ezen az ülésen Viszota szerint[7\(140\)](#) a kancsalság műtételéről olvasott fel. Erről könyvet is írt.[8\(141\)](#) A *Schinglete*, vagy *Scheanglete* bécsi kifejezés (kancsal).

A következő, a Naplókban található feljegyzések világot vetnek Schoepf ajánló levelének[9\(142\)](#) egyik kitételére. Schoepf többek közt azt írja ebben a levélben: „A méltóságos gróf úr tudományunk s mesterségünk nem nagy tisztelője, de joggal is...” Továbbá: „Magam is nemes családjában mesterségünk díszét tán nem mozdítottam elő.” E levél 1844. február 17-én kelt. A naplókban megtaláljuk e kitétel magyarázatát.

1841. december 9.:[10\(143\)](#) „Schöpf, der morgen den Béla operirt [à la lettre[11\(144\)](#) beschneiden wird].” Ugyanitt folytatólag: „Eugène Zichy, der einen Hechsen Schuß hat – und Schöpf essen bei uns.” December 10-én:[12\(145\)](#) „Schöpf operirt meinen Béla! Schnitzeit 30 Minuten an ihm – ich halte ihn... Bringt mich beinahe um die Sinne. – Es ißt Bezeredy, Kiliás und Schöpf bei mir.” Az oldallapra [219](#) jegyezve ezt találjuk: „Wenn ich gewußt hätte, daß mein Béli so viel geschnitzelt werden müßte, ich hätte ein Consilium etc., etc, Ich ahne, er bekommt den Tetanus oder Brand.” December 12-én:[13\(146\)](#) „12ten Béli wohl.” Dec. 18-án Schoepf még mindig a gróf vendége volt:[14\(147\)](#) „Es essen Schöpf bei mir...”

Eddig Széchenyi Béla gyógykezeléséről volt szó; ezután azonban, úgy látszik, Crescentiát is kezelte az orvos, mert 1842. január 1-én a naplóban a következőket találjuk:[15\(148\)](#) „1sten Jänner 1842. ich stelle Schöpf zu Rede... Sie curiren meiner Frau eine Krankheit an... „Es ist bedenklicher... aber Gott Lob, nicht in der Hoffnung’.” Január 3-án:[16\(149\)](#) „C[rescence] war bei der Nacht übel... Schöpf kurirt ihr eine Krankheit an.” A naplókban – a sorok közt – már elejétől fogva kitűnik, hogy Széchenyi nem nagyon kedvelte Schoepf doktort; most azonban összeütközésre került a sor. 1842. január 23-iki naplófeljegyzés:[17\(150\)](#) „Mache Schöpf herunter... alle seine Medicin Flascheln...”; továbbá február 14-én:[18\(151\)](#) „Mit Schöpf einen kleinen Auftritt.” Széchenyi február 23-án elküldi az orvost:[19\(152\)](#) „Schöpf wird mit # 60 abgedankt.” Schoepf azonban, mint a március 2-iki naplófeljegyzés mutatja, nem akarja ezt a tényt tudomásul venni:[20\(153\)](#) „Schöpf will nicht merken,[21\(154\)](#) daß man in meinem Haus kein Vertrauen.” Különösen hangzik ezek után az 1843. március 15-iki feljegyzés, amely szerint:[22\(155\)](#) „Diner bei mir Rosette, Steinbach, Schöpf ect. ect.” Úgy látszik, a gróf mégis ismét kegyeibe fogadta az orvost, ami egyébként kitűnik abból is, hogy az egy évvel később Széchenyinek ajánlotta egy könyvét.

A könyv, amelyhez Schoepf fentemlített levele ajánlásul szolgál, a soproni városi közkönyvtár tulajdonát képezi. Ebben a Széchenyi-gyűjteményben több oly névvel találkozunk – Széchenyi kortársaival –, akik felől néhány érdekes apróságot közlök az alábbiakban.

Balásházy János dedikálja könyvét Széchenyi Istvánnak, mint a „magyar academia másod előlülőjének”. A naplókban megtaláljuk a magyarázatát annak, miért hangsúlyozta Balásházy Széchenyi akadémiai tiszttségét ilyen feltűnően. 1845. október 6-i kelettel ezt a feljegyzést találjuk: „...Polgári Casino, wo

Balásházy das Genie Conservateur ist.” Ez alkalommal Balásházy – aki egyébként Viszota szerint²³⁽¹⁵⁶⁾ zemplémegeyi szolgabíró, a M. Tudós Társaság tagja volt – sikerült magát Széchenyi előtt kedvező színben feltüntetni. Széchenyi azonban átlátott a szitán. Október 7-i kelettel²⁴⁽¹⁵⁷⁾ ezt írja: „Fackelmusik. Balásházy machte die uninteressirte Rede. (Egy kis akadémiai fizetés.)” Viszota jegyzetben hozzáfűzi: „Balásházy János volt a fáklyásmenet szónoka, nem érdek nélkül, mert szeretne fizetett tag lenni a M. T. Ts.-ban.” Ezt célozta tehát már az 1844-ben kiadott műve dedikációja is.

²²⁰*Gabriel Grimaud de Caux* bankár²⁵⁽¹⁵⁸⁾ Széchenyinek dedikálja könyvét; a grófnak azonban – legalább első találkozásuk után – nincs valami jó véleménye a bankárról. Az 1847. augusztus 4-i naplóbejegyzés szerint:²⁶⁽¹⁵⁹⁾ „Einen Grimaux (sic!) de Caux schickt mir Valentin Esterházy auf den Hals.” Később már melegebb hangon emlékszik meg róla. Ugyanabban az évben, augusztus hó 20-án:²⁷⁽¹⁶⁰⁾ „Vorgestern war Mr. (!) De Caux bei mir; der von Debreczin kommt...! Quelle richesse... Vous pouvez nourir (!) 40 Million d’habitans.” A bankárnak Magyarországról való hizelgő véleménye nyilván tetszett Széchenyinek.

Joseph Andrew Blackwell, az angol kormány magyarországi ügynöke²⁸⁽¹⁶¹⁾ „A few remarks on our foreign Policy” c. művet ajánlja gróf Széchenyinek már 1835-ben. Széchenyi naplóiban is gyakran említi Blackwellt, akivel sokszor akadt dolga.

Gyűjteményünkben megvan *Irinyi József*nek egy munkája: Az országgyűlés rendezéséről. Irinyi József ügyvéd²⁹⁽¹⁶²⁾ neve gyakran előfordul a naplókban; ám Széchenyi különös ellenszenvvel viseltetett irányában. 1844. augusztus 29-én találjuk a feljegyzést:³⁰⁽¹⁶³⁾ „Irinyi Morion.” Irinyi a Társalkodó 1843. évi 4–6. számában „Morion” álnéven cikket írt „Felelet gr. Széchenyi Istvánnak a Két garas ügyében” címen. Széchenyi egy év múlva tudta meg, hogy „Morion” azonos Irinyi Józseffel; ettől fogva nagyon haragszik rá. 1846. július 2-án ezt írja:³¹⁽¹⁶⁴⁾ „Irinyi sieht mich keck an... ich ‚mit Geringschätzung.’” Később Irinyit beajánlják a Kaszinóba; Széchenyi azonban megakadályozza felvételét.³²⁽¹⁶⁵⁾ Párbajsegédként is szerepel Irinyivel szemben.³³⁽¹⁶⁶⁾ Lesujtó azonban 1847. április 25-i nyilatkozata:³⁴⁽¹⁶⁷⁾ „Lese Lamartine.³⁵⁽¹⁶⁸⁾ Selbst der unedelste der französischen Revolution ist mehr Cavalier, hat mehr Anstand und Pietät, als z. B. Irinyi...”

Heinrich Robbi könyvében (*Der Magen, seine Struktur etc.*) a külső; borítólap belső oldalán 9 soros, ceruzával írt feljegyzést találunk, melyek Széchenyi kezétől származnak. Ezek a feljegyzések gazdasági és egyéb elvégzendőkre vonatkoznak; elintézésük után egyenkint áthuzta a sorokat. Az első sorban nyilván a Kaszinóra vonatkozó feljegyzés lett volna, de, meggondolván a dolgot, a félbehagyott szót áthúzta. A negyedik sor magyarázata a következő: *repln, rebln* a Bécsben, Bécs környékén és Nyugat-Magyarország egyes helyein használatos tájszólás szerint „morzsolni”. Minden valószínűség szerint tengerimorzsoló gépről van szó.

Megvan gyűjteményünkben *Kecskeméthy Aurél* névtelenül megjelent röpirata: „Die Lebensfrage Österreichs”. Erre vonatkozik az 1860. február 7-i naplóbejegyzés:³⁶⁽¹⁶⁹⁾ „Hye sagte... Lebensfrage hat à la dictée des Grafen Széchenyi Kecskeméthy geschrieben, der nicht bleiben kann.” Kecskeméthyt ugyanis az említett röpirat miatt a belügyminisztérium sajtóhivatalában viselt állásától felfüggesztették.³⁷⁽¹⁷⁰⁾ Ez azonban már 1859 márciusában történt! Széchenyi csak egy év múlva tudta meg.

A Széchenyi-család egyéb tagjainak könyvei közül felemlítésre érdemes *Miège-Boyer* könyve, amely a bejegyzés szerint *Meade Karoliné* volt, Széchenyi tragikus végű sógornőjéé.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre dr.: Zenetörténeti adatok

Sopron multjából.

Csatkai Endre dr.: Zenetörténeti adatok Sopron multjából.

A tiszteletdíjért való zenélést a régi Sopron a városi toronyőr jövedelmi forrásának tartotta fenn és szabadalomként kezelte; így vándormuzsikusoknak nem volt mit keresni ebben a városban, hacsak nem szerződtek el a toronyőr zenekarába. Azonban a latin közmondás szerint a változatosság gyönyörködtet és a zene kedvtelése nem egyszer olyan fokra vitte egyesek műkedvelő játékát, hogy kedvük támadt azt mellékkeresetként is felhasználni. A toronyőr ezek ellen elkeseredett harcot indított és 1782-től 1829-ig, a Zeneegyesület alapításáig nem egyszer igen éles ez a harc.

A 18. század első felében *Gassner Gotthard* volt a toronyőr és zenész, utána egy idegen, majd Mária Terézia uralkodásának vége felé Gassner Lajos, az előbbi fia. 1782-ben ő kezdte meg a harcot a versenytársak ellen, akiket hol Geigercompagnie-nak, hol Bradelgeiger-eknek hív beadványaiban. 1782-ben rendezték az ügyet. Egy régebbi szokásjogra hivatkozva kimondták, hogy ezután a toronyőr idegenektől, ha bálban muzsikáltak, 30 krajcárt kap, ha pedig lakodalmon szolgáltattak zenét, egy forintot. 1793-ban sikerült Gassnernak egy ilyen társaságot leleplezni, a tanács meg is szüntette a működését.¹⁽¹⁷¹⁾ 1807-ben összeállt Pejachevich gróf volt vadászkiüröse, egy Pokorny nevű cseh zenész, egy volt toronyzenész és még egy ember és rendszeres zenei együttest („ordentliche Musik-Gesellschaft”) alkottak. Gassner feljelentésére elvették hangszereiket és kottáikat. De ugyanakkor az 1782-es határozatot ismét érvényre emelték.²⁽¹⁷²⁾ 1808-ban ezek a muzsikusok kérték a felmentésüket a toronyőrnek fizetendő megváltás alól, de a tanács nem tárgított. Volt itt egy Kayser nevű vak muzsikus (Tonkünstler), ettől is elkobozták a hangszert; mikor a tanács elutasította az ő és társai kérelmét, hamarosan kérte, hogy elhagyhassa Sopront.³⁽¹⁷³⁾

De Gassner Lajos élete sem lett azért fenéig tejfel. 1810-ben panaszkodik, hogy segédei az évi 50 forint fizetésből nem tudnak megélni.⁴⁽¹⁷⁴⁾ Szám szerint hatan voltak. A következő évben meg a vértesezred zenészei ellen panaszkodik: éjjel sok helyütt pénzért muzsikálnak és ezzel tetemes kárt okoznak neki. A tanács ²²²át is írt az érdekében a parancsnoksághoz.⁵⁽¹⁷⁵⁾

1813-ban január 20-án 71 éves korában fejezte be életét Gassner Lajos, aki ilyenformán több évtizeden át tartotta kezében a város zenei ügyeinek vezetését.

Az özvegye megtarthatta a zenéltetés jogát is, de sok öröme nem tellett benne. Alig árvult el ugyanis a toronyőri állás, már jelentkezett *Carmasini János*, aki hegedű- és énekiskolát kívánt nyitni. A tanács beleegyezett, de rendőri felügyelet alá helyezte és kikötötte, hogy a toronyőr jövedelmét nem szabad csonkítani.⁶⁽¹⁷⁶⁾ De nemsokára még komolyabb ellenfele támadt az özvegynek. Antal fia volt a tulajdonképeni karmester (directeur) Lajos halála után és érthetően egyedül akart maradni a toronyban. Az özvegy görcsösen ragaszkodik a javadalmas álláshoz és mikor kifogásolják, hogy a zenei teljesítmények nem a legjobbak, kijelenti, hogy mihelyt a fia távozik, jobb erőt hoz helyette. Így hát Gassner Antal 1814-ben másfélévi működéséről bizonyítványt kér a tanácstól és elhagyja Sopront.⁷⁽¹⁷⁷⁾

Beállt karmesternek a Toscana dragonyosezredbe és onnan figyelte a viszonyokat. Hát azok elég ziláltak voltak. 1816-ban özvegy Gassnerné panaszt tesz a tanácsnál, hogy egyik zenészinasát a bátyja elvitte tőle titkon, mielőtt a három év letelt volna, a színgazgató pedig elcsalja tőle zenészeit. Úgy látszik, erősen foglalkozott azzal a tervvel, hogy lemond az állásról és üzemvezetőjét, valami Tubenszkyt juttatja be utódjaként. Ezt megneszelte Gassner Antal és jelentést tett róla a városnak; azt felelték neki, hogy nincs

erről szó, de ha valami változás esnék, számba veszik őt is.[8\(178\)](#)

1826-ig most csend van. Ez év szeptemberében szerződött Gassnerné karmesternek *Jachimek Ferencet*, egy jeles fuvolást.[9\(179\)](#) 1828-ban most már mégis szabadulni akar az asszony a muzsikától és *Trimmel János Mihály*, Esterházy herceg volt kamarazenészeének kívánja átadni az üzemet. De ugyanakkor három másik pályázó is akad. Elsősorban Jachimek mester, azután *Amthor Jakab*, a helybeli Frigyes herceg vértesezred karmestere és *Ertl János magánzenész*. A tanács nem találja megfelelőnek Gassnerné ajánlatát és néhány hónapig nincs változás. De ekkor az asszonyt újabb kellemetlenség éri: az úrnapi körmenetkor és egy toborzás alkalmával zenét szolgáltatott és ennek fejében 27 forintos számlát nyújtott be a városhoz; a tanács azonban elutasította azzal, hogy ez a polgári őrőség dolga.[10\(180\)](#)

Így most már nem kívánt tovább Gassnerné sem bíbelődni az üzemmel és ez év november 10-én átadta a toronyőrséget Jachimeknek; a város is szívesen hozzájárult.[11\(181\)](#)

Az új toronyőr és karmester a csehországi Kreskovicsból való volt; elbocsátása megjött és maga 1828-ban beadta kérvényét a városhoz, hogy állandó lakosa lehessen és mestersége mellett hangszerekkel is kereskedhessék.[12\(182\)](#) **223**A következő évben erős kézzel akart belenyúlni ő is a Bradl-Geiger-ek ügyébe. A tanács csak egy ilyen társaság működését engedje meg! Ez se vonulhasson fel kézművesekkel; csupán vonós hangszereken játszassanak; éji zenét ne adhassanak, bálzenét ne szolgáltatassanak. Házibál alkalmával is járjon a toronyőrnek kárpótlás. A tanács megindította a nyomozást. Kiderült, hogy két zenésztársaság járja a várost. Megállapították, hogy az 1807-es szabályzat a toronyőrnek fizetendő taksáról még érvényben van. Jachimek kérte, hogy ezt emeljék fel, mert neki nyolc legényt és két inast kell eltartania. A tanács határozata szerint a toronymesternek nem jár több kárpótlás, mint eddig, de a műkedvelő zenészek sem céhfelvonuláson, sem nyilvános éji zenénél nem vehetnek részt.[13\(183\)](#)

Az egész rendszert veszélyeztette az 1829-ben megalapított Zeneegyesület, amely belépődíjas hangversenyeket rendezett. Jachimek legalább is megalkudott vele és maga is buzgón részt vett a korai hangversenyeken.

1851-ben halt meg.[14\(184\)](#) Soproni születésű fia, aki 1830-ban látta meg a napvilágot, jónevű zongoraművész lett. 1855-ben vett búcsút városunktól; hangversenyén a világhírű Liebhart Lujza is részt vett. Ekkor adta a fiatal művész „Isten veletek barátim” című magyaros darabját. 1859 május 8-án ismét szerepelteti a műsor. Ekkor a Zeneegyesület vendége: a „Vihar” című szerzeményét és egyéb darabjait adja.[15\(185\)](#)

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csipkés Kálmán: Újabb soproni műalkotások.

Csipkés Kálmán: Újabb soproni műalkotások.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csipkés Kálmán: Újabb soproni műalkotások. / I. Papp-Váry Eleménné emléktáblája.

I. Papp-Váry Eleménné emléktáblája.

Emléktáblákban gazdag városunk újabb művészi darabbal gyarapodott. Papp-Váry Eleménné, a Magyar

Hiszekegy költőjének emlékét hirdeti a Szakál Ernő soproni szobrászművész alkotta mű.

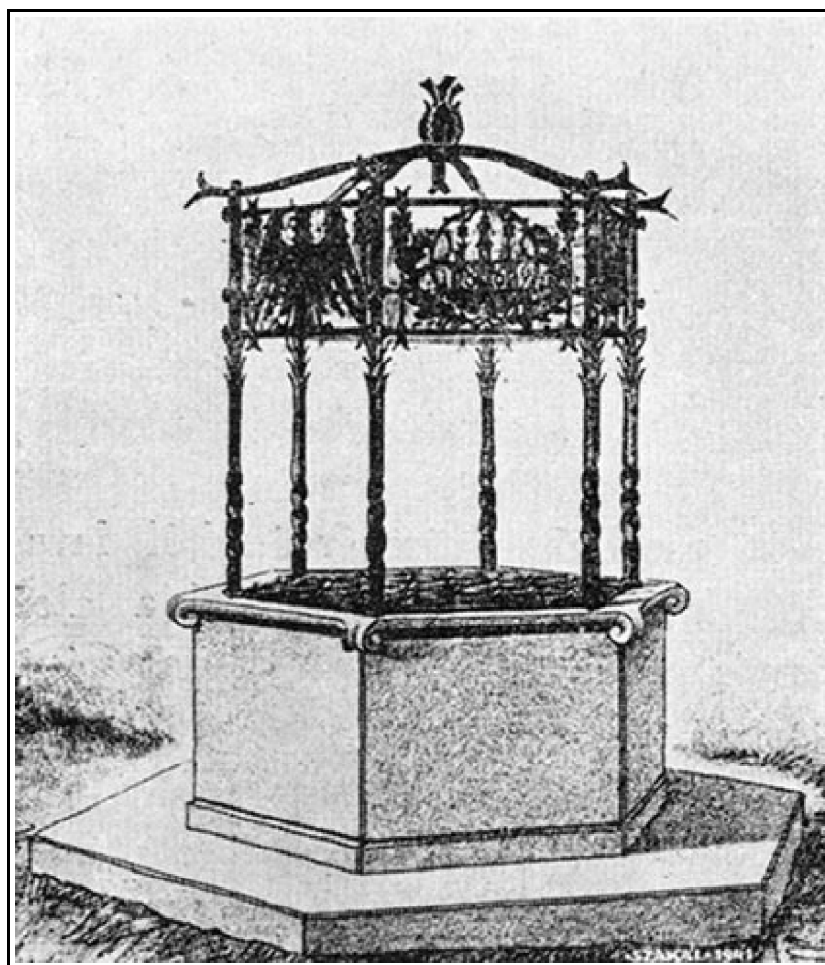
A piszkei vörösmárványból faragott, fekvő-téglalapalakú tábla alsó vízszintes oldalához, támaszként, kissé előugró keskeny tagozat csatlakozik, felső vízszintes oldalát pedig gyengén ívelő koronázó részlet zárja. A táblafelület függőleges tengelyében, bronzból öntött zöldespatinájú ékítmény foglal helyet stilizált virág- és levélelemekből alkotott hármashalomból kiemelkedő apostoli kettőskereszt, ezen a Magyar Hiszekegy tördelt szövegének betűi domború kivitelben. A kereszt tövénél, jobbról, kunkorodó, stilizált, magyaros jellegű indadísz szakad ki, szépen formált virágaival és leveleivel mintegy körülölelve a keresztet. Az egész dombormű pompás jelképi ábrázolása a Magyar Hiszekegy mélységes [224](#) gondolatainak; a diadalmas hit és erő művészi kisugárzása. A költőre vonatkozó szöveg betűi a márványlapba vésettek, s a nemes mértéktartás elvének megfelelően nem aranyozottak, hanem barnásfeketére festettek.

A művészi emléktábla a Gesztenyés-út 17 sz. nyaralóépületének falán foglal helyet. Felavatása az elmúlt év őszén történt.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csipkés Kálmán: Újabb soproni műalkotások. / II. A sastéri díszkút.

II. A sastéri díszkút.

A Soproni Városszépítő Egyesület régi terve valósult meg, amikor a Sastéren most fel állíthatták a tér hangulatához illő díszkutat.

A tér északi oldala mentén, magányos fa tövében, a régi kút aknáját körülölelve, szabályos hatszögű terméskő-talapzaton emelkedik a finomarányú, ugyancsak hatszögletű terméskő-kútkáva; zárópárkánya a sarkoknál kettős-csigavonalba fejlődik. A kőanyag Dunaharasztiából való kemény mészkő. Megmunkálása Baumann Béla kőfaragóműhelyében történt. A kávat díszítőjellegű, szabályos négyszögek hálózatából álló, kovácsolt vasrács fedi. Innét kezdve teljesen a pompásan megmunkált vas veszi át a szerepet. Mindegyik szögletnél egy-egy nyulánk, négyszögű pillér szökken fölfelé; sodrának éreztetésére szolgál az alsó harmadukban eszközölt megcsavarás, s följebb az ág-bogas behasítás. A pilléreket felső harmaduknál hatszögbe tört széles képszalag fogja össze; erőteljes foltokban mutatkozó áttörtsége hatásos művészi ellentétben van a káva tömörségével. A képszalagon, ritmikusan, háromszor ismétlődik a sasmotívum, közbül pedig a magyar címer, Sopron címere és a Városszépítő Egyesület jelvénye foglal helyet. A pilléreket fenn sugáralakban elhelyezett ívelt pálcátágok kapcsolják egybe, mintegy sátorgerincet alkotva; találkozási pontjuk stilizált virágkehellyel hangsúlyozva.

A díszkút tervező művésze, *Szakál Ernő*, az iparművészet ezen ágában is értékeset alkotott. Kitűnő ismerője a kovácsolt vas technikájának s a belőle készült tárgyak művészi fejlődésének, a megszentelt hagyományok tisztelője, s így a korszerűség szabta követelményeknek is mindenben meg tudott felelni. Teljes méretű műhelyrajzai, s a szükséges felvilágosítások alapján a mű kivitelezője, *Fasching Mátvás*

soproni műlakatos, a régi céhbeli mesterek anyagismeretével és -szeretetével, tudásával, fogott a nagy gondosságot igénylő megmunkáláshoz.

Örvendetes, hogy ez az ősi szépművesség, melynek oly sok kiváló emlékét találhatjuk városunkban – ajtók, templom- és erkélyrácsok, ajtókopogtatók, cégértartók stb. – korszerű fogalmazásban újraéledt, s hozzá még annyira sikerült megoldásban.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom.

225 Irodalom.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / A százéves Soproni Takarékpénztár. (Sopron, 1942. 4°. 23 + 1 l.)

A százéves Soproni Takarékpénztár. (Sopron, 1942. 4°. 23 + 1 l.)

E címmel tette közzé a jubiláló Takarékpénztár igen szép nyomásban, érdekes képekkel és változatos szöveggel százesztendős történetét. Városunknak e tiszteletreméltó régi intézete alapítását Széchenyi István nevével hozza kapcsolatba, ami annyiban felel meg a valóságnak, hogy a legnagyobb magyar volt a legelső részvényaláíró. Abban az időben – 1842-ben – Széchenyi István közéleti munkásságának és népszerűségének delelőjén volt, az ő pusztá aláírása elégséges volt a sikerhez, ami nem is maradt el. Egyébként városunk polgárai közül Hofer Péter, Flandorffer Ignác és Wagner Mihály – később Vághy polgármester és követ – voltak azok, akik a Takarékpénztár létrejöttén legtöbbit buzgólkodtak. A gondolat azonban benne volt Széchenyi Istvánban is még pedig elég korán, mert már 1825-ben beírja Naplójába a „Különböző gondolatok” közé ezt a két jellegzetes szót: „Takarékpénztár Sopronban.” És ez egy Széchenyi Istvánnak meg Sopron városának elégséges volt már. Ennyi köze van a Soproni Takarékpénztár alapításához Széchenyi Istvánnak. Nemes gondolkodásra vall, hogy az Intézet létét a legnagyobb magyarral hozza kapcsolatba és vele indítja el. Ami azután következett – az Intézetnek csak becsületére vált, szinte rámutatható példaképe volt a soproni erényeknek: szorgalom és szerénység. Két nagy vihart állott ki: 1873-ban és 1901-ben. Az Intézet szolid vezetése nem ingatták meg egyik esetben sem a jól fundált épületnek alapjait. Volt az intézetben bizonyos bölcs alkalmazkodási képesség is az Idők politikai fordulásaihoz képest. A munka erről is megemlékezik. Érdekes e körül, hogy mikor a Schmerling-korszakban az igazgatóság felségfolyamodványt nyújtott be az alapszabályok jóváhagyása végett, az igazgatósági tagok között egyetlen ember volt, aki a német aláírást mellőzte és pedig Lunkányi – azelőtt Liebenberg – János, Széchenyi I. jószágigazgatójának fia, aki csak ennyit kanyarított oda nevéből: „Lunkányi”. Lestyán Sándor állította össze az érdekes füzetet, világos, jó stílussal, amelyet egykorú képek tarkítanak.

Ö. J.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Horváth Antal: A csornai premontrei prépostság

commendatorai a 16–17. században. Keszthely, é. n. 8° 23 lap.

Horváth Antal: A csornai premontrei prépostság commendatorai a 16–17. században. Keszthely, é. n. 8° 23 lap.

A mohácsi vész után válságos helyzetbe került a magyar katolikus egyház. Okai ismeretesek és messzenyúlók, szervezeteinek sorsa azonban e században indul a beteljesülésnek. Egyházmegyék, címek és birtokok válnak névlegessé, monostorok pusztulnak vagy kerülnek birtokaikkal egyetemben idegen kézre, nem egyszer világiak kezére. Így történt az ősi csornai premontrei prépostsággal is. Commendatorai, azaz urai, birtokosai 1542-től 170-ig idegen világi papok: kanonokok, c. püspökök. Adományozói a kapuvári uradalom birtokosai, a Nádasdyak, majd királyi kegyuraság alá kerül. Bár a kapuvári uradalom később Esterházy Pál kezére jut, Csorna kegyuraságát mégsem kapja meg, csak ajánlási jogát. Élve ezzel, ő juttatja vissza a premontrei rend kezére ősi jussukat.

A fenti korszak commendator-prépostjainak sorát és életrajzi vázlatát adja tanulmányában a tudós szerző s bár szerénykedve sajnálkozik munkája vázlatosságán, mégis ki kell emelnünk alapos és széleskörű forráskutatását, világos szerkesztését, amellyel tanulmányát a további részletkutatások számára mintegy vezérfonalul nyújtja. Soproni vonatkozásai számunkra különösen érdekesek és értékesek.

MaárKároly.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Erdélyi Tibor: Aki velem nincsen, ellenem van. Sopron, 1942. 8°, 48. I. Cristea László kiadása.

Erdélyi Tibor: Aki velem nincsen, ellenem van. Sopron, 1942. 8°, 48. I. Cristea László kiadása.

Sopron népszerű katonapoétája újabb verseiből kötött csokrot nyújt ebben a kis kötetben olvasóinak. Körülbelül azokból az ihletforrásokból fakadnak ezek a költemények is, amelyek eddig is táplálták költészetét: a magyar nép és a magyar haza rajongó szeretete, a természet képei, de főképp a magyar katonai eszmény sugalmazza költői megnyilatkozásait. Fegyverek zajától hangos a világ, természetes tehát, hogy a magyar katona, még ha lanttal cseréli is fel a kardot, harci szellem kifejezésére készíti műzsáját. A fiatalság türelmetlen tettvágya, a lobogó érzések merész lendülete fűti a költőt, versei pedig arról tanuskodnak, hogy lelkének csak egyik fele van itt, a másik fele ott van keleten, titáni harcot vívó bajtársai közt. Az ifjúság derűlátásának és dinamikájának a tavasz, az „örök március” az évszaka, s költőnk is erről tesz vallomást:

*Imádom a rügyek pattanását,
a szellőfuvalmat,
az életzendülését,
a szívek zendülését,
de gyűlölöm, gyűlölöm a semmibenézőt,
bódult nyugalmat.*

Mármoros örömmel üdvözli a tavaszt, mikor „még hófoltosak a piros tetők és sírnak a csorgó ereszek, de

egy-két lépéssel odébb már zöldel a tavaszi pázsit”. Természetérzéke friss és erős, s a természetből vett képei szemléletesek és üdék. De van meleg szava a létéért küzdő finn nép számára is:

*Fogózz meg jól, szőke, finn legény,
fogózz a szívbe, hitbe, kézbe,
s hidd el: Isten rád boldogan néz le,
hidd el: tiéd marad a föld, a víz, a kincs,
s a zsarnok markában parázssá válik a bilincs,
mit buta göggel kezedre szabott...*

Mikor végigolvasva a külső formájában is megnyerő kötetet, búcsút veszünk tőle, ezek a lelkeshangú s a nyelvbéli kifejezésben és költői formában is gondos versek maradnak meg emlékünkből, s nem engedjük, hogy a többiek megzavarják e szép versek maradandó hatását.

rj.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Házi Jenő: Gúnyvers a soproni asszonyokról 1595-ből. (Kny. az „Archivum Philologicum”-ból.) Budapest, 1942. 8°. 20 lap.

Házi Jenő: Gúnyvers a soproni asszonyokról 1595-ből. (Kny. az „Archivum Philologicum”-ból.) Budapest, 1942. 8°. 20 lap.

Házi Jenő az Archivum Philologicum (Egyetemes Philológiai Közlöny) ezévi második számában közölte és magyarázta egy eddig ismeretlen soproni költőnek, *Wiener János*-nak két költeményét. Az első költemény a korabeli német irodalomban nagyon elterjedt párbeszédes formában foglalkozik egyes soproni [227](#) polgárasszonyok és polgárleányok erkölcsével és a személyeket illetőleg közelebbi célzásokat is tesz. A pasquillus annak idején nagy botrányt okozott, s Házi Jenő a költemény háttérének, valamint szerzője sorsának kiderítésével elsősorban a gúnyirat művelődéstörténeti jelentőségét domborítja ki. Irodalomtörténeti szempontból nagyobb érdeklődésre tarthat számot a második költemény, amelyet szerzője az első költemény miatt elszenvedett fogsága alatt írt. A szerző, aki nevét anagrammába rejti, maga mondja, hogy költeményét „in. S. Thorothea mellodey” írta. A németországi városok történetéből ismeretesek a polgári költészetnek, az ú. n. mesterdalnokok költészetének formái. Az egyes kiagyalt strófaszervezeteket számontartották s alkotójuk névvel látta el őket. Bár a magyarországi városi németiség hasonló tevékenységéről eddig alig-alig van adatunk, valószínűnek látszik, hogy Wiener János esetében a nagy német nyelvterület polgári költészetének kihatásáról van szó. Hiszen Németországban is a 16. században virágzik igazán a polgári költészet (Hans Sachs 1576-ban hal meg) s Wiener János nemcsak Sopronban, hanem Bécsújhelyen, Bécsben, Boroszlóban és Grácban is tanult. További kutatás feladata marad, hogy e szellemtörténeti kapcsolatokat tisztázza.

Mollay Károly dr.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Gyermek a lanton. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta Kuszák István. Sopron, 1941. A Frankenburg Irodalmi Kör kiadása.

Gyermek a lanton. Összeállította és a bevezető tanulmányt írta Kuszák István. Sopron,

1941. A Frankenburg Irodalmi Kör kiadása.

A könyvhöz a Frankenburg Irodalmi Kör csatol előszót s ebben találóan állapítja meg: „Kuszák István koszorút kötött a gyerekekről szóló versekből s megkoszorúzza vele a magyar gyermeket.” Valóban pompás az a koszorú, amelyet a könyv szerzője a gyermek köré fon, amint pompás az a magyar költészet is, amelynek a nemzet legdrágább kincse, reménysége: a gyermek a tárgya. Szeretet, gyöngédség és öröm sugallja annak a meleg és színes szavakba öntött bevezetésnek minden sorát, amelyben a könyv anyagának összeállítója jellemzi a gyerekekről szóló magyar költészetet. A múlt és jelen költői járultak hozzá költeményeikkel e könyv anyagához, nemcsak a nagyok és halhatatlanok, hanem olyanok is, akiknek ma csak az irodalomtörténet, s talán csak éppen ez a könyv őrzi nevét, a 18. század második felében élt Földi Jánostól napjaink népszerű költőjéig, Mécs Lászlóig, Dukai Takách Judittól, Kazinczy kortársától Berde Máriáig. 88 magyar költő műveiből válogatta össze szerencsés kézzel a könyv szerkesztője azt a 166 költeményt, amelyek mindegyikének a gyermek az ihletője. Ha egyébként nem tudnánk, ez a gazdag gyűjtemény is bizonyítja, hogy gyermek csak a 19. században kezdi foglalkoztatni nagyobb mértékben költőink érzés- és gondolatvilágát, vagy legalább is csak ettől kezdve szerepel mint a költészet tárgya irodalmunkban.

A könyv szerkesztője a közölt költeményeket a következőképpen csoportosítja: 1. Szeresd a gyermeket! 2. Tiszteld a gyermeket! 3. Véd a gyermeket! 4. Imádság örök gyermekéért. A bevezetésben pedig így foglalja össze könyve tartalmát: „*Itélet, prófécia és követelés* is ez a könyv. *Itélete*: Sok a meg nem született és a pusztuló magyar gyermek. *Próféciája*: Magyar gyermek nélkül nincs magyar jövő sem. *Követelése*: Szeresd, tiszteld, véd a magyar gyermeket!” Magvas és nemes intelem, s látszik, hogy olyan embernek a lelkéből fakadt, akiben mint apában és hivatásos pedagógusban eleven erővel él a gyermekért való felelősség tudata.

A szép könyv sok örömet szerezhet szülőknek, nevelőknek s az ifjúság minden barátjának.

rj.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Lám, Friedrich–Missuray-Krúg, Ludwig: In meinem Herzen baut ihr Nest die Stille... Sopron, 1942. 8°. 32 lap.

Lám, Friedrich–Missuray-Krúg, Ludwig: In meinem Herzen baut ihr Nest die Stille... Sopron, 1942. 8°. 32 lap.

Lám Frigyes, akit műfordításaiból Sopronban is jól ismernek, ebben a kötetben Missuray-Krúg Lajos néhány költeményének műfordítását kétnyelvű kiadásban nyújtja át az olvasónak. Ez a szerencsés megoldás módot nyújt arra, hogy az eredeti és a műfordítás összehasonlítását, a nehézségek és megoldások szembeállítását állandóan elvégezhesse az olvasó.

Minden műfordító a formahűség és a tartalomhűség nehézségeivel viaskodik. A műfordítók legtöbbször éppen az elsőt teszi magát sokszor túl: néha megretten az eredeti nehézségeitől, néha pedig más formával más hangulatot visz bele a versbe. Babits Mihály Dante fordításával kapcsolatban példákkal mutatta ki, hogy a csak formahűség visz egyúttal legközelebb a tartalom hűségéhez is.

Lám műfordításain is meglátszik, hogy a fenti nehézségekkel állandóan küzdök. Nehézség vállalását jelentette már az is, hogy Lám éppen Missuray-Krúg verseit próbálta németre fordítani. Missuray-Krúg

verseiben, úgy érezzük, mintha lefojtott pátosz lüktetne. Ez kitör néha a formaalkotás fegyelme alól s szabad ritmusban hömpölyögteti a költő gondolatait. Lám ezzel szemben biztos formaérzékű költő, aki könnyedén gyűri zárt formákba gazdag nyelvét. A két költői egyéniségnek ez a különbözősége tűnik ki Lám fordításaiából.

Ha Missuray-Krúg verseit ritmikai szempontból vizsgáljuk, feltűnik a daktiluszok és anapesztuszok túltengése. Lámnál meg éppen a trochaeusok, de különösen a jambusok vannak többségben. A nagy pátosz, amely Missuray-Krúg verseiben hol elfojtva, hol szabadon kitörve él, ezt a tempós ritmust (a verslábak nagyokat lépnek) kívánja. Lámnál meg szinte azt érezzük, mintha a német nyelv nehézségét akarná a jambusok szaporításával legyőzni. Hasonlítsunk pl. össze két sort. Missuray-Krúgnál: „Fészket rakott szívemben a csönd”. Lámnál: „In mei|nem Her|zen baut| ihr Nest| die Stil|le”. (A kiemelt magánhangzók a ritmikai hangsúlyt jelölik.) Lám fordítása (öt és feles jambusban) szinte Schiller Tell Vilmosának híres monológját juttatja az ember eszébe („Durch die|se hoh|le Gas|se muß | er kom|men”). Lám törekvése zárt formák alkotására a rimeknél is meglátszik. Missuray-Krúg-nál a rimek nem játszanak nagy szerepet. Hol megkeresi, hol sejteti, máskor meg teljesen elhagyja őket. Lámban ekkor is felülkerekedik a zárt formára törekvő költő (v. ö. pl. a „Pipacs”, a „Szivárvány” című költeményeket). Ilyenkor azután kitűnő a mű anélkül, hogy a jó fordítás szolgálatát [229](#)tenné, mondja Babits. Mert a fordító kénytelen a szövegből elhagyni, esetleg betoldani s a maga ízlése szerint a költeményt kikerekíteni. A fordítás pedig ezáltal veszélyesen közeledik az átköltéshez (v. ö. pl. helyenként az „Egyik virágosbolt előtt...” című költemény fordítását). Lám Frigyes mesteri kezére vall azonban, hogy a legtöbb esetben sikerült saját egyéniségétől elütő másik költő műveibe való beleélés. S érdekes, itt nem volt szüksége betoldásokra s az eredeti tartalmát mégis maradéktalanul adja vissza. Ilyen pl. a „Krizantén” c. költemény (Endrődy A. zenésítette meg) fordítása. Az eredetinek új meg új szépségeit ismerjük meg pl. a „Fertőrákosi kőfejtő fölött”, a „Látomás”, „Tudom, e lámpa ég” stb. címűek fordítása által. Ez talán a legszebb dicséret, amit fordítónak adhatunk, ez bizonyítja, hogy Lám jó munkát végzett. Külön kell kiemelnünk a fordító gazdag német nyelvezetét, amely Missuray-Krúg bőven omló képeinek mindenütt közelébe férközik.

A Kötet a Scarbantia-könyvek (szerk.: Thier László) kiadásában jelent meg.

Mollay Károly dr.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Dr. Wagner Richárd: A Világegyetem és a Föld. 170 lap. Kókai Lajos, Budapest, 1942.

Dr. Wagner Richárd: A Világegyetem és a Föld. 170 lap. Kókai Lajos, Budapest, 1942.

A földrajz az utóbbi évtizedben nagy változáson ment át. Leíró tudományból oknyomozó és összefüggéseket kereső tudomány lett. Míg régebben egyes részei (csillagászati, fizikai és leíró földrajz) inkább csak egymás mellett haladtak s nem kapcsolódtak szervesen egymásba, addig ma ezek szerves együttműködését kívánjuk. Az általános földrajznak arra kell törekednie, hogy kutatásában a leíró földrajz szükségleteire legyen tekintettel s viszont a leíró földrajz annak megállapításait használja fel és vegye tekintetbe. Nem találjuk most már kielégítőnek valamely táj vagy nagyobb egység ismertetését, ha annak egyszerű vagy akár művészi leírását kapjuk, hanem elvárjuk, hogy a jelenségek magyarázatát és okait is lássuk. Hogy a geográfus ezt megtehesse, számos más tudománykörhöz kell segítségért folyamodnia. Természetesen nem merülhet el egy ilyen segédtudomány pl. a csillagászat egész területén, hanem abból csak az érdeklő, ami a Föld felületén végbemenő jelenségekkel s az élőlények életével összefüggenek, ill.

ezekre hatást gyakorolnak.

Ilyen szempontok vezették e könyv szerzőjét is könyvének megírásában. A Világegyetem s a Föld című munka tulajdonképpen a csillagászati földrajz anyagát öleli fel. Szerencsésen válogatta ki a szerző a csillagászat hatalmas anyagából mindazt, ami a geografust érdekli, ill. amit tudnia kell, hogy a világegyetem s a földrajzi táj között fennálló kölcsönös hatásokat megérthesse s oknyomozó munkájában felhasználhassa.

Nem elégszik meg a szerző egyes tényezőknek fizikai szempontból való megismertetésével, hanem kutatja azok földrajzi hatásait. A könyvnek ilyen részei többek között pl.: A nehézségi erő és az ember kapcsolata. A megvilágítás értékének jelentősége a város, a falu és a tanya életében. A meleg, a domborzat és a talaj befolyása a szőlő elterjedésére. A lejtők és a település.

Az anyag ez újszerű tárgyalása érdekessé teszi a könyvet.

230Jó szolgálatot tesz e munka nemcsak a földrajzzal foglalkozónak, hanem mindenkinek, aki kutató szemmel szereti nézni azt a tájat, amelyben él, mert sok jelenség magyarázatát találhatja meg e könyv alapján, amelyekre talán eddig ügyet sem vetett.

L. J.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / Irodalom. / Széll Sándor dr.: Városaink neve, címere és lobogója.

Széll Sándor dr.: Városaink neve, címere és lobogója.

A Vármegyei Szociografiák kiadása. Kemény kötésben, színes fedőlappal, címerrajzokkal, fényképekkel. 96 lap, egy színes műmelléklettel. Budapest, 1941 (5 pengő).

Az első rész helyneveink eredetével foglalkozik és külön hangsúllyal emeli ki a honfoglaláskori helynévadás jellegzetességeit. Az erdélyi latin és román földrajzi nevek összehasonlító táblázata is az ezeréves magyar történeti jog mellett tanuskodik. Néhány gyakorlati tanácsot is olvashatunk a sorok között arról, hogy miként lehetne egyes idegen eredetű földrajzi elnevezésünket (Bácska, Pest, Visegrád, stb.) megfelelő magyar névvel (Bácsvidék, Zsolt megye, Váralja) felcserélni.

A heraldikai rész régi szükségletet fedez, amikor rendelkezésünkre adja a heraldika alapvető szabályait, valamint az összes városi és egyes jellegzetes községi címerek rajzát a színek pontos feltüntetésével. A heraldika a történetírásnak egyik legfontosabb segédtudománya és az ezeréves magyar mult sok szépsége tárul a kutató elé ilyen tudományok művelése közben. Ez a könyv is ilyen szépségekben gyönyörködtet bennünket. A magyar heraldikai irodalomban teljesen egyedülálló a munka azért, hogy a zászlók és lobogók módszertani ismertetését adja. A mellékelt színes táblázaton pedig a magyar városok és községek heraldikai jelvényeihez, vagyis címereihez és lobogóihoz a dicső magyar mult egy-egy szép emléke kapcsolódik és így ezeknek használata és szeretete – ami a szép munkából lépten-nyomon kitűnik – nemzeti kincseink fokozottabb megbecsülését jelenti. A Sopronról közölt adatok helytörténelmi anyagunkat gazdagítják.

(KJ.)

Sopron bibliográfiája.*⁽¹⁸⁶⁾

Bán J.: Kaleschiák Péter 1616–1696. (Soproni Szemle. 1942. évf., 1. sz., 86. l.)

Becht Rezső: Sopron és a soproniak. (Soproni Szemle, VI. [1942.] évf., 2. sz., 105. l.)

– Soproni hangulatok 2 képpel. (Tükör, 1942. júl. sz.)

Csapodi Csaba: Esterházy Miklós nádor 1583–1645. (Bpest, é. n., 8°, 171 l.)

Csatkai E.: A felsőszopori Tóth-család. (USV. 1942. márc. 7.)

– Ihász Imre diákkori emlékkönyve. (Soproni Szemle, 1942. 1. sz., 94. l.)

– Unterberger Ignác barokkfestő sopronmegyei vonatkozásai. (U. o.)

– Festetich Ignác, mint a soproni színház pártfogója. (Soproni Szemle, 1942. 1. sz., 93. l.)

[231](#)– Az első soproni magyar színelőadás (1792) szereplőinek levélváltásából. (Soproni Szemle, 1942. évf., 1. sz., 37. l.)

– Százötven esztendő a magyar színészet Sopronban. (USV. 1942. márc. 14.)

– Százötven évvel ezelőtt sopronmegyei díszruhában farsangolt Nápoly. (USV. 1942. márc. 21.)

– Emlékezések Gyóni Gézára. (USV., 1942. ápr. 11., 13.)

– A soproni jezsuiták nyomában. (USV., 1942. ápr. 18., 20.)

– A régebbi Schwartz-ház a Templom-utcában. [Az egykori Bezerédj-palota.] (USV., 1942. ápr. 25.)

– Az újabb Schwartz-ház a Templom-utcában. (USV., 1942. máj. 2.)

– Madagaszkár meghódítása a líceumi könyvtár régi ujságjaiban. (USV., 1942. máj. 16.)

– Néhány régebbi neves festőnkről. [Angeli Henrik, Iglér Gusztáv, Brandl Gusztáv, Klaber Gyula.] (USV., 1942. máj. 23.)

– Érdekes házak a Magyar-utcában és az Ezüst-utcában. (USV., 1942. máj. 30.)

– A katolikus gimnázium első magyar tanárja. [Óvári Xavér Ferenc.] (USV., 1942. jún. 3.)

– A Palatinus ág Sopronban. (USV., 1942. jún. 6.)

– A Neugebäude (Prikler-ház) a városház mögött. (USV., 1942. jún. 13.)

– Három klasszicista építész. [Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab.] (Soproni Szemle, VI. (1942.) évf., 2. sz., 114. l.)

– A Tűztorony régi falfestményei. (Soproni Szemle, VI. 1942. évf., 148. l.)

– A sárgarézöntő céh Sopronban. (Soproni Szemle, VI. (1942.) évf., 2. sz., 149. l.)

– A nagy napfogyatkozás 100 esztendő előtt. (USV., 1942. jún. 20.)

– Fürdőznek a régi soproniak... I–IV. közl. (USV., 1942. jún. 27., júl. 3., 11., 18.)

– A fényképezés legkorábbi időszaka Sopronban. (USV., 1942. júl. 22.)

– Az első soproni katonaiskola. (USV., 1942. aug. 1.)

– Egy várkerületi ház és két végrendelet. (USV., 1942. aug. 8.)

– A soproni harangöntés és tűzoltószerek gyártásának története. A Seltenhofer-gyár alapításának 125. évfordulójára. Sopron, 1942. 8°, 26 l.)

– A Szent Mihály-templom hajdani értékeinek nyomában. (USV., 1942. aug. 22.)

- A soproni ferencesek nyomában. (USV., 1942. aug. 29.)
- Csemegi J.*: Prédikált-e Kapisztrán János a soproni bencéstemplom kőszószékéről? (Soproni Szemle, 1942. évf., 1. sz., 70. l.)
- Győrfi J.*: A soproni erdők rovarkárosítói. I–II. (Soproni Szemle, 1942. évf., 1–2. sz.)
- Felpétzi Győry J.*: A soproni zsidókapu. Történelmi regény. (8°, Szeged–Budapest, 1941.)
- Hamar Gy.*: A soproni evangélikus igehirdetők. (Soproni Ev. Gyülekezeti Lap, V. (1942.) évf., 1–3. sz.)
- 232***Házi J.*: Benedek Lajos tábornagy levele Rupprecht Kálmán hadnagyhoz. (Soproni Szemle, 1942. évf., 1. sz., 92. l.)
– Gúnyvers a soproni asszonyokról 1595-ből. (Kny. az Archivum Philologicum-ból.) Bpest, 1942. 8°, 20 l.
- Heimler, H.*: Mathias Lang ein Prediger des Wortes Gottes zu Oedenburg in Ungarn. (Gustav Adolf-Kalender, 1942. 68. l. 2 képpel.)
- Heimler K.*: Payr György és Payr Mihály krónikája 1584–1700. (8°. V + 99 l., Soproni krónikák II. Sopron, 1942 és Soproni Szemle, 1942. évf., 2. sz.)
- Horváth A.*: A csornai premontrei prépostság commendatorai a XVI–XVII. században. 8°, 23 l., é. n.
- Kamenszky–Pekovits.*: A Magyar Telefónhírmondó és Rádió R.-T. *Soproni Nap* című közvetítése 1942. február 2-án. Kiadja Sopron város. 8°, 68 l., 18 képpel.
- Károlyi A.*: Soproni séta. (Uj Magyarság, 1942. aug. 5.)
- Keresztury D.*: Sopron a magyar szellemi életben. (Élet, 1942. évf., 12. sz.)
- Louringer E.*: A Sopron városi múzeum térképgyűjteménye. (Soproni Szemle, 1942. évf., 1. sz., 16. l.)
- Lesi V.*: A Frankenburg-féle Életképek. Debrecen, 1941. Szerző. 8°, 78 l.
- Lestyán S.*: A százéves Soproni Takarékpénztár (Sopron, 1942. 4°, 22 l., számos képpel.)
- Mollay K.*: Adatok a soproni ispotály történetéhez. (Soproni Szemle. VI. évf., 1. sz., 29. l.)
– Az 1622. évi soproni belvárosi tervrajz magyarázó szövege. (Soproni Szemle, VI. [1942.] évf., 2. sz., 151. l.)
- Mühl A.*: A fekete-fehér művészet soproni úttörője. [A jubiláros fényképkiállítás elé.] (USV., 1942. aug. 1.)
– Soproni mesterfotósok. (USV., 1942. aug. 8.)
- Németh S.*: Körösi Csoma Sándor soproni barátja: Borgátai Szabó József. (Nyugati Őrszem, 1942. jún. sz.)
– M. Torkos József 1710–1791. (Soproni Szemle, VI. [1942.] évf., 2. sz., 141. l.)
- Östör József.*: Széchenyi magyar fajvédelme [Előadás.] (8°, 84 l., Budapest, 1941. Orsz. Nemz. Klub kiadv., 38. sz.)
– Széchenyi István és Sopron. (Soproni Szemle, 1942. évf., 1. sz.)

Thier, L.: Ein vergessener Soproner Kirchenmusiker. [Franz Kurzweil d. J., der Begründer der Stadtpfarr-Musikschule. (Ö. Z., 1942. júl. 18–25.)

Verbényi L.: Egy soproni költő arcképéhez. Szőke László újabb verseskötete. (USV., 1942. aug. 19.)

Winkler Oszkár: Bérházépítkezés Sopronban. 1 tkp., 7 kép, 1 alaprajz. (Magy. Építőművészet. 40. [1941.] évf., aug. sz.)

Ziermann, L.: Unser Friedhof. (Sopr. Ev. Gyül. Lap, V. [1942.] évf., 1–3. sz.)

Zimmermann, B.: Der Oedenburger Musikverein im Jahre 1835. (Südost-Forschungen, VI. évf., 3–4. sz. Leipzig, 1941.)

*

A jobb magyar jövőt munkálja a Hűség Városa. (Uj Világ, VIII. évf., 20. sz., máj. 21.)

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / HIRDETÉS

HIRDETÉS

PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK

Alapítattott 1841-ben kelt királyi szabadalomlevéllel.
Bármely ügyben készséggel ad felvilágosítást.

Alaptőke és tartalékalapok: 64,100.000 pengő

Soproni fiókja: Várkerület 117. szám Telefon: 92, 132.
Sürgőnycím: COMMERZ.

Az új villamos árszabás mellett érdemes a Lövékben

villamos rezsót, tűzhelyet, vasalót, hőtárolót és szivattyút alkalmazni.

Az új gáztarifa pedig a
városbeli konyhák és fürdőszobák üzemét teszi olcsóvá!

SOPRONI TAKARÉKPÉNZTÁR

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézete

Alapítattott 1842 Sopron, Széchenyitér 19 Telefonszám 23

Kölcsönöket folyosít ház- és földingatlanokra. – Betéteket legjobban gyümölcsöztet. – Foglalkozik a banküzlet minden ágával. – Minden ügyben díjmentes felvilágosítással szolgál.

BAUMANN BÉLA

OKL. KŐFARAGÓMESTER ÉS CEMENTÁRUGYÁROS

SOPRON, KŐFARAGÓ-TÉR 5 – TELEFON 469

Mindennemű kőfaragó-, műkö- és cementmunkák, építőanyagok eladása

LÖVÉRSZÁLLÓ

110 szoba
Központi fűtés
Hideg és meleg folyóvíz
Lift
Garázs
Bar
Tennisz pályák

Elsőrendű szálloda a tizezer holdas városi erdő közvetlen közelében.

Bérlő:
Horváth Imre

Telefon 622 és 714.

Minden házban igazi öröm a családi sör!

Felvételeit

előhívja
másolja
nagyítja
gyorsan, szépen

MOLNÁR ZOLTÁN

foto-illatszertár
Sopron
Templom-u. 27.
Telefon 690

Mindig nivós műsor a Városi Moziban!

Telefon 424

Perkovátz Félix

SZÉCHENYI-TÉR 12 SOPRON TÁVBESZÉLŐ 888

Kitűnő konyha
Elsőrangú borok
Állandóan frissen csapolt sör

„HUBERTUS” VADÁSZLAK

Sopron legkedveltebb üdülő- és kirándulóhelye.

Egész éven át nyitva.
Rendkívül mérsékelt árak.

Gyönyörű kilátás az osztrák Alpesekre.
A várostól 3 km-nyire.

Jól ápoltságú sétautak.

A Soproni Városszépítő-Egyesület tulajdona.

Bérlő: Konrad Frigyes.
Távbeszélő: 633.

**MED. UNIV. dr. HERNFELD PÁL
LÖVÉR-PENZIÓJA**

**EGÉSZ ÉVBEN NYITVA. KÖZPONTI FŰTÉS
HIDEG-MELEG VÍZ. – TELEFON: 940**

VASÁRUGYÁR R.T.

SOPRON, CSENGERY-U. 32

GRUBER-PENZIÓ

A VÁROSLIGETBEN

TÁVBESZÉLŐ: 484. SZÁM

Szép magaslati, por- és szélmentes helyen, tölgyes- és fenyveserdők közvetlen közelében. Ideális üdülőhely.
38 modernül berendezett szoba, folyóvízzel, fürdőszoba, villanyvilágítás.

Terrasz szép kilátással.
Kivánatra dietikus konyha.
Egész éven át nyitva.

BÉRLŐ: KIS FERENC

RAUNER MIHÁLY

NEMZETKÖZI SZÁLLITMÁNYOZÁSI VÁLLALAT
HIVATALOS VASUTI SZÁLLITÓ

Bútorszállítás
Raktározás
Fuvarozás
Elvámolás

Sopron, Manninger-út 8–10. szám
Távbeszélő: 577
Városi iroda: 900

Pannonia-Szálló
A VÁROS KÖZPONTJÁBAN

Hideg és meleg folyóvíz
Központi fűtés
Garage
Klubhotel

TELEFONSZÁM
80

SELTENHOFER FRIGYES FIAI

ALAPÍTVÁ: 1816 SOPRON TELEFON: 66

MAGYAR KIRÁLYI UDVARI SZÁLLITÓK

Legelső tűzoltószert, kutszivattyú és gépgyár, harang-, fém- és vasöntőde

Harangok, vasállványok, tűzoltófecskendők

úgy kocsik-, mint motorfecskendők, továbbá harangöntés, fémöntés, kutak stb., stb., beszerzéseknél forduljon bizalommal minden tekintetben teljes garanciát nyújtó megbízható keresztény gyárunkhoz s a legnagyobb készséggel adunk díjmentesen költségvetést, kívánságra díjmentesen kiszállunk, kedvező fizetési feltételeket adunk sok évi jótállás mellett.

Gyártmányaink a párizsi világkiállításon az aranyéremmel, azonkívül sok-sok arany- és ezüstéremmel és díszoklevéllel kitüntetve.

Hazánk legrégebbi, több mint 125 év óta fennálló keresztény gyára

SOPRONI IDEGENFORGALMI R.-T.

SOPRON, VÁRKERÜLET 44

Telefonszám 379

A magyar kir. Államvasutak és a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasut hivatalos menetjegyirodája

FÜRDŐ-ÜZEM

AUTÓBUSZ-ÜZEM

IDEGENFORGALMI ÜGYEKBEN DÍJTALAN FELVILÁGOSÍTÁS!

FÉNYKÉPÉSZET

Lobenwein Harald

FOTÓSZAKÜZLET / AMATŐRLABORATORIUM

Sopron, Kossuth L.-út 13. / Tel. 352

Hackstock Károly

vaskereskedés, Várkerület 74. Telefon 33

Tűzhelyek, kályhák, zománcedények, építési anyagok!

Minden jó soproni polgár tagja a Soproni Városszépítő Egyesületnek!

A Soproni Városszépítő Egyesület

FAISKOLÁJA

a legjutányosabban szállít gyümölcsfa csemetéket
és
díszcserjéket

Távbeszélő: 220 és 379
Telep: Sopron, Harkai-út.

EGYÜNK

Stauffer

SAJTOT – VAJAT

IZÜK ÉS TÁPÉRTÉKÜK FELÜLMULHATATLAN

Tómalom Strandszálló

Étterem, penziórendszer. Polgári árak!

Strandfürdő, csónakázás. Autóbuszjárat a városba és a Lövérékbe.

Egész éven át nyitva!

Tulajdonos Kovács Vince

Telefon 152

RÖTTIG-ROMWALTER NYOMDA R.-T.

KÉSZÍT NYOMTATVÁNYOKAT, KÖNYVEKET ÉS EGYÉB NYOMDAI TERMÉKEKET A
LEGKÉNYESEBB IZLÉST KIELÉGÍTŐ KIVITELBEN

SOPRON, DEÁKTÉR 56

TÁVBESZÉLŐ: 19

VIRÁGOT

RAFFENSPERGER FERENC FIAI

VIRÁGTERMEIBŐL

SOPRON, Erzsébet-utca 9. Tel. 54. / Kossuth L.-utca 45. Tel. 780.

Kertészet: Nándorfásor 8. Tel. 610. / Alapítási év 1803.

Diebold-Foto

Sopron, Mátyás király-u. 1.
Telefon: 378

FELSŐLÖVÉRI PENZIÓ

KITŰNŐ ELLÁTÁS
MÉRSÉKELT ÁRAK

FENYVES-SOR 7

Tulajdonos: Dr. PÁLOVICH ISTVÁNNÉ

Távbeszélő: 798. és 821.

1942. VI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM / A SOPRONI SZEMLE KIADVÁNYAI.

A SOPRONI SZEMLE KIADVÁNYAI.

(Kaphatók a kiadóhivatalban.)

1. *Becht Rezső*: Az én városom
2. *Thirring Gusztáv dr.*: Az első soproni népszámlálás
3. *Varga Lajos dr.* és *Mika Ferenc dr.*: A magyar Fertő halászata az utolsó 12 esztendő folyamán
4. *Lauringer Ernő*: A rekonstruált capitoliumi trias-szobrok Sopron város múzeumában
6. *Payr Sándor*: Zinzendorf és Sinzendorf grófok Sopronban
9. *Romwalter Alfréd dr.*: Római-kori sajtolt üveg Sopronból
10. *Csipkés Kálmán*: Soproni órakiállítás
12. *Thirring Gusztáv dr.*: Sopron népessége a 18. század elején
13. *Breuer György*: A sopronmegyei madárvárták

14. *Szádeczky-Kardoss Elemér dr.*: Sopron vármegye Zsira-környéki (délnyugati) részének geológiája és morfol
15. *Soós Imre*: Adatok a sopronmegyei középbirtokok 16. századi történetéhez
16. *Storno Miksa*: Adatok a soproni festészet történetéhez I., II.
17. *Becht Rezső*: Soproni évszakok. Tél
19. *Zügn Nándor*: Soproni erdészeti régiségek
20. *Kolb Jenő*: Régi játékkártyák és kártyafestők Sopronban
21. *Leitner József*: Bredeczky Sámuel (1772–1812)
22. *Kárpáti Zoltán dr.*: Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén
23. *Csipkés Kálmán*: Üveg- és keramiai kiállítás Sopronban
24. *Dr. Wiczián Dezső*: Payr Sándor (1861–1938)
25. *Becht Rezső*: Soproni évszakok. Tavasz
26. *Kapuy Vitál*: Egered. (Helytörténeti tanulmány)
29. *Főző Géza*: Soproni gesztenyések.
30. *Becht Rezső*: Soproni évszakok. Nyár
31. *Thirring Gusztáv*: Sopron vármegye községeinek népesedési fejlődése az utolsó 150 év alatt
32. *ifj. Csemegi József*: Sopronbánfalva középkori templomai
33. *Veszélka László dr.*: A soproni rajziskola története 1778–1799. (Első közl.)
34. *Stornó Miksa*: Római-kori leletek Sopron Belvárosából
35. *Csipkés Kálmán*: Régi soproni egyházi ruhák
36. *Weinberger G. A.*: Ifj. Storno Ferenc (1851–1938)
37. *Csatkai E. dr.*: A gróf Szapáry-kastély Bükön
38. Kapuvári népviselet. I.
39. *Becht Rezső*: Soproni évszakok. Ősz

41. *Németh Sámuel*: A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei: inkunabulák, unikumok
42. *Verbényi László dr.*: A soproni rajziskola története (II. közl.)
43. *Énekes Kálmán*: A sopronhorpácsi kastély
44. *Kokas Kálmán*: A szanyi népviselet
45. *Varga Lajos dr.*: Nagyméretű darázsfészek a soproni Felsőlövérekéből
48. *Vitéz Lenky Jenő*: Király József Pál
49. *Levárdy Rezső*: id. Storno Ferenc pannonhalmi működése
50. *Romwalter Alfréd dr.*: A Hallstatt-La-Tène korabeli vaskohászat Sopron környékén
51. *Verbényi (Veszélka) László dr.*: A soproni rajziskola története (III. közl.)
52. *Csatkai Endre dr.*: A zsirai (gyülevizi) kastély
53. *Sandy Dezső*: Csornai népviselet
54. *Becht Rezső*: Soproni évszakok. 5 műmelléklettel és 12 szövegközti képpel.
55. *Ruhmann Jenő dr.*: Torkos László. (1839–1939.)
56. *Vitéz Házi Jenő dr.*: A soproni plébániai iskola
57. *Verbényi (Veszélka) László dr.*: A soproni rajziskola története. (Negyedik közlemény.)
58. *Varga Lajos dr.*: Hat év előtti osztrák vita a Fertő tó sorsáról
59. *tóth-lipcsei Fabricius Endre*: Sopron és a Napoleon-i háborúk
61. *Csatkai Endre dr.*: A simasági kastély
62. *Neubauer Elemér*: Ágfalvi népviselet
63. *Csatkai Endre dr.*: Klieber József szobrász és a soproni régi kaszinó oromzata
64. *Becht Rezső*: Város és erdő
65. *Dr. Verbényi (Veszélka) László*: A soproni rajziskola története
66. *Bergmann Pál*: Sopron városfejlesztési terve

67. *Dr. Mollay Károly*: Sopron vármegye középkori történelmének nyelvészeti és történeti kérdései
68. *Csipkés Kálmán*: Régi soproni cégérek
69. A fertőrákosi püspöki kastély
70. *Östör József*: Tévedések, ferdtések. Széchenyi István tudóstársasági alapítása. – Magyar nyelvtudása. Á Újabb a Karolina-ügyben
71. *Thirring Gusztáv*: A Széchenyi-család soproni házai
72. *Lauringer Ernő*: Széchenyi István gróf az érmészetben
73. *Thier László*: Széchenyi- emlékek
74. *Csatkai E.*: Széchenyi-műemlékek Nagycenken
- 75 *Berecz Dezső*: Moller Ede 1853–1882
76. *Radó István*: A soproni Széchenyi-könyvtár
77. *Adalékok a soproni Széchenyi-irodalomhoz*
78. *Verbényi (Veszélka) László*: A soproni rajziskola története. (Utolsó közlemény.)
79. *Schindler A. dr.*: Városszéli telepítés
80. *Storno M.*: Néhány sopronmegyei régi templomról. Képekkel
81. *Csatkai E.*: A dénesfai gróf Cziráky-kastély
82. *Thirring Gusztávné Waisbecker Irén*: Emlékek viharos időkből, amikor a Széchenyiek megszerették Sopron
83. *Benkő László dr.*: A soproni Nemes Magyar Társaság. A legrégebb magyar önképzőkör
84. *Bergmann Pál*: Sopron városrendezésének kérdései
85. *Hárs György*: Csákányütés a belvárosban
87. *Kotsis Tivadar*: Barlangok a tómalmi erdőben
88. *Csipkés Kálmán*: Régi bábsütő emlékeink
89. *Csatkai Endre dr.*: A röjtöki kastély
90. *Soproni krónikák*: I. Petz Dániel és fia krónikája

91. *Massalsky Miklós herceg*: Volt-e Julianus Apostata császár Sopronban?
92. *Vajk Artúr*: A brennbergi szénbányászat és a bécsi hajózható csatorna
93. *Csatkai Endre dr.*: A nagylozsi báró Solymossy-kastély
94. *Németh Sámuel*: Mértékletességi Egyesület Sopronban 1619
95. *Storno Miksa*: A soproni kulcsleletek alaki változásai
96. *Csipkés Kálmán*: Vitnyédi fejfák
97. *Thirring Gusztáv dr.*: Adatok Sopron 112 év előtti gazdasági helyzetének ismeretéhez
98. *Storno Ferenc*: Régi soproni borsajtók, hordók és mércékről
99. *Udvardi Lakos János*: Adatok a Soproni Kereskedelmi Testület multjához
100. *Csatkai Endre dr.*: Sopronmegyei kastélyok
101. *Győrfi János dr.*: Sopron és környékének rovarfaunája
104. *Csatkai E. dr.*: Sopronmegyei kastélyok
105. *Reményi V.*: Brennbergbánya szociális fejlődése
106. *ifj. Csemegi József*: A Keresztelő Szent János tiszteletére épült kápolna Sopronban
107. *Hajós Elemér*: Karácsonyi és újévi népszokások a Rábaközben
108. *Verbényi László dr.*: A testületi nevelés nyomai Sopronban a kereskedelmi tanonciskolák megindulása előtt
109. *Kárpáti Zoltán dr.*: Sopron környékének fontosabb gyógynövényei
110. *Horváth Tibor Antal*: A horpácsi prépostság
111. *Heimler K. dr.*: Thirring G. és munkássága
112. *Németh S.*: Egy soproni ábrándos történetíró Borgátai Szabó J.
113. *Thirring L. dr.*: Sopron népessége 1941. jan. végén
114. *Géfin Gy. dr.*: Adalékok Sopron művészettörténetéhez
115. *Csatkai E. dr.*: A virtsológi Rupprecht-kastély Sajoskálón

116. *Csipkés Kálmán*: A Városi Múzeum borászati emlékei
117. *Storno M.*: Soproni városrészletek 1852-ből
118. *Kotsis Tivadar*: Sopronkörnyéki barlangok
119. *Mollay K. dr.*: Soproni élet a 15. század második felében
120. *Hajós Elemér*: A rábaközi népviselet
121. *Storno Miksa*: A római amfiteatrum és nemeseum Sopronban
122. *íj. Csemegi József*: Középkorú kőlámpások Sopron területén
123. *Thirring G.*: Adatok a soproni céhekről a 19. század első felében
124. *Kárpáti Z.*: Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén
125. A Seemann házaspár művészete
126. *Csipkés K.*: Sopron sz. kir. város múzeumának régi céhedényei
127. *Östör József*: Széchenyi és vármegyéje
128. *Vitéz Házi Jenő*: A soproni polgárjog megszerzésének története
129. *Berecz Dezső*: Frankenburg Adolf harmadik felesége
130. *Hamar Gyula*: Gamauf Teofil feljegyzései Kis Jánosról
131. *Weger Imre*: Néprajztérképek módszere
132. *Csatkai Endre*: Kinek a műve a soproni régi színház oromcsoportja?
133. *Kotsis Tivadar*: Sopronkörnyéki barlangok
134. *Östör József*: Széchenyi István és Sopron
135. *Lauringer Ernő*: A Sopron városi múzeum térképgyűjtem.
136. *Csatkai Endre dr.*: Az első soproni magyar színelőadás szereplőinek levélváltásából
137. *íj. Csemegi József*: Prédikált-e Kapisztrán János a soproni bencéstemplom kőszószékéről
138. *Mollay Károly dr.*: Adatok a soproni ispotály történetéhez

139. *Becht Rezső*: Sopron és a soproniak

140. *Csatkai Endre dr.*: Három klasszicista építész (Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab)

141. *Győrfi János dr.*: A soproni erdők rovarkárosítói

142. *Heimler Károly dr.*: Payr György és Payr Mihály krónikája (1584–1700)

RÖTTIG-ROMWALTER NYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, SOPRON, 12942

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Hasonló a Siebm. 243 t. közölt Komáromy X. címerhez, de ott nyitott szárnyak között van egy holló.

2 (Megjegyzés - Popup)

Nemességét 1702. ápr. 3-án nyerte. Kempelen id. m. VI. k., 383. l.

3 (Megjegyzés - Popup)

Siebm. 302. táblán hasított pajzs első mezeje ugyanez, a baloldali vörös mező hullámos haránt pólyával van osztva, a pólya alatt és fölött egy-egy arany lilium. Címeres levelet Martony Bertalan, Pozsony város konzulja kapott 1790-ben. Ez is egy példája annak, hogy a már viselt polgári címet hivatalosan is méltányolták.

4 (Megjegyzés - Popup)

A királyi könyvek szerint 1796. júl. 15-én P. János és Mihály címeres levelet kaptak. (L. R. LIX. 157. 1.) N. I. i. m. IX. 104–105., a címer az itt leírtak a továbbfejlesztése. Siebmacher 350. T. szerint a szárnyak ezüst-vörös, arany-kék színűek.

5 (Megjegyzés - Popup)

* Régente Főpiatz, Marktplatz, Hauptplatz, Városháztér, Rathausplatz.

6 (Megjegyzés - Popup)

Sándy Gyula: Soproni képek. Technika XI., 48. l.

7 (Megjegyzés - Popup)

Mihályi Ernő: Sopron renaissance- és barokkstílusban épült házai. 16–17. l.

8 (Megjegyzés - Popup)

Falazatuk a vakolat alatt még megvan.

9 (Megjegyzés - Popup)

Zeughausz Raittung De Anno 1692. Kézirat a Storno-gyűjteményben.

10 (Megjegyzés - Popup)

Heimler Károly: Sopron műemlékei. I. Belváros, 54–59. ábrák.

11 (Megjegyzés - Popup)

A m. kir. áll. Felső Építő Ipariskola 1926–27. tanév szünidei felvételei. VIII., 1–6. táblák.

12 (Megjegyzés - Popup)

Mollay Károly: Soproni élet a 15. század második felében. Soproni Szemle, V. (1941), 109. l.

13 (Megjegyzés - Popup)

Sopron szab. kir. város monografiája. II. 245–248. l.

14 (Megjegyzés - Popup)

Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734–1939-ig. 5. l.

15 (Megjegyzés - Popup)

Heimler i. m. I., 168. l.

16 (Megjegyzés - Popup)

Id. Storno Ferenc naplófeljegyzése. Storno-levéltár.

17 (Megjegyzés - Popup)

A soproni áll. leánygimnázium értesítője az 1925–26. iskolaévről. Közzéteszi *Schwartz Kálmán* igazgató, Sopron, 1926, 3–4. ll.

18 (Megjegyzés - Popup)

A Storno-család Széchenyi-gyűjteményének tárgyjegyzéke. Gróf Széchenyi István kéziratainak, valamint egyéb leveleknek közlésével kiadja *Storno Miksa*, Sopron, 1938.

19 (Megjegyzés - Popup)

Nyitva naponta 10–13-ig.

20 (Megjegyzés - Popup)

„Csobánc”. Rege, írta Kisfaludy Sándor, képekben Storno Ferentől. Sopron, 1866. Rajzolta, körerajzolta és kiadja Storno Ferenc Sopronban. Art. lith. Institut von Ant. Hartinger, Wien.

21 (Megjegyzés - Popup)

Storno Ferenc: Régi soproni borsajtók, hordók és mércékről. Soproni Szemle, IV. (1940), 358–369 ll.

22 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. a 11. jegyzetet.

23 (Megjegyzés - Popup)

Özv. Prickler Jánosné úrnő ajándéka.

24 (Megjegyzés - Popup)

a *Storno Ferenc* i. m. 363–364. ll.

25 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Storno Ferenc* i. m. 365–367. ll.

26 (Megjegyzés - Popup)

L. Ch. Wilhelm von Schiller: *Chronik des ungarischen Adelsgeschlechtes von Schiller*. I. 32. l.

27 (Megjegyzés - Popup)

Ugyanott 54. l.

28 (Megjegyzés - Popup)

Közölve: *Magyar Művészet* IV. (1928.) évf., 7. sz., 557. l.

29 (Megjegyzés - Popup)

Kiállítva az 1896. évi milléniumi kiállításon és egy lap közölve a képzőművészeti osztály képes tárgymutatója CXII számú mellékletén.

30 (Megjegyzés - Popup)

L. *Bella Lajos*: *Soproni emlékek*. *Arch. Ért.* 1909, 393. l. Régi egyházművészet országos kiállítása Budapest, 1930. Katalógus 98. l., 392. sz.

31 (Megjegyzés - Popup)

L. *Bella* i. m. 394. l.

32 (Megjegyzés - Popup)

L. Régi egyházművészet orsz. kiáll. Bpest, 1930. 39. l., 204. sz.

33 (Megjegyzés - Popup)

Rövidítések: B. és szám = Bartsch jegyzéke; rm. = rézmetszet, fm. = fametszet; rk. = rézkarc; m. = lemezmagasság; sz = lemezszélesség.

34 (Megjegyzés - Popup)

W. Dietterlein 1598-ban; Nürnbergben nyomtatott „*Architectura*” című teljes műve a Storno-gyűjtemény könyvtárában.

35 (Megjegyzés - Popup)

I. m. teljes példánya a Storno-gyűjtemény könyvtárában.

36 (Megjegyzés - Popup)

L. *Storno Miksa*: Adatok a soproni festészet történetéhez. Soproni Szemle, I. (1937.), 212–222. II.

37 (Megjegyzés - Popup)

I. h. II. (1938), 28–29. II.

38 (Megjegyzés - Popup)

Storno Miksa i. m. Soproni Szemle. II. (1938), 27. I.

39 (Megjegyzés - Popup)

J. h. II. (1938), 25. I.

40 (Megjegyzés - Popup)

Michael Lukas Leopold Willmann 1630–1706.

41 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 439. Lenk Wilhelmina magániskolájára vonatkozó rész.

42 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 439, a magániskolák bezárására vonatkozó rendelkezés.

43 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 439, a városkapitány jelentése az iskolák bezárásáról.

44 (Megjegyzés - Popup)

Az adatok Michel „Geburts- und Sterbetäge meiner lieben Angehörigen” c. sajátkezű feljegyzései alapján, amelyeket Csipkés Kálmán múzeumi úr volt szíves rendelkezésemre bocsátani, amiért ezúton is köszönetet mondok.

45 (Megjegyzés - Popup)

A soproni plébániai iskolának csak kezdete ismeretes (Házi: A soproni plébániai iskola, Soproni Szemle III. évf. 103–116), később egyes adatok vannak, sorsa feltárva nincs. 1778-ban jelentős változás következett be (v. ö. Bán J.: Sopron újkori egyháztörténete 111, 338, 405; Verbényi L.: A soproni rajziskola története 9).

46 (Megjegyzés - Popup)

A tanító egyúttal sekrestyés is. L. Bán: i. m. 339. I.

47 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 498. a–b.

48 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 498. c.

49 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. IX. 498. c.

50 (Megjegyzés - Popup)

Fasc. 498, Empfangbestätigung.

51 (Megjegyzés - Popup)

Michel: „Geburts- und Sterbetäge meiner lieben Angehörigen” alapján.

52 (Megjegyzés - Popup)

Beethoven-breviárium, 411. lap.

53 (Megjegyzés - Popup)

Kismartonnal csaknem egyidőben *Eszterházán*, a „magyar Versailles” kitűnően felszerelt operaházában a pompakedvelő Esterházy Miklós herceg vendégserege hódol Haydn művészetének, *Nagyecenken* pedig – Mátray Gábor szerint – Széchenyi gróf tart fenn udvari fúvószenekart Dorfmeister karmester vezetésével. (Tudományos Gyűjtemény, 1829. III. kötet, 69. lap. – Lásd továbbá: *Brodzky Ferenc: A veszprémi Harmónia. Dunántúli Szemle*, VII. (1940), 77. lap.)

54 (Megjegyzés - Popup)

Payr Sándor: Soproni zenetörténeti emlékek (1911), 8–9. ll.

55 (Megjegyzés - Popup)

Payr Sándor: Wohlmuth János, orgonista és karmester, Sopron jeles zeneművésze. (1643–1724.) Sopron, 1929.

56 (Megjegyzés - Popup)

L. *Csatkai Endre: Mikor Sopron zenei ügyeit a várostoronyban intézték... Sopronvármegye*, 1939. február 2.

57 (Megjegyzés - Popup)

6 Polgárkönyvek. Városi levéltár. A tanácsjegyzőkönyvekben már 1778-ban olvassuk Kurzweil Ferenc Antal szabó nevét (271. lap), ki évek óta Sopronban tartózkodik s eredetileg *Kratochvilla* volt a neve. 1808-ban a bencésgimnáziumban lakik, mesterségét folytatja ugyan, de tán iskolaszolga is volt. 1812–1822-ig a Káptalan lakói közt említi a telekkönyv. 1784 és 1798 közt a Szt. Mihály-utca 24. számú házában lakott; *ez tehát a karnagy szülőháza*. (A Soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület 1941. november 29-én megtartott közgyűlésén e ház emléktáblával való megjelölését határozta el. Az emléktábla gondolatát *Bauer Nándor* rk. elemi iskolai c. igazgató vetette fel az *Oedenburger Zeitung* 1941. október 27. számában.)

58 (Megjegyzés - Popup)

A Szt. Mihály-plébánia születési anyakönyve.

59 (Megjegyzés - Popup)

A folyamodvány eredetijét Sopron sz. kir. város levéltára őrzi.

60 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1821. január 26.

61 (Megjegyzés - Popup)

A művelődéstörténeti szempontból is figyelemreméltó okmány a szerző gyűjteményében.

62 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1821. február 23.

63 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1821, 739. szám.

64 (Megjegyzés - Popup)

Wester Flóriánról l. *Verbényi László* közleményét: Soproni Szemle II. (1939), 176–178. ll.

65 (Megjegyzés - Popup)

Karnagyunknak a művészi munka mellett akadt prózai ízű gondja is bőven, például *állandó orgonaszíjhúzó* (Orgelzieher) biztosítása, aki nélkül bizony Kurzweil mester is – mint kérvényében írja – nem egyszer érhető zavarba jött. Ez ügyben 1823-ban azzal a kérelemmel fordul a tanácshoz, hogy állandó orgonaszíjhúzót alkalmazzon. A kérvény szövegét l. *Thier, Ladislaus: Künstlersorgen*. Franz Kurzweil ersucht um Beistellung eines ständigen Orgelziehers. (Oedenburger Zeitung. 1940. május 11.)

Pettko József aljegyző a kérvényre a következő tanácsi határozatot írta: „Es hat bey dem untem 31. Jan. l. J. Nr. 357 über die Censur erfolgten Schluß sein Verbleiben. Ex senatu 7a Febr. 1823.”

1824-ben újból időszerű az orgonaszíjhúzó díjazásának kérdése, akit a tanácsi határozat értelmében ugyan a mindenkori karnagy tartozik fizetni, kárpótlásul azonban őt illeti az iskolakert hasznélvezeti joga. L. Tanácsjegyzőkönyv, 1824. jan. 30., 268. szám.

66 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1829, 943. szám.

67 (Megjegyzés - Popup)

A kérvény fogalmazványa gyűjteményünkben. Szövegét l. *Thier, Ladislaus: 16 Gulden für Exequien*. Beiträge zur Biographie Franz Kurzweils d. Ä. (Oedenburger Zeitung. 1940. május 18.)

68 (Megjegyzés - Popup)

A soproni róm. kat. elemi iskolák történetét 1778-tól 1892-ig *Rohn Nándor* igazgató közölte Póda Endre városplébános „A soproni kath. paróchia és a Soproni kath. hitközség története” c., 1892-ben megjelent munkájában, hol bővebb adatok találhatóak e kérdésre vonatkozólag. Értékes régibb adatokat közöl *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Sopron, 1938.

69 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Lokal-Blatt 1865. III. 1. Megemlítjük, hogy 1857-ben, a kat. főelemi iskola épületének fölszentelésekor a tanítók fizetését már egyszer rendezték. (*Rohn*: i. h. 136. l.)

70 (Megjegyzés - Popup)

Rohn: i. h. 131. lap. A tanulmány szerzője megemlíti még a külvárosi elemi iskolának 1855-ben történt kibővítését egy leányosztállyal. Ugyanakkor az iskola igazgatását a városplébánosra bízzák.

71 (Megjegyzés - Popup)

Bővebben erről a VII. fejezetben.

72 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Csatkai Endre*: A Soproni Zeneegyesület százéves történetének vázlata, Sopron, és *Thier László*: Die Entstehung des Oedenburger Musikvereins, Oedenburger Zeitung, 1924. április 13., 15. és 16., A Zeneegyesület megalapítása, Sopronvármegye, 1925. okt. 22., Franz Kurzweils Manuskript über die Geschichte der Vereinsgründung, Oedenburger Zeitung, 1929. június 9.

73 (Megjegyzés - Popup)

* 1784. III. 4., † 1842. III. 7. I A Felsőszopori Tóth-családról, nevezetesen Tóth Józsefről *Csatkai Endre* írt az „Új Sopronvármegyé”-be (1942. márc. 7) értékes cikket. Tóth József a Zeneegyesületnek első elnöke volt és három évig viselte ezt a tisztséget. A régi Szent Mihály-temetőben porlad. Felesége, szül. Mártonyi Johanna, 1859-ben halt meg.

74 (Megjegyzés - Popup)

Az újonnan alakult egyesületről és célkitűzéseiről a híres bécsi császári zenetársaság is rövidesen tudomást szerzett és havi jelentéseiben (Wiener Monatsbericht der kaiserl. Gesellschaft der Musikfreunde, 1830) ír róla.

75 (Megjegyzés - Popup)

Régi zeneegyesületi műsorokat nagyobb számmal a Városi Levéltár, Scholz János és e tanulmány szerzője őriznek. L. *Thier László*: Adatok a soproni zene történetéhez. A Zeneegyesület műsorgyűjteményéről, Sopronvármegye, 1925. dec 12., és Beiträge zur Geschichte des Oedenburger Musikvereins. 3. Einige interessante alte Programme. Oedenburger Zeitung, 1929. június 29.

76 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai, André: Kurze Geschichte des Oedenburger Musikvereins, Oedenburger Zeitung, 1929. október 20. – Kurzweil befolyásának tudható be az alapszabályok 1832-iki módosítása is. A közgyűlésnek benyújtott javaslat 1832. május 1-én kelt. (Lásd az Oedenburger Zeitung 1940. aug. 17-iki számát: Zum Entwurf der Statutenabänderung des Soproner Musikvereins im Jahre 1832.)

77 (Megjegyzés - Popup)

A lemondási nyilatkozat szövegét l. *Thier, Ladislaus*: Zum Entwurf der Statutenabänderung des Soproner Musikvereins im Jahre 1832. (Oedenburger Zeitung, 1940. aug. 17.)

78 (Megjegyzés - Popup)

Hold Ágost színiigazgatóról bővebben közöl *Vatter Ilona*: A soproni német színesztet története 1848-ig. Budapest, 1929.

79 (Megjegyzés - Popup)

a *Csatkai Endre*: A Soproni Zeneegyesület százéves történetének vázlata, Sopron, 1929, 12. lap.

80 (Megjegyzés - Popup)

Eredetije a szerző gyűjteményében.

81 (Megjegyzés - Popup)

Kurzweil Ferenc kéziratos vizsgaműsorait szintén a Városi Levéltár őrzi. (A Soproni Zeneegyesület örökös letéte.) Az iskolában kezdetben csak éneket tanítottak, heti három órában. Az első tanító Herz József († 1834) volt, utóda Kurzweil Ferenc lett.

82 (Megjegyzés - Popup)

Kurzweil kéziratának címe: „Arien und Cavatino des Oedenburger Musik-Vereins. Vom 1 ten April 1829.” (*Thier László* magángyűjteményében.)

83 (Megjegyzés - Popup)

Randhartinger Bernát (1802–1843), a Zeneegyesület dísztagja, Sopronban a Széchényiek révén játszott szerepet. Ugyanis Széchényi Lajos grófnak volt titkára. Mint zeneszerző és kitűnő zongorista többször szerepelt az egyesületi hangversenyeken (1836, 1837, 1840, 1843).

84 (Megjegyzés - Popup)

Az egyesület gazdag hangjegyanyagából más zenetársaságoknak, például az 1833-ban alakult pozsonyi Egyházi Zeneegyesületnek is kölcsönzött. V. ö. *Kereszty Viktor*: A pozsonyi Sz. Mártonról címzett Egyházi Zene-Egyesület nyolcvan éves multjának rövid története 1833–1913. Pozsony. 1913, 6. lap. Az 1904. jubileumi évben meglehangú levélben köszöntötte a pozsonyi egyesület Zeneegyesületünket. (Oedenburger Zeitung, 1904. IV. 24.)

85 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Zeitung, 1879. június 20.

86 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai, A.: Beiträge zur Geschichte der Musikkultur in Eisenstadt. Mitteilungen des Burgenländischen Heimat- und Naturschutzvereines. Eisenstadt, 1931, 21–27. ll. Lásd továbbá a „Harmonia” 1862. aug. 13. számát, valamint *Schmid Ernő Frigyes*: Joseph Haydn in Eisenstadt. Burgenlandische Heimatblätter, 1932, 2. lap.

87 (Megjegyzés - Popup)

Az 1904. emlékkönyv id. Kurzweil Ferencről csupán néhány sorban emlékezett meg. A zenetörténeti rész ugyanis alig pár lap terjedelmű s a könyv inkább a nagyszabású jubiláris ünnepségek műsorát ismertette.

88 (Megjegyzés - Popup)

A Soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület centenárius ünnepségei alkalmából (1929) a Schwarz-féle könyvesbolt kirakataiban emlékkiállítás rendeztünk. Ekkor számos zeneegyesületi-, „Dalfűzér”- és Kurzweil-ereklye került bemutatásra. V. ö.: Musikhistorische Ausstellung in der Schwarzschen Buchhandlung. Oedenburger Zeitung, 1929. okt. 22.

89 (Megjegyzés - Popup)

Kurzweil 1827-ben megvette Haberlohr Ignác kőműves Sz. Mihály-utca 356. számú házát (az iskola és Fasching fésűs háza közt). Ma a 6. számot viseli. Itt folytak le a Zeneegyesület alapítását megelőző években is a zeneprobák. (Kurzweil Ferenc kézirata a Zeneegyesület alapításáról a Városi Levéltárban.)

90 (Megjegyzés - Popup)

Thier, Ladislaus: Eine elegante Einladungskarte. (Sopron im Spiegel alter Drucke. Sopron, 1938, 13. lap.)

91 (Megjegyzés - Popup)

A szerző gyűjteményében.

92 (Megjegyzés - Popup)

93 (Megjegyzés - Popup)

Műsoraiból gyűjteményünk őriz meg néhányat mutatóba.

94 (Megjegyzés - Popup)

Alapszabályait a „Statuten des im Jahre 1854 gegründeten Kirchen-Musik-Vereines von der Stadtpfarrkirche zu St. Michael” című kézirat tartalmazza. Városi levéltár.

95 (Megjegyzés - Popup)

Thier, Ladislaus: Abt-Stadtpfarrer Franz Sal. Rách als Förderer musikalischer Bestrebungen in

Oedenburg. (Oedenburger Zeitung, 1934. szept. 30.)

96 (Megjegyzés - Popup)

Mária-dalát Kurzweil a Boldogságos Szűz szeplőtlen fogantatása ünnepére (dec. 8) írta. A Szeplőtlen fogantatás dogmáját tudvalevőleg IX. Piusz pápa hirdette ki 1854-ben.

97 (Megjegyzés - Popup)

Lorenz János (1822–1877), aki Pestről került 1858-ban hozzánk, a Soproni Zeneegyesületbe is új életet öntött. Mint egyházi zeneköltő főleg C-dur miséjével (a budapesti Szent István-Bazilika kórusa is előadta 1934-ben) biztosított magának maradandó nevet Sopron zenetörténetében. – 1835-től 1837-ig *Kobler Antal* tótlaki (Vasmegeye) születésű orgonista Kurzweil helyettese. Évi fizetése 150 forintra rúgott. Szerződésüket l. *Thier, Ladislaus*: Beiträge zur Geschichte der Musiker-familie Kurzweil. Sopron. 1940. 11. lap. (Koblerről, aki Spurzheim híres soproni órás veje volt, lásd még: *Csatkai Endre*: Régi soproni házak, régi soproni családok. Sopron, 1936, 68. lap.)

98 (Megjegyzés - Popup)

Hivatkozik erre a fia megválasztását ajánló, a városi tanácshoz intézett kérvényében.

99 (Megjegyzés - Popup)

Zenetörténetileg érdekes, hogy ilyen másolatok *iparszerű* eladása még a 18. században is dívott. A lipcsei Breitkopf és Härtel-cég 1762-ben külön jegyzéket bocsátott ki ilyen kézírásos másolatokról. (Katalog der Haydn-Gedächtnisausstellung Wien 1932, 315. szám.)

100 (Megjegyzés - Popup)

1732–1809. Haydn soproni és sopronmegyei vonatkozásainak tekintélyes irodalma van. Összefoglaló ismertetést adnak *Csatkai Endre* (Haydn und Oedenburg. Oedenburger Zeitung, 1932. március 27) és *Mohl Adolf* (Haydn-emlékeink. Sopronvármegye. 1937. március 28; Sopronmegyei Haydn-emlékeink. Sopronvármegye, 1937. április 1). 1941-ben a helyi sajtó szerint Haydn egy állítólag ismeretlen miséje *eredeti* kéziratát találták meg Sopronban. (Százötvenéves Haydn-miséét találtak a Szentlélek-templom hangjegytárában, Soproni Hirlap, 1941. febr. 2.). Mint utóbb kitudt, csupán régi *kézírtos másolatról* volt szó. Haydn egyik oratóriumának kéziratát szintén Sopronban keresték, de hasztalan. (Soproni Hirlap, 1934. júl. 25.)

101 (Megjegyzés - Popup)

1737–1806. József öccse, 1757–1762-ig a nagyváradi püspök karmestere, utóbb Salzburgban működött. Kedvelt szerzeményei közé tartoztak egyszerű letétű német miséi (Deutsche Hochämter). Mint kiváló egyházi zeneköltőt a soproni születésű *Klafsky Antal Mária* méltatta (Michael Haydn als Kirchenkomponist. Studien zur Musikwissenschaft. 1915, 3. füzet). – Lásd még *Lange Frigyes* „Der Bruder Joseph Haydns” című tanulmányát (Neue Musikalische Presse, 1906. 297–303. ll.).

102 (Megjegyzés - Popup)

a 1756–1791. Egyházi zeneművei már régen is gyakran kerültek előadásra Sopronban. Ifj. Kurzweil Ferenc

például 1860-ban Mozart pompás „Koronázási misé”-jét mutatta be, amiről az „Oedenburger Intelligenz- und Anzeige-Blatt” 1860. december 12-iki száma nagy elismeréssel ír. A soproni Mozart-kultusz korai megnyilatkozásai közé számít a „Varázsfuvola” 1795. dec. 12-iki előadása. (Csatkai, A.: Der Mozartkult in Oedenburg. Oedenburger Zeitung, 1931. jan. 25, továbbá Mozart kultusza Sopronban. Új Sopronvármegye, 1941. dec. 6.)

103 (Megjegyzés - Popup)

1756–1823. A bécsi Szent István-templom karnagya. Kedvelt szerzeményei közé tartozott „Tedeum”-a.

104 (Megjegyzés - Popup)

Seyfried Ignác lovag (1776–1841), Mozart és Albrechtsberger tanítványa, Beethoven barátja, miséket és requiemeket is szerzett.

105 (Megjegyzés - Popup)

1765–1846. Több bécsi templom karnagya, végül udvari karmester. Haydn József bizalmasa.

106 (Megjegyzés - Popup)

1767–1821. Egyházi zeneműveken kívül szimfóniákat és kamarazeneműveket szerzett. Énekkarra feldolgozta Schiller „Die Glocke” című ismert költeményét.

107 (Megjegyzés - Popup)

1794–1859. Schubert Ferenc bátyja. „Regina coeli” c. szerzeményét még ma is gyakran előadják.

108 (Megjegyzés - Popup)

L. a következő fejezetet.

109 (Megjegyzés - Popup)

Hummel Nep. János (1778–1837), pozsonyi születésű zeneszerző, Mozart legkedvesebb tanítványa. Rövid ideig (1805–1811) mint az agg Haydn helyettese működött a kismartoni hercegi zenekar élén. Később Stuttgartban és Weimarban élt. Zongorahangversenyeken, zenekari és kamarazeneműveken kívül egyházi zeneszerzeményei ismertek.

110 (Megjegyzés - Popup)

Luigi Maria Carlo Cherubini (1760–1842), termékeny olasz származású zeneszerző.

111 (Megjegyzés - Popup)

Stadler Miksa (1748–1833), Bécsben élt egyházi zeneszerző és pap. Haydn, Mozart és Beethoven barátja. Írt miséket, requiemeket, zsoltárokat s egyéb műveket.

112 (Megjegyzés - Popup)

Sechter Simon 1788. okt. 11-én született Friedbergben (Csehország) s mint bécsi konzervatóriumi tanár

halt meg 1867. szeptember 10-én. 1824 óta udvari orgonista. Szerzője a korában igen elterjedt *Falusi misék*nek (Landmessen), melyek Kurzweil Ferenc hangjegytárában is megvoltak. Tanítványai sorában Bruckneren kívül ott látjuk Schubertet, a dalkirályt is, aki azonban csak egy leckét kapott a mestertől, mert rövidesen súlyosan megbetegedett és meghalt. (L.: *Markus*: Simon Sechter, 1888.)

113 (Megjegyzés - Popup)

Kéziratát a Városi Levéltár őrzi. Ajánlását így szövegezte meg a híres zeneszerző: „Herrn Kurzweil in Oedenburg zum Andenken. 28. Mai 1855 in Oedenburg.” (L.: *Thier László*: Adatok a soproni zene történetéhez. Sechter kompozíciója. Sopronvármegye, 1925. okt. 24.)

114 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Thier László*: Amikor a bencésdiákok először énekelték a Himnuszt. Soproni Hírlap, 1929. nov. 28.

115 (Megjegyzés - Popup)

A vizsgaelőadások helye az 1874-ben lebontott „odeum” volt, melyről *Mohi Adolf* írt (Sopronvármegye, 1936. április 12.).

116 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Kristóf „A soproni kath. gymnasium története” című dolgozatában (megjelent az intézet 1894/95. és 1895/96. évi értesítőjében) id. Kurzweil Ferencről és fiáról csak *névtelen* emlékezik meg, figyelmen kívül hagyva zenepedagógiai érdemeiket. Megemlítésre méltó, hogy Kurzweil gimnáziumi tanári működése idején *Schmidt Szörény* bencés két énekeskönyve jelent meg Sopronban, ú. m. „Kirchenlieder für die Gymnasial Jugend” (1850) és „Szent énekek soproni szent Benedekrendi egyház ájtatos közönségének lelki épülésére” (1853). (Lásd: A pannonhalmi Sz. Benedek-rend története, VI. b. kötet, 281. lap.)

117 (Megjegyzés - Popup)

A jegyzék címe: „Programme der Musikstücke, welche bei öffentlichen Prüfungen der Gesangschule am Obergymnasium zu Oedenburg am Schlusse des Schuljahres gesungen worden sind. 1850–1864.” Városi levéltár.

118 (Megjegyzés - Popup)

Fedőlapján e cím: „Verzeichniss der Gesänge, welche die Schüler der Gesangschule am Obergymnasium zu Oedenburg gelernt haben. 1850–1862.” Városi Levéltárban.

119 (Megjegyzés - Popup)

Lehetséges, hogy a császárhimnuszt *magyar* szöveggel énekelték diákjaink, miután – mint Zoltán Vilmos „A Gotterhalte fordítói” c. cikkéből (Pesti Hírlap, 1903. aug. 30.) kitűnik – a magyar szöveg már 1854-ben elkészült. Szerzője *Ballai Valerián* bencés tanár, aki *Rimely Mihály* főapát parancsára végezte a fordítást.

120 (Megjegyzés - Popup)

Néhány nappal *előbb*, július 21-én a zeneegyesületi iskola tanulói énekelték a Himnuszt Lorenz János

vezetésével. (A hangversenyműsor a szerző gyűjteményében.)

121 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Thier László*: Amikor a bencésdiákok először énekelték a Himnuszt. Soproni Hírlap, 1929. nov. 28. A szerzemények kéziratát sajnos nem tudtuk megtalálni.

122 (Megjegyzés - Popup)

Itt említjük meg, hogy a Bencésrend már az alakulás évében készséggel bocsátotta a gimnázium egyik termét próbák céljaira a Zeneegyesület rendelkezésére. A kisebb hangversenyeket szintén itt tartották. (V. ö.: Kurzweil Ferenc feljegyzéseit a Zeneegyesület alapításáról.)

123 (Megjegyzés - Popup)

Id. Kurzweil Ferenc sírja a Russ-Scholz-család szomszédságában van.

124 (Megjegyzés - Popup)

A Városi Múzeum a Mester hagyatékából Liszt Ferenc ifjúkori hatoktávós zongoráját (Schanz János bécsi zongorakészítő gyártmánya) örzi. *Thier, Ladislaus*: Was unser Museum an Liszt-Reliquien besitzt. Oedenburger Zeitung, 1936 aug. 2. Végredelele után kutatva, megtudtuk, hogy azt a bécsi Reichsinnen-ministerium levéltárában kell keresnünk. A Bach-korszak magyarországi közigazgatási iratanyaga t. i. ide került. A körülmények gátoltak bennünket abban, hogy monográfiánkat ez irányban is teljessé tegyük.

125 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. *Gyulai P.*: Katona József és Bánk bánja. Budapest, 1883. 141. l.

126 (Megjegyzés - Popup)

Heinrich G.: Bánk bán a német költészetben. Budapest, 1879. – *Kropf S.*: Bánk bán az angol irodalomban. Budapesti Szemle, 1904. – *Gombocz Z.*: Bánk bán egy ismeretlen francia feldolgozása. Budapesti Szemle, 1899. – *Katona L.*: Egy olasz Bánk bán novella. Irod. Tört. Közl., 1901. stb.

127 (Megjegyzés - Popup)

Gyulai P.: I. m. 137. l.

128 (Megjegyzés - Popup)

Új kiadása rövidesen elhagyja a sajtót (Időközben megjelent. Szerkesztő.)

129 (Megjegyzés - Popup)

György L.: A magyar regény előzményei. Bpest, 1941. 397–399. l.

130 (Megjegyzés - Popup)

Megjelent a Kisfaludy Társaság Évlapjaiban. Új folyam 3. köt. Pest, 1869.

131 (Megjegyzés - Popup)

Richly Rezső: Gyóni Géza soproni évei. Sopronvármegye 1930. július 6–október 19. a vasárnapi számokban. Az idézet július 20-án jelent meg.

132 (Megjegyzés - Popup)

(*Balogh István*), a Gyóni Géza Társaság elnökének levele az Új Sopronvármegyéhez. Új Sopronvármegye 1942. április 18.

133 (Megjegyzés - Popup)

Holló János festőművész tervezte az Élet szeretőjének címlapját, amikor Gyóni még Sopronban azt ki akarta adni.

134 (Megjegyzés - Popup)

L. *Radó István:* A Sopron sz. kir. város közkönyvtárában őrzött Széchenyi-könyvtártöredék címjegyzéke. Sopron, 1941. 29–32. ll.

135 (Megjegyzés - Popup)

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VIII. köt., 1096. l.

136 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 104. l.

137 (Megjegyzés - Popup)

Szinnyei u. o.

138 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 142. l.

139 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 432. l.

140 (Megjegyzés - Popup)

Naplók u. o. j.

141 (Megjegyzés - Popup)

Szinnyei u. o.

142 (Megjegyzés - Popup)

L. az 1. sz. jegyzetet.

143 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 525. 1.

144 (Megjegyzés - Popup)

à la lettre, szószerint; nyilván *phimosisról* lehetett szó.

145 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 526. 1.

146 (Megjegyzés - Popup)

U. o.

147 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 528. 1.

148 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 534. 1.

149 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 535. 1.

150 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 543. 1.

151 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 554. 1.

152 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 558. 1.

153 (Megjegyzés - Popup)

Naplók V. 562. 1.

154 (Megjegyzés - Popup)

A Napló említett kiadásában sajtóhiba lehet a „merken” helyett „werken”.

155 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 270–71. 1.

156 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 270. 1. j.

157 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 270. 1.

158 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 607. 1. j.

159 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 607. 1.

160 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 617. 1.

161 (Megjegyzés - Popup)

L. *Horváth Jenő* tanulmányát: Blackwell A. J. angol ügynök magyarországi küldetései, Budapesti Szemle 1929, 212. köt., 378. ll.

162 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 97. 1. j.

163 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 97. 1.

164 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 703. 1.

165 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 447, 450. 1.

166 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 475/76. 1.

167 (Megjegyzés - Popup)

Naplók VI. 557. 1.

168 (Megjegyzés - Popup)

Lamartin: L'histoire des Girondins. Bártfai Szabó 583. sz. alatt közli.

169 (Megjegyzés - Popup)

Károlyi Árpád: Gróf Széchenyi István döblingi irodalmi hagyatéka I. 413. l.

170 (Megjegyzés - Popup)

Szinnyei i. m. V. 1309. l.

171 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1793-ról. 1311. sz. végzés VII. 19-ről.

172 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1807. 63. és 261. számú végzés.

173 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1808-ról. 1899. számú végzés.

174 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1810. 2098. sz. végzés.

175 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1811. 143. sz. végzés I. 17-ről.

176 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1813-ról 908. sz. végzés III. 28-ről.

177 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1814-ről. 2356., 2262., 2408. számú végzések.

178 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1816-ról. 2795. és 3195. számú végzések.

179 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1826-ról. 2533. és 2911. számú végzés.

180 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1828-ról. 389–92., 502., 2717. sz. végzések.

181 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 4340. sz. végzés.

182 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1402., 1565., 3288. sz. végzések.

183 (Megjegyzés - Popup)

U. a. 1829-ről. 413. sz. végzés.

184 (Megjegyzés - Popup)

1830-ban kapta meg a polgárjogot; egyik kezeze Mechle József kőfaragó volt.

185 (Megjegyzés - Popup)

A műsorok Scholz János gyűjteményében.

186 (Megjegyzés - Popup)

* 1942 március 1-től 1942 augusztus 31-ig.